

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

**PROPOSTES PER A
LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL**

Coedita:
**Taula Catalana per la Pau
i els Drets Humans a Colòmbia**

**Oficina de Promoció de la Pau
i els Drets Humans.
Generalitat de Catalunya**

Coordina:
**Toni Borrell i Vila
Amaia García**

Traducció:
Albert Nolla

Disseny:
Joan Luzzatti

Taula Catalana per la Pau
i els Drets Humans a Colòmbia

Carrer de les Tàpies, 1-3
08001 Barcelona

Tel. +34 93 329 03 53
Fax: +34 93 442 05 05

taula-colombia@pangea.org
www.taulacolombia.org

Índex

- 9 **PRESENTACIÓ**
- 13 **INAUGURACIÓ**
David Minoves i Llucià, Director General de Cooperació al Desenvolupament i Acció Humanitària de la Generalitat de Catalunya.
Carles Martí i Jufresa, Primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona.
Anna Figueras i Saladié, Representant de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia.
Yago Pico de Coaña, Exfacilitador de contactes entre el Govern colombià i les FARC i l'ELN. Exambaixador de l'Estat espanyol a Colòmbia (1996-2002).
- TAULA 1
- 31 **IMPACTE DEL CONFLICTE ALS TERRITORIS VEÏNS DE COLÒMBIA: PANORAMA ACTUAL**
- 33 **Héctor-León Moncayo**, Investigador de l'Instituto Latinoamericano de Servicios Alternativos, ILSA. (Colòmbia).
- 49 **Maribel Gordón**, Representant del Frente Nacional de Defensa de los Derechos Sociales y Económicos. (Panamà).
- TAULA 2
- 63 **IMPACTE DEL CONFLICTE ALS TERRITORIS VEÏNS DE COLÒMBIA: PROPOSTES DE SOLUCIÓ**
- 65 **Roy Daza**, Diputat i president de la Comissió Permanent de Política Exterior de l'Asamblea Nacional de la República Bolivariana de Venezuela.
- 69 **Alexis Ponce**, Fundador de l'Asamblea Permanent de Drets Humans, APDH, i del Grup de Monitoratge dels Impactes del Pla Colòmbia a l'Equador.
- TAULA 3
- 81 **COM CONDICIONA EL CONFLICTE COLOMBIÀ A LA SEVA POLÍTICA INTERNACIONAL**
- 83 **Marcos Criado de Diego**, Universidad de Extremadura, Fundación Centro de Estudios Políticos y Sociales (CEPS).
- 99 **Gloria Inés Ramírez**, Senadora i presidenta de la Comissió de Pau del Senat colombià.
- TAULA 4
- 111 **DIÀLEG I PROPOSTES DES DE LA SOCIETAT CIVIL**
- 113 **Alexandra Bermúdez Osorio**, Portaveu de la plataforma Asamblea Permanente de la Sociedad Civil por la Paz. (Colòmbia).
- 129 **Socorro Gómez**, Presidenta de Cebrapaz i del Consejo Mundial de la Paz.
- 137 **José Vicente Otero**, Representant del Consejo Regional Indígena del Cauca -CRIC- Colòmbia.
- TAULA 5
- 145 **LA PAU COM A EIX INTEGRADOR: POSSIBLES ESCENARIS D'ACOMPANYAMENT INTERNACIONAL**
- 147 **Kelly Nicholls**, Directora de la US Office on Colombia.
- 155 **Jean-Pierre Gontard**, Exassessor del Govern suís pels processos de pau a Colòmbia.
- 159 **Olga Amparo Sánchez Gómez**, Directora de la Casa de la Mujer (Colòmbia) Representant de Colombianos y Colombianas por la Paz.

167 **CLAUSURA**

Andreu Felip, Director de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat de Catalunya.

Xavier Badia, Director de l'Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans de la Generalitat de Catalunya.

Ramon Sanahuja, Coordinador de Cooperació Internacional i Immigració, Ajuntament de Barcelona.

Víctor Puntas, Secretari del Fons Català de Cooperació al Desenvolupament.

Xavier Cutillas, Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia.

PRESENTACIÓ

Propostes per a la pau a Colòmbia: una perspectiva regional

El llarg conflicte colombià, motivat per la disputa pel territori i la concentració de la propietat de la terra en poques mans, fa més de 40 anys que dura. Tot plegat, ha traspassat les pròpies fronteres, desbordant-se de diverses maneres als països veïns; alguns d'aquests tenen i han tingut conflictes diplomàtics amb Colòmbia i també en comparteixen el drama dels 3'5 milions de colombians i colombianes desplaçades forçadament o el dels 500.000 refugiats als països fronterers.

La confrontació armada a Colòmbia, a més, es troba en un punt d'estancament. El context n'és complex: la criminalització dels moviments socials, la política governamental de defensa més enllà de les seves fronteres, el cansament de la societat civil cap a tots els tipus de violència. A més, el discurs de les guerrilles està progressivament desdibuixat i allunyat del moviment social com a alternativa. Alhora el discurs tradicional de la classe política colombiana, tampoc canvia ni avança. A tot això s'hi afegeix el narcotràfic, el contraban, el tràfic d'armes i molts altres tipus de conductes criminals transfrontereres, que troben terreny abonat al conflicte polític i armat, teixint una densa trama que no permet veure on comença i on acaba el conflicte merament polític.

Amb aquestes VII jornades, la Taula ha volgut contribuir a analitzar tot aquest panorama. Però també ha tingut com a objectiu primordial proposar solucions, diàlegs i vies, partint de la base que tot plegat indica que -ara més que mai- l'únic camí possible cap a la pau amb justícia social a Colòmbia és

la solució política negociada, impulsada també a nivell regional. Ens ho fa pensar el viratge de la majoria de governs d'Amèrica Llatina els últims anys i el compromís que poden tenir vers Colòmbia.

Hem volgut esbrinar, doncs, quines són les propostes d'internacionalització de la pau en aquesta regió explicades pels països que en formen part. El paper dels nous governs de la regió, els moviments socials com a actors regionals o el paper dels Estats Units són indicadors a tenir en compte

Així mateix, hem volgut conèixer quina és la mirada, la proposta i també el grau de compromís per assolir una solució política negociada a Colòmbia, tant des de la Unió Europea com des dels Estats Units.

INAUGURACIÓ

DAVID MINOVES I LLUCIÀ

Director General de Cooperació al
Desenvolupament i Acció Humanitària de la
Generalitat de Catalunya

Benvinguts a les VII Jornades. Un any més ens trobem aquí aplegades les persones que estem preocupades i ocupades en ajudar i enfortir aquelles persones claus que des de Colòmbia estan buscant camins per la pau. Unes Jornades que organitza la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia. Una Taula que avui és un referent a Catalunya de la unitat d'acció de diferents actors, públics i privats, que ajuden, o proven d'ajudar, en la recerca d'aquests camins de pau. I el fet que sigui la setena edició ens dona una mostra de la fortalesa d'aquest moviment per la pau que a Catalunya intenta ajudar a superar aquest conflicte, així com de la consolidació de la mateixa cita. Les Jornades són un espai clau, estratègic, per tal que ens tornem a trobar totes aquestes persones per sensibilitzar la societat catalana dels terribles efectes del terrible conflicte armat intern que viu Colòmbia, i a més a més serveix per generar espais de debat plurals, que es puguin sentir veus diverses, i que ajudin a fer visibles les oportunitats de pau que hi ha avui a Colòmbia. És una cita anual que ens ajuda a posar en relleu el treball que fem molts de nosaltres d'anàlisi i d'incidència, que estem fent durant tot l'any, però que ens serveix també per trobar-nos les persones que des de Catalunya es preocupen de la situació d'injustícia que es viu avui a Colòmbia i

que vinguin també aquelles persones que des de Colòmbia protagonitzen aquestes iniciatives de construcció de pau.

El compromís de la societat catalana amb Colòmbia ve de lluny; el compromís de Catalunya per la pau, encara més. De fet, aquest compromís és fonamental per entendre que Colòmbia sigui avui un país prioritari de la cooperació catalana, i ho és justament en raó del seu conflicte armat intern, però també per contribuir a la construcció de la pau. Així, també recollim els estrets vincles que existeixen entre organitzacions catalanes i colombianes, i la preocupació i el seguiment quotidià que moltes persones des de Catalunya, originàries o amb vincles amb Colòmbia, estan seguint el dia a dia de la rica vida social i la conflictiva vida política que avui es viu a Colòmbia.

Així mateix, el marc jurídic català ens proposa de treballar en la construcció de la pau. La Llei catalana de foment de la pau de l'any 2003 i les polítiques desenvolupen alguns dels instruments; des del Govern, des de l'Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans i, en especial, des del recent Institut Català Internacional per la Pau, també han de participar d'aquests interessos de treball en la construcció de la pau, com ja ho fan avui.

I com a resposta també a aquestes obligacions, l'organisme principal d'execució de la política catalana de cooperació al desenvolupament, l'Agència Catalana Cooperació al Desenvolupament (ACCD), ja fa

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

temps que treballa a Colòmbia enfortint aquests actors claus; enfortint els actors institucionals, que n'hi ha; enfortint la societat civil amb molta força; enfortint les experiències des de l'àmbit local; enfortint experiències des de les universitats; enfortint el treball que fan els sindicats... De fet, alguns dels sindicalistes que viuen moments de més perillositat per la seva feina viuen avui a Colòmbia, i els sindicats catalans també hi estan treballant, i també les associacions juvenils. Per tant, és aquest cúmul d'actors a qui l'ACCD està donant suport els qui avui som la màxima expressió d'aquesta solidaritat política, per l'enfortiment de la democràcia, el respecte dels drets humans i la consecució de la pau a Colòmbia. Fins al punt que avui Colòmbia és un dels països que té una representació permanent de la cooperació catalana de l'ACCD, per conèixer millor aquella realitat i per interlocutar millor amb els diferents autors de la construcció de la pau. També per aquesta mateixa raó, perquè és una prioritat de la cooperació catalana, aquest any mateix Colòmbia serà la segona experiència per a l'elaboració d'un pla estratègic de la cooperació catalana. Tindrem un pla país participat directament pels actors de cooperació catalana i els plans de cooperació colombiana. D'aquí a poques setmanes, jo mateix em traslladaré a Colòmbia i parlarem amb aquests diferents actors de la cooperació catalana, per ajudar a construir quina ha de ser l'estratègia a llarg termini, per enfortir estratègicament aquests actors de la cooperació catalana, i elaborar una política pública de manera participada. El procés en què avui estem immersos, en aquestes setenes Jornades, ha de ser un exercici democràtic, un exercici de participació, com ho és la mateixa Taula. I, a més a més, enguany no tindrem només veus de Catalunya sinó que també podrem escoltar perspectives

d'altres països diferents dels que habitualment tenim en aquestes Jornades.

Habitualment ens trobem amb actors catalans i colombians per parlar de Colòmbia, però enguany hi participaran persones que vénen d'altres països limítrofs amb Colòmbia, que ens poden ajudar a entendre la perspectiva regional del conflicte. Persones que viuen directament les conseqüències d'aquest conflicte que també té un abast regional. Paraules de persones que ens parlaran de narcotràfic, de fumigacions, de tràfic d'armes, de la violació de la sobirania per ofensives militars contra la guerrilla... Circumstàncies que han generat problemes diplomàtics, problemes amb moltes poblacions greument afectades per aquests conflictes, i per tant conflictes entre països que històricament han estat agermanats. I especialment hem de fer referència a les poblacions indígenes que per raons frontereres veuen com desapareixen els canals de comunicació entre persones de la mateixa ètnia, de la mateixa cultura i de la mateixa llengua, fins al punt que amenaça la pròpia existència d'aquests pobles indígenes. És cert que en el món globalitzat no existeixen problemes de caire només local, només nacional o només estatal. Avui la lògica del conflicte supera les fronteres, i per tant aquesta perspectiva és fonamental no tan sols per entendre el que està passant a Colòmbia, sinó per entendre la mateixa lògica dels conflictes armats. Per tant, aquesta perspectiva regional ens pot donar visions de pau, no tan sols anàlisi dels conflictes sinó perspectives per encarar la pau possible a Colòmbia.

Les Jornades presentaran una situació de regionalització, però amb dues perspectives: els experts en la matèria i els actors socials. Els actors socials estan sempre presents en aquesta Taula i és fonamental que

aquest sigui un espai on ells donin a conèixer la seva veu. No sempre a Catalunya –un tema que hem parlat repetidament en aquestes Jornades– tenim la perspectiva i la possibilitat de sentir les veus d'aquests actors socials a Colòmbia. També farem referència al paper que té la violència contra la dona. La relatora de Nacions Unides sobre la violència contra la dona i contra les seves causes i conseqüències afirmava que, entre els anys 2002 i 2006, moria un promig d'una dona al dia a causa de la violència armada del conflicte a Colòmbia. És una xifra que ens posa de manifest la gravetat del conflicte i el trist paper que tenen encara avui les dones, com a víctimes propiciatòries d'aquest conflicte, i també ens permet veure la necessitat de tenir un enfocament en perspectiva de gènere, per veure fins a quin punt hem de ser protagonistes de la construcció de la pau, no només per tant de la violència, sinó també de la solució. També sentirem veus de dones de reconeguda trajectòria, com Gloria Inés Ramírez o Olga Amparo Sánchez, directora de la Casa de la Dona, que ens parlaran de la problemàtica i del crucial paper que tenen els moviments de pau de dones avui a Colòmbia. També parlarem d'altres poblacions que són víctimes propiciatòries d'aquest conflicte.

En qualsevol cas, confio que aquestes Jornades, com ja fa set anys que n'anem parlant, serveixin per donar més perspectives. Que els actors de la construcció de la pau, els actors de la cooperació catalana hi tinguin capacitat de mantenir viva aquesta activa militància de tots aquells que assistim any rere any a aquestes Jornades i que mantinguem aquest compromís amb Colòmbia. Tot i que no sempre està en l'actualitat mediàtica, continua estant d'actualitat en els nostres cors i també en el nostre treball per construir democràcia, drets humans i pau. Moltes gràcies.

CARLES MARTÍ I JUFRESA

Primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona

La Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia, de nou, ens proposa unes jornades d'intercanvi de coneixements i reflexió entorn dels possibles camins per a la resolució del llarg i complex conflicte colombià. Enguany, però, abordant-lo des d'una perspectiva regional, ja que és evident que els seus efectes tenen conseqüències importants en relació amb els països fronterers i, al seu torn, les dinàmiques regionals tenen especial significat amb el rumb que pugui agafar el desenvolupament de la situació. Hi ha noves circumstàncies en el panorama internacional que ens interpel·len en aquesta nova trobada de la Taula. Com per exemple, com pot afectar la confrontació directa amb alguns dels països fronterers a Colòmbia? Canviarà el nou president dels Estats Units d'Amèrica la política que ha fet a la regió els últims anys? La Unió Europea pot arribar a tenir algun paper diferent? El Govern d'Espanya pot arribar a tenir un paper diferent?

És obvi que nosaltres mateixos, com a ciutadans i ciutadanes de Catalunya, tenim un vincle absolutament primigeni i directe amb la situació de Colòmbia per mitjà de les persones que viuen amb nosaltres des de fa uns quants anys. Dels 500.000 colombians i colombianes que han demanat refugi als altres països de la zona, amb àrees d'influència hispana, molts ho han fet al nostre país, i molts per altres raons conviuen avui amb nosaltres. Per tant, aquest és un conflicte que, si més no d'una manera directa, ja ens està interpel·lant com a societat, com a ciutat. Però realment el que hem de preguntar-nos és, en aquest esce-

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

nari més enllà d'aquesta necessitat intuïtiva i directa que puguem sentir de donar suport, o de reflexionar conjuntament amb ciutadans de Colòmbia que conviuen amb nosaltres, ¿què podem aportar com a país, com a ciutat per afavorir el camí cap a la pau?

El senyor Minoves explicava amb detall –i jo crec que amb plena capacitat de desenvolupament i de convicció– el conjunt de propostes i de polítiques que el Govern de la Generalitat de Catalunya posa en marxa. Jo voldria molt breument també ressenyar les que des de l'Ajuntament de Barcelona, des d'una perspectiva diferent, intenten sumar també en aquest conjunt d'actuacions en el camí d'afavorir aquesta pacificació.

En primer lloc, evidentment, el suport institucional i econòmic a les entitats que formen la xarxa d'ONG de pau i drets humans, i en particular la Taula Catalana per Colòmbia, que, com s'ha dit, per nosaltres és l'autèntic espai de concertació per a la recerca de formes de diàleg i de futur en col·laboració amb altres institucions de Barcelona i de Catalunya. Però enguany també hem volgut fer un pas més, i en el Pla Director de Cooperació Internacional, Solidaritat i Pau 2009-2012 de l'Ajuntament de Barcelona, hem fixat una ciutat colombiana, Medellín, com una de les ciutats preferents per a la cooperació directa. Estem parlant d'una entre sis. Hi ha sis àrees urbanes, en la majoria dels casos ciutats, que esdevindran preferents en la cooperació directa de l'Ajuntament de Barcelona. Una d'aquestes ciutats és Medellín, també en els mateixos termes en què el pla a nivell del Govern de Catalunya ha fixat per ajudar a crear condicions de desenvolupament, d'empoderament de nous actors, de nous agents, que puguin contribuir a la pau

i a la millora de les condicions de la pau en aquella ciutat, i de retruc a la millora de les condicions del país.

Barcelona, més enllà d'aquestes aportacions concretes, aposta pel reforçament dels governs locals, una de les altres contribucions que podem fer i hem de fer des de l'administració local, que és reforçar les capacitats de les administracions locals, i en particular en aquest cas, de l'administració a Colòmbia. Intentem ajudar en el perfeccionament dels processos administratius, de les polítiques de participació, de la rehabilitació de l'espai públic, dels treballs als centres de formació comunitaris, als mercats, etc. Això es concreta en programes molt detallats que sovint duem a terme amb fundacions i ONG.

Però, més enllà d'aquesta cooperació i d'aquests projectes de cooperació directa, des de l'Ajuntament de Barcelona sempre hem entès que no es pot cometre l'error de dissenyar projectes estrictament des de Barcelona. És absolutament imprescindible la interlocució amb els àmbits locals i amb les contraparts de referència. Per això té especial significat treballar en col·laboració amb el conjunt d'entitats que formen la Taula. Perquè, en definitiva, més enllà de programes concrets de suport, més enllà d'iniciatives tangibles necessàries i coherents amb el que entenem i pensem que ha de ser una política de cooperació al desenvolupament, es tracta d'ajudar a recuperar la confiança. Es tracta que, malgrat l'enorme dificultat que pugui significar, malgrat que els agents, les contraparts amb les quals s'ha de construir, estiguin submergits en la desesperança o en la sensació que la solució és impossible, la nostra obligació és generar aquesta confiança i aquesta esperança. Per això, no voldria deixar de significar que per nosaltres el que és impor-

tant del treball de la Taula, del treball de les institucions, té a veure més amb aquests intangibles de la solidaritat, del suport de l'ajuda, no pas humanitària sinó humana, més enllà de les aportacions concretes materials, en les quals al final també s'ha d'acabar concretant el conjunt de projectes. I en el cas de Colòmbia, encara més.

La societat colombiana té una gran vitalitat, una cultura extensa, vibrant, que a molts de nosaltres se'ns pot contagiar de seguida per la seva força i per la seva capacitat d'expressió. Existeix una Colòmbia per la qual realment val la pena lluitar, sentir-se contemporani, sentir-se solidari. I la nostra obligació com a institució, a través d'aquests projectes concrets i d'aquests mecanismes de suport, és fer arribar aquest sentiment de solidaritat, per tal que realment pugui servir d'esperança en la qual la pau, el diàleg, la capacitat de superar els conflictes d'una forma diferent existeixi. Per això vull felicitar un any més la tasca de la Taula, que manté aquesta idea, i que la mantindrà de manera unitària al nostre país i en col·laboració amb els colombians i colombianes que vulguin treballar en aquest camp.

Vull tornar a expressar el suport de l'Ajuntament de Barcelona, i crec també sincerament que d'una majoria de ciutadans i ciutadanes, a aquest tipus de feina i a aquest objectiu que finalment ens fa ser mereixedors de la condició d'éssers humans.

ANNA FIGUERAS I SALADIÉ

Representant de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia

Bona tarda a tots i a totes. Inaugurem avui aquestes VII Jornades, que busquen analitzar i oferir propostes –sempre dins de l'exi-

gència per l'aplicació dels drets humans en aquell país– per obtenir una solució política negociada a Colòmbia, sempre tenint com a marc de referència les recomanacions de les Nacions Unides i com a objectiu una pau amb justícia social.

Durant els últims anys, les Jornades han analitzat les condicions per arribar a un procés de pau, el desigual repartiment de la terra a Colòmbia o quina és i quina hauria de ser la cooperació de la Unió Europea en aquell país. En les darreres Jornades, l'abril de l'any passat, vam conèixer de prop l'impacte del conflicte en les dones colombianes.

En aquesta setena edició, buscarem quines propostes per a la pau a Colòmbia es poden fer des d'una perspectiva regional. Volem analitzar l'impacte del conflicte colombià als països veïns, així com conèixer la mirada, la proposta i també el grau de compromís de la Unió Europea i dels Estats Units per impulsar una solució política negociada a Colòmbia. A la Taula Catalana per Colòmbia estem fermament convençuts i convençudes que aquesta és l'única solució possible al llarg i dramàtic conflicte del país germà.

Dins d'aquesta perspectiva regional hi ha un aspecte que m'agradaria destacar. Com tots saben, Colòmbia està immersa en un conflicte social i armat que s'inicià fa dècades, que es troba en una fase d'estancament, i que any rere any veiem com afecta molt especialment la població civil generant desplaçament forçat de forma massiva. A final del 2008 la Comissió de Drets Humans estimava en 4.361.366 milions les persones desplaçades internes. Són dades que disten molt de les governamentals, que asseguren que la xifra de desplaçats l'agost del 2008 era de 2.649.139, ja que no inclouen els desplaçats interurbans i els generats per les

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

fumigacions, que són centenars de milers des que es va començar a implementar el Pla Colòmbia.

Perquè puguem fer-nos càrrec de la dramàtica situació de molts colombians, víctimes del conflicte, un exemple: l'ACNUR presta assistència a tres milions de refugiats interns a Colòmbia i, d'aquests, el 46% són dones que han perdut la parella per assassinat o desaparició, el 36% són menors de 18 anys i, en un 18% dels grups familiars, almenys un membre té algun tipus de discapacitat.

A més a més, la situació d'aquests milions de desplaçats dista molt de donar compliment als principis rectoris i als acords humanitaris que dicten les instàncies internacionals com l'ONU. A aquest esgarriós nombre de desplaçats forçats se sumen els refugiats a països veïns, com per exemple l'Equador, on es coneixen 200.000 casos, encara que es desconeix el nombre real de persones que han creuat les fronteres i s'està iniciant un procés de registre. I el mateix podem dir de la resta de països fronterers. Alhora, es produeix el reassentament de refugiats colombians, principalment en països de l'Amèrica del Sud.

Mentre la societat colombiana i, col·lateralment, els seus països veïns pateixen aquest drama, la Unió Europea, i especialment l'Estat espanyol, veu amb força indiferència com les peticions de protecció internacional per part de nacionals de Colòmbia cauen any rere any, no pas pel motiu que aquí desitgem, que és la pau a Colòmbia, sinó pel sistema de control de fronteres europeu, que nega l'accés als drets humans fonamentals.

Per acabar, des de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia vo-

lem agrair la presència de totes i tots els participants, especialment de les persones vingudes de molt lluny per ser aquí amb nosaltres. També volem donar les gràcies a totes les persones que han dipositat la seva confiança en nosaltres com a instrument facilitador de recerca de formes pacífiques i negociades per a la finalització del conflicte armat a Colòmbia. I, ja sense més preàmbuls, dono la paraula al senyor Yago Pico de Coaña, que fou l'ambaixador espanyol a Colòmbia entre el 1996 i el 2002.

YAGO PICO DE COAÑA

Exfacilitador de contactes entre el Govern colombià i les FARC i l'ELN. Exambaixador de l'Estat espanyol a Colòmbia (1996-2002)

Colòmbia: Pau, desenvolupament i drets humans

I. Què és i què suposa Colòmbia

Colòmbia és un gran país. Un país meravellós, que compta amb grans recursos. Tres mars si comptem l'Amazones. Pesca d'altura i de litoral. Ramaderia i productes lactis de gran qualitat. Les millors flors tallades del món, amb permís dels holandesos. Un cafè mundialment reconegut. Un carbó que, segons els meus paisans asturians, és d'una qualitat insuperable. Niquel, zinc, maragdes, or, petroli. Institucions acadèmiques, universitàries, lingüístiques i culturals de prestigi consagrat, a la capital i als departaments; premis Nobel, Cervantes, Reina Sofia de poesia; cinc Prínceps d'Astúries, una trentena de premis Reis d'Espanya de Periodisme; un patrimoni colonial i precolombí el zenit del qual és a Cartagena d'Índies, a Popayán, a Barichara, a San Agustín i a Tierradentro. Desborda en fi amb la simpatia i l'ama-

bilitat de la seva gent, que parla, a més a més, un espanyol, un castellà de gran finor i qualitat. Què és, en fi, allò que Colòmbia no té?

Doncs mirin, per tenir de tot s'hi van afegir els paramilitars, les guerrilles i el narcotràfic, que juga vilment amb tots dos i amb la societat i constitueix avui, no ho oblidem, el principal problema de Colòmbia i de la regió. També existeix encara, com passa en molts països i no es pot amagar, un perillós intent d'instal·lació de la impunitat com a manca d'execució de la justícia pròpia, la corrupció, una deficient distribució de la renda entre diferents capes socials, la violència i un conflicte intern que malmeta el desenvolupament del país, causa víctimes irreparables, genera odis i amaga la delinqüència comuna. Fins i tot els últims presidents, Pastrana i Uribe, hi han fet referència de manera pública i encertada en diverses ocasions.

Vaig passar al país més de sis anys inoblidables, i tant la meua esposa com jo vam aprendre a estimar un dels països més bonics, més cultes i més preparats, un país que estima la pau i que tot i així, gran contradicció!, ha viscut en conflicte permanent entre els seus conciutadans durant... cinquanta anys, un segle, el que vostès vulguin. Depèn molt de la data que s'esculli.

El diplomàtic i el facilitador professionals basen la seva feina a fomentar el diàleg i la comprensió. Si fan les seves funcions com cal, la seva missió toca pràcticament totes les esferes; exigeix una gran entrega i competència; necessita enormes dosis d'astúcia, de comprensió i d'humilitat; pràcticament ocupa totes les hores del dia; no té res a veure amb el fals "soci-

eterisme" imperant, encara que obligui, moltes més vegades del que voldria l'interessat, a mantenir profundes relacions socials; sacrifica la família; sempre té la maleta feta; és discret i eficaç; només té por quan "cal"; no li importa carregar amb culpes dels altres si és en exercici de les seves funcions; busca el bé comú i la solidaritat entre tots els pobles; dedica els màxims esforços a la cooperació per afavorir el desenvolupament; atén per igual empresaris, cooperants, ONG, defensors de drets humans, religiosos, sacerdots, artistes o intel·lectuals, i com a professió no fa a ningú milionari, "ric", valgui la redundància, llevat en il·lusions i en ganes de servir Espanya i els espanyols.

A la facultat se'ns ensenya la gran importància del dret com a fonament insubstituïble de la llei i com a barrera de contenció dels excessos de poder. Se'ns ratificava la importància de l'edificació pas a pas del dret internacional com a element integrador del que es coneix en abstracte com la comunitat internacional, que s'havia de concretar en les Nacions Unides com a expressió màxima de l'equilibri i de la legalitat.

"El respecte al dret aliè és la pau", deia Juárez, pensament ben visible en la inscripció del vestíbul de l'ONU a Nova York. En efecte, la diplomàcia es basa en el dret. I davant el dilema ordre ("prefereixo la injustícia al desordre") o llibertat, trio sense cap mena de dubte la llibertat. Si vols la pau, treballa per la justícia. Si vols ordre, dóna'm la llibertat, que amb ella ja construiré l'ordre més just i més equilibrat possible.

El diplomàtic és, o hauria de ser, el millor gestor d'una gran empresa social que és el seu país. Analitza curosament la realitat del

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

lloc on està acreditat i transmet el que veu amb honestat i amb lleialtat, encara que les seves observacions no coincideixin, a vegades, amb la realitat que alguns voldrien que passés.

Un dels defectes més espanyols és opinar del que és aliè i oblidar-se del que és propi. Vull per tant assenyalar que allò que diguem en aquesta Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans és precisament perquè ens uneix un amor i un interès per Colòmbia, amb un afany legítim d'aportar solucions mitjançant el diàleg i la crítica constructius, sense oblidar mai que són, per sobre de tot, els colombians els qui han de resoldre, amb ajuda (millor) o sense, els seus propis problemes, tenint molt present l'entorn internacional.

II. Importància enorme del que està passant a Colòmbia. Situació actual. Diferències amb el cas de Centreamèrica.

És important perquè la comunitat internacional observa detingudament el seu desenvolupament i pot convertir-se en un autèntic exemple d'èxit, en avanços limitats o en un fracàs de futur.

Fa massa temps que Colòmbia es troba en un conflicte sagnant. Des del 1948? Més de quaranta anys –Marquetalia–, com diuen les FARC-EP? Des d'Anorí, com assenyala l'ELN? La dècada de la violència als cinquanta? Principi del segle XX? Final del XIX, amb la Guerra dels Mil Dies? Curiosament mai no s'ha pogut derrotar totalment l'adversari per la via armada. Llavors, potser s'ha de provar una altra cosa.

A) La presidència d'Uribe

Cal començar assenyalant que l'arribada del president Uribe al poder l'any 2002 i la,

fins ara, primera reelecció, han suposat un canvi més que notable, un salt qualitatiu basat en la seva política de "defensa i seguretat democràtica".

D'una banda, es va posar en marxa una ofensiva militar, denominada "de seguretat", destinada a erosionar la capacitat militar dels paramilitars i de les guerrilles, alhora que es pretenia recuperar el control de l'Estat sobre el territori. De l'altra, no es tancava la porta a la negociació, però sota la triple condició que la negociació no debilités l'esforç militar ja iniciat, que la guerrilla i els paramilitars estiguessin disposats a abandonar les armes i que es respectessin escrupolosament els acords que s'aconseguissin.

La guerrilla

El 2008 no va ser un bon any per a la guerrilla. En efecte, després dels alliberaments unilaterals al gener de Clara Rojas (companya i llavors encara amiga d'Ingrid Betancourt) i de Consuelo González Perdomo a una comissió enviada pel president de Veneçuela, i de quatre congressistes entregats a la Creu Roja i a delegats de Chávez al febrer, es van produir els fets següents:

- Mort en bombardeig a l'Equador de Raúl Reyes (1 de març) i de 23 persones més.
- Assassinat d'Iván Ríos, el més jove del Secretariat, pel seu guardaespalles quatre dies més tard (5 de març).
- Confirmació del Secretariat de les FARC-EP de la mort de Pedro Antonio Marín, àlies Manuel Marulanda o Tiro Fijo (25 de maig). El substitueix Alonso Cano. Es renova la cúpula del Secretariat amb Joaquín Gómez i Mauricio Jaramillo, "el Médico".

- Rescat de quinze segrestats, entre ells l'excandidata presidencial Ingrid Betancourt i tres nord-americans (2 de juliol) a l'aparentment impecable operació militar "Jaque".
- L'excongressista Óscar Tulio Lizcano s'escapa dels seus captors (26 d'octubre).
- Com a conseqüència, crisi en l'organització, que veu com comencen a desertar molts dels seus membres, que no tan sols acceixen a les promeses del Govern sinó que inciten a l'abandó de les armes.
- Clima internacional molt hostil que considera les FARC-EP com una organització terrorista amb vincles provats amb el narcotràfic.
- Proliferació de petits càrtels de narcotraficants-paramilitars, com a generació hereva de Medellín i Cali.
- La "parapolítica": Uns setanta polítics i congressistes jutjats pels seus contactes i vincles amb les Autodefenses, inclòs el seu possible finançament. Entre ells, el cosí del president, Mario Uribe.
- Competència amb les FARC-EP i amb les mal anomenades elits econòmiques departamentals per propiciar eleccions de càrrecs municipals i de congressistes a través de mitjans fraudulents i amb l'objectiu clar d'accedir als pressupostos de l'Estat i conservar els negocis il·legals.
- Sorprenent capacitat de reproducció de xarxes de narcotràfic, que reuneix els fins ahir enemics presumptament irreconciliables (cas de l'anomenat Exèrcit Popular Antiterrorista Colombià, ERPAC) i les aliances de conveniència amb diferents fronts de les FARC-EP (casos de "Cuchillo", "Don Mario", el "Loco Barrera"...).

Els paramilitars

- Autodefenses Unides de Colòmbia (AUC), Autodefenses Camperoles del Magdalena Mitjà (ACMM), Autodefenses Camperoles de Córdoba i Urabá (ACCU). Es va iniciar amb ells una important negociació, no exempta de crítiques, per tal que abandonessin la lluita armada que justificaven com a guerra a la guerrilla i presumpte suport a l'Estat. La realitat és que era l'excusa per mantenir el predomini mitjançant l'amenaça permanent per protegir millor les seves activitats il·lícites i el narcotràfic. L'aplicació de la Llei de justícia i pau als paramilitars arriba al punt de trencament amb les extradicions de 14 líders als EUA al maig per: 1) la persistència en activitats delictives des dels llocs de reclusió per mantenir el seu imperi mafiós, 2) resistència a entregar els béns mal adquirits per compensar les víctimes, i 3) oposició a confessar els delictes per comprovar la magnitud i l'abast de la terrible violència en què van sumir el país.

El Govern

Com veuen, no és precisament fàcil governar a Colòmbia.

- La Llei 975 de justícia i pau, vigent des de l'any 2005, regeix l'enjudiciament i busca facilitar la reincorporació dels desmobilitzats, de grups armats al marge de la llei, garantint els drets de les víctimes. Estableix condemes de només cinc a vuit anys si es compleix amb els requisits de no tornar a delinquir, confessar la veritat, tornar les propietats per indemnitzar les víctimes i demanar perdó. Si no, les penes poden ser de quaranta a seixanta anys,

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

i amb grans possibilitats d'extradició si hi ha connexions amb la droga. Dificultats financeres i organitzatives van impedir que la Unitat de Justícia i Pau de la Fiscalia no estigués operativa fins al juny del 2006. Es troba amb la necessitat ineludible de tractar amb les àrees de a) justícia, b) desarmament, desmobilització i reintegració, c) polítiques públiques i, sobretot, víctimes.

- Les víctimes, de les quals ja se n'han acreditat més de 160.000, i els desmobilitzats, que ja arriben a una xifra de 34.000 segons el Govern, converteixen el procés en una cosa realment monumental.
- La reelecció del president Uribe per un tercer mandat podria conduir a una ruptura en l'equilibri de poders, ja que tindria una influència desproporcionada en la designació d'organismes de control com la judicatura o la contraloria.
- Els "falsos positius" descoberts recentment. Ja l'any 2008, Uribe es va veure obligat a jubilar 27 oficials i suboficials per greus acusacions de ser responsables de seriosos abusos contra la població civil.

B) Les diferències amb el procés centreamericà

L'informe de la Comissió Econòmica per a l'Amèrica Llatina (CEPAL), Panorama social de Amèrica Latina 2004, ens demostrava que malgrat que dos milions de persones havien sortit de la pobresa a la regió, encara hi havia 209 milions de pobres. D'aquests, 98 milions eren indigents. L'any 2005, el 41% dels llatinoamericans vivien en el llindar de la pobresa. L'any 2008, i malgrat la indubtable millora del darrer lustre, encara hi ha 182 milions de pobres

als països del continent de parla espanyola i portuguesa.

Multipliquin aquestes dades per deu i tindran una imatge del que passava a la Guatemala i a El Salvador dels vuitanta. Quanta injustícia es pot patir sense intentar posar-hi remei? Quins nivells de manca de llibertats, de manca de participació política, de reiterats fraus electorals i de transgressió dels drets humans més elementals, inclòs el dret a la vida, es poden consentir abans d'iniciar una rebel·lió contra el poder establert? En síntesi, fins quan pot viure la majoria popular amb una distribució injusta de la riquesa, amb un salari que amb prou feines li permet arribar al nivell de subsistència, amb una manca de seguretat jurídica, sense eleccions netes i amb por de la repressió quan intenta exercir els seus drets?

Les dates claus van ser les eleccions del 1972 i del 1974 en tots dos països, que van desembocar en fraus gegantins impedit que Duarte a El Salvador i el Front Nacional d'Oposició a Guatemala veiessin reconegut el triomf que legítimament els havien atorgat els votants a les urnes per majoria absoluta.

En efecte, hi ha un moment en què si no s'aconsegueix res a través dels mitjans legals, i es consideren esgotades totes les possibilitats polítiques o de diàleg, es decideix optar per la via armada per intentar portar l'altre bàndol a la taula de negociació i obligar-lo a reconèixer el que es creu que són els drets legítims de l'individu. Així sorgeix la guerrilla, que primer es transforma en guerra generalitzada i després rep el nom de popular prolongada, si no acaba amb el triomf revolucionari a curt o a mitjà termini. És fonamentalment el que va passar a l'àrea centreamericana després de massa anys d'esperar

el tren de la justícia i que el mateix Govern actual d'Álvaro Colom i el precedent d'Óscar Berger denominen "els anys del terror". En efecte, el terror, la intimidació permanent, les tortures i les desaparicions van arrelar en un teixit social feble i dividit. Per a les grans majories, l'Estat estava present com un instrument de repressió més que com a guardià de la igualtat, de la justícia i dels drets. S'identificava l'Estat com a botxí, i el poder i l'autoritat com a font principal del patiment de les majories. La conseqüència va ser que va reaparèixer, amb força similar a la Cuba del 1959, la llegenda del guerriller "bo" que lluita contra l'opressió. La seva fama es va estendre per cancelleries i pobles europeus que sovint van mostrar les seves simpaties pels qui s'enfrontaven a règims dictatorials, repressius i militaritzats.

Les guerrilles no sorgeixen a Centreamèrica per art de màgia, ni perquè a algú li fes gràcia anar-se'n a la muntanya a tirar trets. No. La muntanya és molt desagraïda i complexa. El desarrelament, permanent. La pèrdua dels vincles familiars, extrema, potser mitigada per l'ideal revolucionari quan és real i no "de saló". La vida, molt dura, i el final, incert. Les raons centreamericanes per anar-se'n a la muntanya eren superiors a les de la guerrilla colombiana. I, tot i així, tant la URNG com l'FMLN van estar sempre més compromesos amb una negociació seriosa i eficaç, van ser més respectuosos amb el dret internacional humanitari i molt menys violadores dels drets humans del que ho són actualment les FARC-EP i l'ELN colombians. Prevalia l'ideal.

En síntesi:

- A El Salvador i a Guatemala, les eleccions eren una pantomima, s'anomenaven generals perquè sempre les guanyava un

general i hi havia per tant una autèntica dictadura de sistema. A Colòmbia, s'han celebrat comicis correctament; no hi ha hagut dictadura des dels temps de Rojas Pinilla, i els militars han respectat escrupolosament la Constitució i les eleccions encara que no hagin fet el mateix en altres facetes (drets humans i corrupció).

- Als països centreamericans, la guerrilla tenia un suport molt important de la població, que, en el cas d'El Salvador, per exemple, ha dut l'FMLN a ocupar escons a l'Assemblea primer, a l'alcaldia de San Salvador després i finalment a la presidència de la República en la figura de Mauricio Funes. A Colòmbia, el suport a la guerrilla és avui molt baix i insuficient per plantar cara a l'Estat.

- A Guatemala i a El Salvador, no hi havia paramilitars com a força autònoma (eren clarament els dos governs), ni narcotràfic, ni càrtels quan es van aconseguir els acords de pau l'any 1992 i el 1996. A Colòmbia, la droga, els cultius, els narcos i els càrtels han tingut i continuen tenint un paper transcendental.

- A El Salvador i a Guatemala, les negociacions van ser molt més lentes (cinc anys per acordar només una agenda amb l'FMLN, per exemple), i com a conseqüència van madurar molt. A Colòmbia, es va aconseguir una agenda amb les FARC-EP i l'ELN en menys d'un any (positiu), però sense que es demostrés una voluntat decidida d'arribar a acords.

- Com que era impossible fer-ho a l'interior d'El Salvador i de Guatemala, a causa de la repressió contra els negociadors que sens dubte generaria, es va negociar sempre fora (a Mèxic, sobretot, a Espanya, a les Nacions Unides, a Suïssa...). A Colòmbia,

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

bia, va ser al mateix país, amb una exposició innecessària i permanent davant els mitjans de comunicació i la manca consegüent de la discreció necessària.

- A Colòmbia, els errors i els desencerts de les guerrilles van aconseguir que les declarassin moviments terroristes, i les equiparessin a les barbaritats comeses pels paramilitars, que són sens dubte la pitjor de les races. El suport d'Europa va desaparèixer gairebé per complet. Ja no preval l'ideal sinó les transgressions del dret internacional humanitari. Jo no hi ha bons i dolents, i es considera positivament el paper exercit pels governs escollits per mitjà de comicis transparents. Democràcia real, però no pas social.

III. Els fonaments del diàleg per a una solució

La solució de qualsevol situació, per molt conflictiva que sigui, s'inicia primer en un diàleg i s'acaba amb una negociació. El mateix president Uribe no la descarta, tot i que exigeix condicions justificades a la llum dels antecedents i no necessàriament impossibles de complir. Per tal que això funcioni pensem que s'ha de donar alguna cosa semblant al que segueix:

- 1) Voluntat real de pau de les parts en conflicte, en el sentit més real de la paraula i no abstracte

Sens dubte hi haurà una part de les parts que no transigeixin, per estrambòtiques raons ideològiques, motius econòmics, privilegis o interessos inconfessables.

Alguns viuen bé en la guerra. Es lucren amb la guerra. No volen la pau. Jo visc malament amb la guerra. M'estimo més el diàleg que construeixi la pau.

A Colòmbia n'hi ha abundants exemples: els assassinats dels membres de la Unió Patriòtica; les matances dels paramilitars, amb total oblit i menyspreu de la dignitat de la persona humana: comunitats senceres arrasades, periodistes, sindicalistes, professors universitaris o alcaldes assassinats; els casos de Garzón, Umaña, Bejarano o l'atemptat contra Wilson Borja; les matances de la guerrilla de Machuca, Bojayá; els segrestos i els assassinats de la ministra de Cultura Consuelo Araujonoguera, del governador d'Antioquia, Gaviria, i del seu conseller de pau i exministre de Defensa, Echeverri; l'assassinat de monsenyor Duarte Cancino... Tots partidaris del diàleg i de la negociació.

(Exemple de la pel·lícula Golpe de estadio, de Sergio Cabrera. El sergent que diu als seus homes: "Si no hi hagués guerrilla, de què viuríem nosaltres?").

- 2) Interlocutor vàlid, i si és possible únic, o escalonadament únic, que tingui capacitat executiva per executar acords, que poden ser parcials. La guerrilla, tant a Centreamèrica com a Colòmbia, negociava gairebé sempre amb els mateixos equips. Els facilitadors i/o mediadors no han de ser nombrosos. L'equip mediador hauria de cabre en un 600.

- Si no es fa la pau amb tots, sempre quedarà un gra de pus, una ferida sense tancar.

- 3) Manca de protagonisme. Si es dialoga:

- No es ni para alcanzar una alcaldía, una gobernación, un puesto en el Senado, en la cámara de representantes del Congreso.

- No es para salir en TV u obtener un titular en el periódico o exhibirse dando conferencias y entrevistas.

- La paz se hace, no se pregona.

4) Una enorme discreció

- No vol dir manca de transparència ni viure d'esquena al poble, però no es pot negociar en una plaça de toros.
- Els negociadors, els polítics, han d'evitar la temptació d'escriure articles o llibres per "justificar-se" mentre la negociació continuï. Les teories s'han de deixar per a quan hi hagi pau. Res pitjor que les converses de cafè.
- Per tant, no s'explica un secret a un amic.
- Les lliçons i els exemples que ens dóna la negociació no s'aprenen mai del tot.

5) Una gran tolerància, un gran respecte

- El tolerant creu en el diàleg i en l'entesa.
- Considera que dialogar no és símbol de feblesa i que concedir no és símbol d'entrega.
- La tolerància respecta els plans de vida que els altres hagin adoptat, sempre que no violin el dret dels altres.
- La tolerància neix del coneixement; la intolerància, de la ignorància.
- Tolerar no és fàcil. Allà on hi ha una diferència sentim amenaça. On hi ha amenaça, agressió.
- Tolerar es fonamenta en la distribució justa i equitativa de la renda, en la justícia. La injustícia, la impunitat, la corrupció, la fam, l'opressió, la desocupació crònica, la discriminació per raons econòmiques, de cultura, de raça, de religió, de sexe, les desigualtats socials, són simplement intolerables (José Noé Ríos).

6) La pau és filla d'una política d'Estat i no de Govern

Per tant no s'ha d'electoralitzar. No importa qui la faci. El que és important és que es faci. S'han de mirar d'aprofitar les experiències de governs anteriors i no començar de zero. A El Salvador i a Guatemala van passar quatre i cinc governs respectivament abans d'arribar a un acord definitiu de pau.

7) La victòria militar completa és a vegades impossible i ni tan sols desitjable

Les solucions que proposen l'aniquilament, la desaparició de l'adversari, no són la solució. Busquem-ne la transformació encara que sigui forçada.

8) Una gran serietat dels tercers

Hi ha una gran hipersensibilitat contra les teories. La confidencialitat, la precisió absoluta en la transmissió del missatge, que generalment és oral, la paciència i la manca de presses, són elements ineludibles.

9) Necessita reformes per treure banderes a les reivindicacions justes o demagògiques socials de l'oponent

10) Com a consells addicionals, es poden afegir:

a) No hi ha vaques sagrades ni experts insubstituïbles. L'"expert" és, per al qui subscriu, algú que ha estat "pert" abans.

b) Mai no s'han de destruir els arxius.

c) L'equip facilitador o mediador ha de ser absolutament imparcial, però no necessàriament neutral.

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

d) Desconfiar per principi d'un alto el foc i/o abandó de les armes prematur.

e) Res –repeteix, res– no es considera acordat fins que no s'hagi arribat a un acord complet.

f) No s'ha de tenir por de posar-se unes metes molt altes. El procés negociador ja s'encarregarà de reduir-les.

El que ja té Colòmbia

- Presència latent de DIH. Tothom ho reconeix i ho esgrimeix com a argument, encara que no ho practiqui. A Guatemala, per exemple, no era així.
- Una agenda en els dos processos amb les FARC-EP i amb l'ELN aconseguida en menys d'un any. A El Salvador es va tardar cinc anys.
- Una presència activa de gairebé totes les agències del sistema de l'ONU al país.
- Una gran experiència dels grups d'amics de diferents països, que, liderats per Espanya, van participar i van ser testimonis privilegiats de diàlegs i negociacions.
- Una Llei de justícia i pau.
- Un Consell Nacional de Pau.
- Una Assemblea Civil Permanent per la Pau capaç de recollir més de deu milions de vots.
- Un sistema jurídic de garanties molt complet: Cort Constitucional, Cort Suprema, Consell Superior de la Judicatura, Defensor del Poble, Procurador General de la República, Contralor.

- Un enemic comú: els qui no volen la pau i que, presidits pel narcotràfic, es troben tant a la muntanya com a la plana.

IV. L'acció espanyola

Además de la participación en el proceso de paz, siempre a petición de las partes, la acción española en Colombia se cimentó en cinco pilares básicos:

A més de la participació en el procés de pau, sempre a petició de les parts, l'acció espanyola a Colòmbia es va basar en cinc pilars bàsics:

- 1) un suport polític a un país les autoritats del qual es legitimen a través d'eleccions periòdiques des de molt abans que en tinguéssim a Espanya,
- 2) un decidit esforç en el camp de la cooperació no reemborsable per cobrir necessitats bàsiques de la població, amb una atenció especial a les víctimes de la guerra (vídues, orfes, desplaçats, projectes productius en zones de conflicte),
- 3) un suport a la institucionalitat democràtica, als defensors dels drets humans, a les dones, a la infància, al desenvolupament integral i a la creació d'ocupació mitjançant les escoles taller de Mompo, Popayán i Cartagena d'Índies, que rehabiliten la gran riquesa del patrimoni del país i proporcionen llocs de treball,
- 4) una sostinguda col·laboració amb les més de 130 empreses espanyoles radicades, que generen ocupació, contribueixen al desenvolupament i reinverteixen al país,
- 5) una extensa promoció cultural per mitjà de col·legis (Reyes Católicos), acadèmies, universitats (Salamanca), fundacions o

centres de formació i de cooperació, com el situat a l'església de Santo Domingo, al centre de Cartagena.

V. El que es podrien plantejar els participants a la Taula

Colòmbia es troba en un procés molt interessant, no tan sols per la seva situació interna, sinó també pel grau d'influències que pugui exercir la seva solució i desenvolupament en els països veïns de la comunitat andina i en la resta de la regió. Ha propiciat una Llei de justícia i pau que es troba als inicis i a la qual cal donar una oportunitat dins el marc d'una crítica constructiva. Per això, els participants en aquestes Jornades potser haurien de centrar-se en els temes següents:

- És possible assolir la pau aplicant la justícia a Colòmbia?
 - És compaginable la Llei amb la signatura d'acords de les autodefenses per anar a la presó?
 - La Llei de justícia i pau ha de tenir sempre el límit de les regles generals del dret internacional humanitari?
 - Com equilibrar raonablement la reintegració als pobles dels qui presumptament s'han penedit amb la trobada amb les seves víctimes?
 - És convenient continuar utilitzant l'extradició?
 - Com solucionar d'una manera raonable la utilització de béns i terres incautats als narcotraficants per compensar degudament les víctimes?
- És adequada o no la distribució de terres en determinats departaments per solucionar el problema dels cultius il·licits?
 - El poble i el Govern estan realment disposats a formar un gran equip que doni suport a mesures (inclosa la Llei de justícia i pau) contra l'enemic comú que, evidentment, és avui el narcotràfic?

Com a afegitó final, hem d'insistir en la necessitat primordial de reconèixer i reparar les víctimes per mitjà d'un procés penal just, la qual cosa suposa enfortir la unitat de la fiscalia encarregada del tema. Cal desconfiar de les declaracions efectuades com a vàlvula de seguretat o com a element per garantir la impunitat pròpia. És oportú declarar que tenim confiança en la gent de bé colombiana, que és majoria i no es deixarà arrossegar pels cants de sirena de la delinqüència organitzada. En suma, i com deia Machado, "Ni tu verdad ni mi verdad. Simplemente la verdad. Ven conmigo a buscarla. La tuya, guárdatela".

TAULA 1
IMPACTE DEL CONFLICTE ALS
TERRITORIS VEÏNS DE COLÒMBIA:
PANORAMA ACTUAL

Héctor-León Moncayo

Investigador de l'Institut Latinoamericano de Servicios Alternativos, ILSA. (Colòmbia)

La regionalització –andina– del conflicte colombià en temps d'Uribe

Des de fa més de deu anys, a propòsit de la greu situació de drets humans i de la persistència del conflicte armat a Colòmbia, s'ha anat parlant d'"internacionalització del conflicte" i d'"internacionalització de la pau" com a processos interrelacionats que representen, alhora, un risc i una oportunitat de solució. Aquest enfocament, segurament, evoca l'experiència, en alguna mesura encoratjadora, dels processos de pau a Centreamèrica als anys vuitanta i noranta, però no deixa de ser impugnat sobretot per part dels qui argumenten que el nostre conflicte ha de ser resolt a Colòmbia i pels mateixos colombians. Més enllà d'aquesta discussió, però, cal partir d'una simple constatació. El conflicte colombià, malgrat els seus determinants socioeconòmics i polítics particulars, ha tingut des de sempre una ubicació i una significació internacionals, encara que només sigui pel fet que aquest país, porta de Sud-amèrica, com se sol dir, forma part ineludible de la geopolítica imperial. El que canvia, en conseqüència, és aquesta geopolítica i el pes específic del que és "extern" i els seus nexes amb la dinàmica interna.¹

La conjuntura actual, per descomptat, difereix enormement de la de fa deu anys, quan el signe dominant semblava ser un procés de negociació que havia propiciat fins i tot la intervenció d'Europa i de diversos organismes multilaterals. En aquell moment, després de l'aprovació i de la po-

sada en marxa del Pla Colòmbia, alguns analistes van assenyalar que, malauradament, el procés havia quedat inscrit en l'agenda antinarcòtica dels Estats Units. Aquesta apreciació és completament discutible en la mesura que comporta una mirada força superficial i casuística de la política nord-americana, si bé ara no és pertinent aturar-se en aquest punt. El

1 Fa uns quants anys, Socorro Ramírez sostenia, en un article, que el conflicte colombià havia estat sempre ignorat a l'exterior i que només comença a ser tingut en compte a partir de final de la dècada dels vuitanta, quan irromp com a problema mundial el tràfic de drogues. Sens dubte volia cridar l'atenció sobre el Govern de Samper (1994-1998) quan per primera vegada un govern colombià va ser "des-certificat" pels Estats Units. Òbviament, deixa de banda gairebé un segle d'història anterior en què els governs van comptar amb el seu suport, acompanyat d'intervenció en tots els àmbits de la vida nacional. Els EUA van estar presents des del sorgiment de l'actual conflicte armat; només cal recordar el Pla Lasso, intervenció militar en contra de les naixents FARC a mitjans dels seixanta, coherent en un tot amb les seves accions en contra de tots els moviments d'alliberament a l'Amèrica Llatina, en part inspirats en l'exemple de la revolució cubana. L'èmfasi en el narcotràfic, a part d'això, planteja una discutible associació entre el narcotràfic i el conflicte intern, que al cap i a la fi es va convertir en una nova justificació de la intervenció nord-americana (ja no el "comunisme") precisament amb el Pla Colòmbia. Vegeu: Ramírez, S. "La internacionalización del conflicto y de la paz en Colombia" a IEPRI - Universidad Nacional, "El Plan Colombia y la internacionalización del conflicto", Editorial Planeta, Bogotá, 2001.

El conflicte colombià, malgrat els seus determinants socioeconòmics i polítics particulars, ha tingut des de sempre una ubicació i una significació internacionals perquè forma part ineludible de la geopolítica imperial

cert és que, després de gairebé vuit anys de govern d'Uribe Vélez, en una dinàmica interna de guerra i d'impunitat, és fàcil descobrir que ha existit, com mai abans, una perfecta funcionalitat al servei de la política imperialista. Els esdeveniments recents, com la intervenció militar colombiana en territori equatorià, ho posen de manifest. Aquesta és la significació que en aquest últim període es pot atribuir a l'anomenada "internacionalització del conflicte".

En les reflexions que segueixen mirarem d'indagar, precisament, en la natura d'aquesta internacionalització, prescindint de referències, tret de les indispensables, a la dinàmica interna de la guerra i a la preocupant consolidació autoritària del règim polític amb les seves implicacions nefastes en la ja de per si crítica violació dels drets humans. Aquesta indagació intenta esbrinar si som davant l'obertura d'un nou període. Cal tenir en compte dos elements de judici. El primer es refereix a la política dels Estats Units. Quina ha estat en l'era Bush? Ha canviat? El segon té a veure amb el paper de Colòmbia –més exactament, del seu Govern– a la subregió. De quina manera s'han combinat les necessitats internes amb les imposicions externes?

UBICACIÓ I POLÍTICA EXTERIOR DE COLÒMBIA

La política exterior seguida pel Govern d'Uribe sembla contradictòria, o si més no, insensata. És veritat que al voltant del 43% del comerç d'exportació es fa amb els Estats Units. Tot i així, no tan sols és significatiu el comerç amb els seus veïns, Veneçuela i l'Equador, aproximadament un 30%, sinó que la composició del comerç que s'hi fa, concentrat en béns manufacturats i agrícoles (90%), representa una contribució molt més substancial al desenvolupament econòmic que la de les compres nord-americanes, que són fonamentalment de productes bàsics. És un efecte positiu del veïnatge i de la complementaritat espontània de les economies, però també, d'alguna manera, dels avenços en la Comunitat Andina de Nacions (CA), que s'havia reactivat des de principi dels noranta després d'un llarg període de deteriorament. En realitat, si alguna subregió té genuïna identitat a l'Amèrica Llatina, aquesta és l'andina.

No obstant això, el Govern colombià, des del renovat impuls que adquireix la proposta de l'ALCA amb l'arribada de Bush al Govern dels Estats Units, decideix que l'estratègia econòmica estarà centrada en el suposat accés al mercat nord-americà i en l'atracció dels seus inversionistes. La tecnocràcia neoliberal es dedica a justificar, contra qualsevol evidència, el menyspreu davant les possibilitats de la integració subregional, basant-se, de manera tendenciosa, en el recés observat durant els primers anys del 2000, que es va originar, com és ben sabut, en la crisi política i econòmica de Veneçuela. L'estratègia continua, després del fracàs de l'ALCA, amb la negociació i la signatura del tractat bilateral de lliure co-

Per a la cúpula de la gran capital dels Estats Units la seva estratègia hemisfèrica ha estat la configuració d'una àrea de lliure comerç, que en els temps actuals significa abans que res l'accés als recursos naturals i la protecció de les seves inversions

merç amb els Estats Units, malgrat la notable recuperació del comerç andí. Cal anotar que aquest tractat, juntament amb el del Perú, etzibava, per raons òbvies, el primer cop demolidor a la CA, cosa que va quedar protocol·litzada amb la retirada de Veneçuela. Des de llavors es van perfilar dues orientacions, la de Colòmbia i el Perú d'una banda, i la de Bolívia i l'Equador de l'altra, inaugurant una tensió que l'any passat va produir una veritable ruptura en ocasió de l'oferta d'acord d'associació amb la Unió Europea.

Naturalment, aquesta política econòmica externa no és producte només de la visió del Govern d'Uribe sinó també de la proverbial mesquinesa i miopia de les elits colombianes; tot i així, és clar que correspon igualment a la necessitat política de comptar amb el suport i amb la protecció del Govern dels Estats Units, l'aportació militar del qual mitjançant el Pla Colòmbia ha estat decisiva. L'única veu discordant va provenir dels grups empresarials involucrats en el comerç amb Veneçuela i l'Equador. En els fets la dinàmica comercial amb els veïns ha continuat, així com la sòlida interrelació social en les zones de frontera, però sense suport en una iniciativa subregional consistent.

LA GEOPOLÍTICA DE L'IMPERI

El que dèiem ara dóna compte nítidament del que ha estat disposat a sacrificar, a costa del poble colombià, el Govern d'Uribe, però vist des de l'altra banda, des de la política imperial, adquireix una coherència més gran. No cal recordar que, per a la cúpula de la gran capital dels Estats Units, en termes econòmics, la seva estratègia hemisfèrica ha estat la configuració d'una àrea de lliure comerç, que en els temps actuals significa abans que res l'accés als recursos naturals i la protecció de les seves inversions. Ni tampoc que, en competència amb altres potències mundials i en previsió de possibles insubordinacions, li és indispensable conservar i enfortir el seu control politicomilitar, avui dia l'atribut per excel·lència de la seva hegemonia ja debilitada en els plans econòmic i tecnològic. La política de Bush, però, va culminar amb un fracàs colossal.

La proposta de l'ALCA va anar perdent credibilitat progressivament, i va acabar amb una derrota estrepitosa. És cert que per mitjà dels tractats va conservar Nord-amèrica i es va assegurar Centreamèrica, però al sud només va poder guanyar Xile, el Perú i Colòmbia (encara pendent). –Al mateix temps, en una estratègia anàloga, la Unió Europea es dedica a signar tractats comercials–. Però la derrota econòmica significava, alhora, una derrota política. Han emergit, un després de l'altre, nous governs que s'han decidit a prendre distància de la política imperial, entre ells el del Brasil, una veritable potència sud-americana. I es consolida el de Veneçuela, de gran significat polític i d'una capacitat econòmica gens menyspreable. És en aquestes circumstàncies que s'incrementa la utilitat i el significat geopolític de Colòmbia.

La primera estratègia nord-americana consistia a crear una situació que obligués els governs del Con Sud a "cooperar" en la lluita contra el terrorisme

Naturalment, la percepció del Govern de Bush, per la seva pròpia naturalesa, es focalitza en la dimensió politicomilitar de les amenaces reals o suposades, més encara si es té en compte que fins a un cert punt li resulten imprevistes. En efecte, com és sabut, des de l'11-S del 2001, encara que molts analistes sostenen que des d'abans, Bush organitza la projecció estratègica de la seva dominació militar a partir d'una creuada antiterrorista sobre la base d'una doctrina que trenca amb els pressupostos fonamentals acceptats fins llavors, si més no formalment, del dret internacional: la doctrina de l'"acció anticipada preventiva", que esborra la diferència entre defensiva i ofensiva i porta a l'extrem el principi d'extraterritorialitat de la llei dels Estats Units (en aquest cas antiterrorista), en justificar atacs contra Estats que se suposa que protegeixen el terrorisme.

L'eix de l'esforç estratègic estava enfocat a al Pròxim Orient i l'Orient Mitjà i cap a l'Àsia Central. Naturalment, a partir de la reformulació de l'OTAN, que venia d'abans, i en aquesta pràctica habitual que consisteix a jugar amb el multilateralisme per imposar accions unilaterals, no descuida les àrees de l'Atlàntic i sobretot del Pacífic. Però en el continent americà, considerat tradicionalment seu, l'èmfasi estava situat, en un principi, en accions de manteniment. El més primordial, a Nord-amèrica, era la defensa del territori a partir d'una

política de "fronteres intel·ligents" que intentava resoldre la possible contradicció entre el control policial i la lliure circulació de mercaderies. Comptava, per descomptat, amb la cooperació dels governs del Canadà i de Mèxic. No obstant això, la transformació política a l'Amèrica del Sud havia necessàriament d'alterar aquest disseny.

L'amenaça immediata, segons la seva percepció, es podia desenvolupar en la gran conca del Carib, inclòs el golf de Mèxic, a partir de "l'eix Cuba-Veneçuela". Tanmateix, en aquesta zona, atesos l'estrict control militar marítim i aeri i l'escassa probabilitat de canvis polítics als països insulars, podria bastar una estratègia de contenció. Quedava, de totes maneres, el perill de Veneçuela en virtut de la seva enorme disponibilitat de recursos a causa de l'alça dels preus del petroli. No podia descartar-se una influència sobre els països andins (inclosa Colòmbia) i una perillosa aliança amb el Brasil. En aquest sentit, cap a Sud-amèrica l'amenaça tenia a veure abans que res amb la pèrdua de control. Llavors els EUA van intentar dues estratègies. La primera, fins a cert punt tradicional, però per això mateix anacrònica, consistia a crear una situació que obligués els governs del Con Sud a "cooperar" en la lluita contra el terrorisme, ubicant com a punts de fragilitat la costa sud de l'Atlàntic, i al continent, la zona de l'anomenada Triple Frontera, però els governs de l'Argentina i del Brasil no van caure en la trampa. D'aquest intent només en queda la reactivació de les operacions de la IV Flota.

La segona, alhora econòmica i politico-militar, era la conformació de "l'eix Pacífic", que havia de reunir Nord-amèrica i Centreamèrica amb tots els països del sud ubicats a l'occident gràcies al beneplàcit

de Xile. Un desafiament per a Veneçuela i, sobretot, per al Brasil, que tenia unes pretensions evidents d'expansió cap als mercats del Pacífic. De fet, el Brasil ja s'estava anticipant amb l'enfortiment de la proposta d'Unasur. Però va arribar el canvi polític del 2007 a l'Equador, que causava, com si fos poc, el rebuig del nou Govern a prorrogar la concessió de la base militar de Manta. I això sense comptar amb la posició del Govern de Bolívia, que, tot i no tenir costa al Pacífic, hauria estat fonamental per a la configuració de l'eix i sobretot per afectar les possibilitats del Brasil i de l'Argentina.

En aquestes circumstàncies, i atesa la particular concepció del Govern Bush, no només bel·licista sinó també paranoica, s'imposaven els dos recursos tradicionals de qualsevol política imperialista. El primer, que ha estat el preferit històricament pels Estats Units a l'hemisferi, és l'intervencionisme conspirador. Consisteix a generar i aprofitar contradiccions internes als països per suscitar canvis de govern que, un cop produïts, els mateixos EUA s'encarreguen de legitimar.² En efecte, és coneguda la seva participació en el cop fallit contra Hugo Chávez l'any 2002, però a més a més en tots els esdeveniments que han tingut lloc a Veneçuela fins al dia d'avui. Així mateix, la seva presència en tots els països, particularment a l'Equador, però sobretot en la conspiració brutal, amenaçant amb la divisió del país, a Bolívia, en els darrers tres anys. En el cas de Colòmbia, evidentment, es tracta, al contrari, de donar suport al Govern.

Aquests intents no han tingut el resultat previst. Per això, pren força el segon recurs, fins a cert punt extrem, que consisteix en la fustigació política i militar contra els països insubordinats. –L'econò-

mica pot ser utilitzada, però fins ara només s'aplica a Cuba–. Òbviament, aquest expedient és de difícil aplicació als països del Con Sud i pràcticament impossible contra el Brasil, per la qual cosa els blancs escollits són Veneçuela i l'Equador. De totes maneres, malgrat l'estultícia de Bush, era clar que una fustigació directa per part dels Estats Units no tenia bona presentació política internacional. Va ser així com Colòmbia va adquirir un paper nou i protuberant i va prendre més força l'argument del "perill per a la regió" originat en el "desbordament del conflicte".³

- 2 En un altre lloc vaig mirar de desenvolupar aquest punt de vista. Moncayo S., Héctor-León "El Plan Colombia y la política exterior de Estados Unidos", a Jairo Estrada (compilador) "El Plan Colombia y la intensificación de la guerra", Universidad Nacional de Colombia, Bogotá, 2002.
- 3 Aquest argument ha aparegut en diversos moments, però sense un desenvolupament conseqüent. Per exemple, el 1998, segons es va saber, el cap del Comando Sud, el general Ch. Wilhelm, va ser al Brasil i a l'Argentina en consultes amb els comandaments militars per estructurar una "intervenció multilateral" a Colòmbia, atesa la suposada incapacitat de l'exèrcit colombià per evitar un "desbordament". Afortunadament, sembla que no el van escoltar. Al final del mateix any, va ser Fujimori qui va encapçalar, en nom dels Estats Units, una proposta similar que també va fracassar. Pel que sembla, el Pla Colòmbia, que justifica la intervenció militar directa dels Estats Units, va fer innecessàries aquestes propostes. Més aviat es va imposar la idea d'ampliar la intervenció nord-americana amb l'expansió del Pla Colòmbia a través de la Iniciativa Regional Andina (IRA). Sigui com sigui, el cert és que la cooperació activa o passiva dels governs llatinoamericans, particularment dels andins, resultava indispensable; amb tot, és clar que, a excepció de l'esmentat Fujimori, tots els governs tradicionalment han estat a favor de la pau i han ofert sempre els seus bons oficis per assolir-la, fins i tot abans dels canvis polítics recents. Aquest és un punt de gran importància que cal tenir en compte per a l'anàlisi que es presenta aquí.

El Govern colombià busca afiançar els seus propòsits interns oferint-se a exercir com a executor de la política del Govern dels Estats Units

SUBORDINACIÓ I UTILITZACIÓ

Un cop descrit, a grans trets, aquest panorama, ara és possible ubicar millor la política i el paper que han tingut, des de final dels anys noranta, els diferents governs colombians, al voltant de l'eix del conflicte armat, en una mena de dialèctica extern-intern. En aquest sentit, cal distingir dos grans períodes separats per l'any 2001, que va ser crucial. Fins aquesta data, com se sap, particularment durant el Govern de Pastrana (1998-2002), es combinava una política de guerra amb una de negociació, publicitada com de pau, la qual, val la pena recordar, amb l'experiment del Cauquán, va despertar algunes expectatives. Des de llavors, en els seus dos mandats, Álvaro Uribe ha desenvolupat una política de guerra total contra la insurgència. –El component de pau es va concentrar, de manera abans impensable, en la negociació amb els grups paramilitars, política que caldria anomenar d'impunitat i legitimitat. Es podria dir que aquí no hi ha cap novetat, ja que César Gaviria havia plantejat el mateix l'any 1991 quan va oferir la victòria en pocs mesos. Però la diferència, naturalment i com s'explicarà més endavant, no es redueix a la combinació de la variable guerra i pau; es tracta d'un canvi substancial que va d'acord amb els canvis en la geopolítica imperial. I és per això que planteja una relació radicalment diferent amb la dinàmica regional.

La dialèctica intern-extern es podria denominar de manera col·loquial, en tots dos períodes, com a "matrimoni de conveniència", sense oblidar, és clar, la relació de subordinació pel que fa als Estats Units. El Govern colombià busca afiançar els seus propòsits interns oferint-se exercir com a executor de la política del Govern dels Estats Units. No és que els objectius siguin substancialment diferents sinó que les prioritats, i per tant les modalitats d'execució, poden diferir. Això es veu molt clar durant el primer període a propòsit del Pla Colòmbia. Tot i que per als Estats Units, a mitjà i a llarg termini, el Pla correspon a un disseny de control politicomilitar de la regió dins la proposta general de l'ALCA, l'èmfasi se situa en la guerra antinarcòtica. En canvi, per a Pastrana l'èmfasi està en la utilitat contrainsurgent (contra les FARC), especialment per la focalització al sud orient del país, ja que comptava amb l'èxit de l'estratègia paramilitar al nord i al centre. Evidentment, en els objectius explícits del Pla va acabar per predominar la visió nord-americana, és a dir l'eradicació de cultius. Apareixia una subtil diferència entre narcotràfic i insurgència, però no per ignorar els nexes suposats o reals entre l'un i l'altra sinó, en aparença, per permetre un tractament diferent. Així és com ho plantejava llavors l'ambaixada dels Estats Units a Colòmbia (2001): "Els grups insurgents no tenen ni de lluny a la capacitat d'enderrocar el Govern. Tot i així, alguna mena d'acord negociat continua sent la millor solució possible, encara que requereixi anys aconseguir-lo, i no s'aconsegueixi mentre

4 Oficina de Premsa de l'Ambaixada, 8 de juny del 2001. Citat per Alejo Vargas V. "El Plan Colombia y la IRA: equivocada respuesta al problema insurgente y poca eficacia en la lucha contra el narcotráfico", a: "El Plan Colombia y la intensificación de la guerra". Op. cit.

El procés que sol denominar-se "desbordament del conflicte" no és una realitat, és més un pretext

Colòmbia no redueixi el finançament de la insurgència per part del tràfic de drogues il·lícit i millori la capacitat de les seves forces armades i de policia..."⁴ És a dir, l'eradicació de cultius (interès primordial nord-americà) serviria alhora per eliminar el principal aliment de la insurgència (interès colombià). Aquest va ser el punt de transacció.

Lògicament, com que l'àmbit geogràfic era el mateix, en la pràctica resultava impossible fer la diferència. Tampoc no estaven interessats, cap dels dos, a fer-la. Però, gradualment, fins i tot en el discurs explícit, es va anar modificant aquest enfocament "indirecte", quan el Govern dels Estats Units va autoritzar que el suport militar fos utilitzat en operatius contra les FARC, inicialment "en cas de necessitat" i després gairebé exclusivament ja en el Govern d'Uribe.

Durant el segon període, el negoci o matrimoni apareix més expedit i va més enllà del Pla Colòmbia. L'interès del Govern colombià s'inscriu perfectament dins la creuada antiterrorista. En la mesura que el Govern dels Estats Units (tot i que no pas el Congrés ni bona part de les seves elits) perd de vista l'objectiu antinarcòtic, es fa exclusiva la guerra total contrainsurgent amb el suport militar de l'imperi, fonament dels seus èxits, i possible el punt de transacció, o sigui la impunitat per als caps paramilitars, de gran interès per al Govern colombià; contraprestació que, com se sap, va durar només uns anys, ja que finalment van ser extradits, naturalment no pas pels seus

delictes de lesa humanitat sinó per la seva condició de narcotraficants.

En endavant, les dificultats per al control hemisfèric que, com s'ha descrit abans, se'ls presenten als Estats Units portarien a un pla superior el paper politicomilitar que podia tenir Colòmbia. Un altre intercanvi de conveniències. Uribe seria recolzat en la seva guerra total, amb tots els costos i implicacions en matèria de violació de drets humans, autoritarisme i corrupció, sempre que alhora obrés com a punta de llança contra els pretesos enemics de l'imperi. S'obre llavors el camí, ara sí definitivament, cap a una subregionalització andina del conflicte; això condueix a un trencament fonamental de les relacions de Colòmbia amb Veneçuela i l'Equador.

EL MITE DEL DESBORDAMENT

Encara que a primera vista pugui semblar obvi, el procés que sol denominar-se "desbordament del conflicte" no és una realitat, és més un pretext. Per la seva mida i ubicació geogràfica, Colòmbia és certament un país que té una dilatada frontera terrestre (6.341 km), a més de costes al Pacífic i al Carib i importants territoris insulars. No obstant això, atès que la seva activitat socioeconòmica s'ha centrat en la franja longitudinal de les serralades andines, la major part de la perifèria correspon a regions selvàtiques de baixa densitat de població, a excepció justament de Veneçuela (2.219 km) i de l'Equador (585 km), països amb els quals es té una frontera porosa i fluida, amb una intensa i creixent activitat demogràfica i econòmica. Fins i tot així, en aquestes fronteres la base de la interrelació es troba igualment en els pobles indígenes i des de Colòmbia en els processos de poblament mitjançant la colonització. Avui dia,

Un aspecte que és vital per al desenvolupament de la nostra anàlisi: l'existència de conflictes històrics entre els nostres països. Tot i així no és el més característic de la història colombiana

les que recentment han rebut configuració jurídica com a "zones frontereres" comprenen també nuclis urbans importants.

L'activitat comercial (inclosos els serveis) és cada vegada més intensa, com s'ha assenyalat al principi, però és evident que l'exploració del petroli, pels impactes sociodemogràfics que té, ha estat fonamental en la generació d'una estreta interdependència. Així mateix, és indiscutible la influència de l'expansió dels cultius de coca, i en menor grau del narcotràfic, cosa que, per cert, també és aplicable a les fronteres amb el Brasil i el Perú, i especialment amb Panamà, encara que en aquesta última es tracta més que res de la importància de les rutes marítimes. Addicionalment, cal esmentar els significatius corrents migratoris de colombians cap a Veneçuela i l'Equador.

Aquesta realitat diferencial de les zones frontereres ha estat reconeguda a Colòmbia per diverses disposicions jurídiques adoptades en desenvolupament de la Constitució del 1991, entre els anys 1995 i 2001, si bé amb una nul·la eficàcia pràctica i amb una escassa legitimitat entre la població. Aques-

ta situació s'origina en una combinació de centralisme (o desídia) per part dels governs i de subordinació del projecte als avatars de les relacions internacionals. És en aquest punt on cal alguna anotació sobre un aspecte que és vital per al desenvolupament de la nostra anàlisi: l'existència de conflictes històrics entre els nostres països. És ben sabut que l'Amèrica Llatina, des de la independència, no ha estat exempta de conflictes fins i tot bèl·lics per disputes limítrofes. (...)Tot i així, encara que sembli sorprenent, no és el més característic de la història colombiana. És cert que va patir la separació de Panamà a principis del segle XX, però el fet, després de l'establiment de relacions fins avui, no ha suscitat cap confrontació. L'única guerra va ser la que hi va haver amb el Perú cap als anys trenta, en la qual, si es vol, el principal afectat era l'Equador. Amb aquest veí, per cert, mai no s'havia presentat el més mínim conflicte fins als esdeveniments recents. De manera que, llevat de la disputa pel mar territorial amb Nicaragua, l'únic conflicte d'alguna significació és el que es té amb Veneçuela a propòsit de la delimitació al golf de Veneçuela, periòdicament atiat principalment en aquest país per interessos sobretot electorals.

Ara no és el moment per aturar-nos en una anàlisi sobre aquest problema. Basti assenyalat que, des de la seva agudització a final dels seixanta, s'han alternat períodes d'entesa amb períodes de confrontació no exempta d'"incidents", especialment en la dècada dels vuitanta.⁵ Tot i així, no es pot establir cap connexió entre els avatars d'aquesta relació i la dinàmica del conflicte colombià, com es veurà més endavant. Ni la insurgència colombiana ha pres aquesta disputa com a bandera, ni els governs veneçolans han invocat el conflicte com a pretext. La disputa limítrofa s'ha mogut sempre en un pla a part. Més aviat hauria

5 Un bon recompte analític es troba a Ramírez, S. "Conflicto y cooperación en la relación Colombo-Venezolana" a: "Fronteras, territorios y metáforas". Op. cit.

Les organitzacions armades colombianes durant la seva llarga història mai no s'han plantejat en perspectiva estratègica una dinàmica d'insurgència regional o continental

d'assenyalar-se una deplorable paradoxa. En els últims anys, la problemàtica regional, originada en la política de guerra total i en la intervenció dels Estats Units, ha ocultat per complet l'afer en litigi, malgrat que a Colòmbia hi havia consens que precisament Chávez, per la seva actitud política i la seva simpatia per Colòmbia, era l'interlocutor més indicat per posar fi al conflicte.

En síntesi, cal subratllar, per als propòsits d'aquesta anàlisi, que hi ha porcions importants de frontera terrestre (especialment amb Veneçuela i l'Equador) que poden considerar-se, a un cantó i a l'altre, com una sola regió, és a dir com un conjunt d'interaccions i de relacions econòmiques, socials, ambientals i culturals que es desenvolupen en un espai determinat, i que en aquest cas es diferencien d'altres conjunts a l'interior dels països. En aquest sentit, la presència de les organitzacions insurgents (i de grups paramilitars) ha de ser interpretada, en primer terme, de la mateixa manera que a l'interior del país, en els múltiples fronts de colonització,⁶ i només secundàriament com a procés d'internacionalització del conflicte. En realitat, les organitzacions armades colombianes durant la seva llarga història –llevat del fugaç i fracassat intent de l'M-19 als vuitanta– mai no s'han plantejat en perspectiva estratègica una dinàmica d'insurgència regional o continental, malgrat el respectable precedent del Che

Guevara, o potser per això mateix. Una altra cosa és que, en convertir-se les zones de frontera en teatre d'operacions, i atesa la pressió, ja sigui de l'exèrcit, especialment al sud (Pla Colòmbia), o dels paramilitars, al nord-orient, es registrin per força episodis de penetració en el territori veí.⁷

Naturalment, és això últim el que se sol denominar "desbordament". S'ha parlat per això de zones de refugi, de corredors de mobilitat i fins i tot de territoris de rereguarda. Tanmateix, en una perspectiva estratègica, es pot pecar d'exageració interessada, si més no si amb això es dona a entendre un involucrament creixent del territori i de la població dels països veïns. No deixa d'haver-hi una certa sobreestimació del paper de les fronteres per al cas colombià; en realitat, ateses la dimensió i les

6 En unes Jornades anteriors vaig dedicar la meua ponència a aquest tema. "Colòmbia: los territorios de la guerra". IV Jornades Obertes. 20-22 d'abril del 2006. Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia.

7 L'única excepció semblen ser els incomprensibles atacs de l'ELN en territori veneçolà els anys 1995, 1997 i 1998, que van donar lloc, especialment els dos últims, a la coneguda acció de "persecució en calent". L'any 1997 per part de Veneçuela, finalment rebutjada en tots dos països; l'any 1998 per part de Colòmbia, clarament autoritzada pel Govern de Veneçuela. Aquestes accions de l'ELN, criticades fins i tot per les FARC, no semblaven provenir de cap alineament estratègic i posteriorment van ser abandonades.

8 La única excepción parecen ser los incomprensibles ataques del ELN en territorio venezolano en 1995, 1997 y 1998, que dieron lugar, especialmente los dos últimos, a la conocida acción de "persecución en caliente". En 1997 por parte de Venezuela, a la postre rechazada en ambos países; en 1998 por parte de Colombia, claramente autorizada por el Gobierno de Venezuela. Estas acciones del ELN, criticadas incluso por las FARC, no parecían provenir de lineamiento estratégico alguno y fueron posteriormente abandonadas.

La condició de grups terroristes els havia estat assignat igualment als grups insurgents pels Estats Units i per la Unió Europea, amb la qual cosa s'esfumava qualsevol mena de legitimitat internacional per a temptatives de negociació que conduïssin a la pau

característiques geogràfiques i orogràfiques del país, la insurgència colombiana històricament no sembla haver considerat com a qüestió primordial, a diferència de Centre-amèrica, el recurs de l'espai territorial dels països veïns. Sigui com sigui, es pot afirmar de manera categòrica que no és l'explicació de l'actual regionalització andina del conflicte.

L'EPISODI FINAL

D'acord amb les consideracions anteriors, es pot concloure que els esdeveniments recents que han dut a confrontacions amb els governs de Chávez i de Correa, i especialment amb aquest últim a propòsit del bombardeig del campament de Raúl Reyes, s'han d'atribuir al canvi substancial en la política del Govern colombià en el context de les iniciatives de Bush i no pas a una pretesa internacionalització del conflicte que estaria involucrant com a actors militars (o gairebé) l'Estat veneçolà i l'equatorià.

8 Vegeu, Puyo Tamayo, G. "Posiciones en Europa sobre el Plan Colombia", a "El Plan Colombia y la intensificación de la guerra". Op. cit.

En efecte, és evident que la política d'Uribe canvia radicalment el terreny del tractament i fins i tot de la interpretació del conflicte. No es tracta només que hagi donat èmfasi a una política de guerra sinó que, en l'esperit de la creuada nord-americana, es nega l'existència del conflicte, i s'atribueix als insurgents la condició de grups terroristes. Aquest caràcter els havia estat assignat igualment pels Estats Units i per la Unió Europea, amb la qual cosa s'esfumava qualsevol mena de legitimitat internacional per a temptatives de negociació que conduïssin a la pau. Això contrasta amb l'aquiescència exhibida pel Govern dels Estats Units, que ja s'ha esmentat, i amb el suport actiu a la negociació, tant amb l'ELN com amb les FARC, per part de diversos governs europeus, fins a l'època de Pastrana.⁸ Però el contrast més gran es posa de manifest en el context andí. Com s'ha dit, a Veneçuela i a l'Equador, igual que a tota l'Amèrica Llatina, la posició tradicional havia estat respectar l'autonomia de Colòmbia en el tractament del seu conflicte i en tot cas, oferir la seva intervenció, si calia, a la recerca de la pau, rebutjant qualsevol compromís d'ordre militar. Sempre van argumentar que era un problema extern que, si bé podia amenaçar-los, en primer lloc corresponia a Colòmbia tenir cura de les fronteres. I davant situacions concretes com les esmentades anteriorment i altres de similars, tots els governs, abans fins i tot de Chávez i de Correa, havien assumit dos tipus d'actituds. O cooperació policial o temptatives de diàleg amb els grups insurgents per part dels governs locals fronterers, amb vista a evitar la seva presència. Això últim, tot i no ser ben rebut per les autoritats colombianes, fins al 2002 era vist amb alguna dosi de comprensió, reconeixent que no tenien la capacitat d'eliminar el problema.

Als ulls de l'opinió, l'única raó per a la negociació (fins i tot parcial i retallada) va acabar sent la correlació de forces i no pas el contingut polític de la insurgència

La política d'Uribe havia trencat aquest equilibri. Sorpren per tant la desubicació del moviment per la pau, nacional i internacional. Continuava actuant com durant el període anterior, com si no s'hagués produït aquest canvi transcendent. Això també passava amb els governs de Venèçuela i de l'Equador. No s'entenia que en la nova política colombiana no tan sols s'havia descartat la negociació sinó que, de conformitat amb la doctrina "antiterrorista" de Bush, qualsevol tasca de facilitació o d'intermediació podia ser considerada com a suport o complicitat amb el terrorisme. Tota la societat civil, i no tan sols l'Estat, estava obligada a tancar files en la guerra total al costat de "l'eix del bé". S'estenia així l'àmbit de la sospita i de la culpabilització fins i tot a altres governs dels quals només podia esperar-se cooperació –militar– sota pena de ser considerats "estats que protegeixen el terrorisme". No hi havia lloc per tant per a una declaració a favor de la pau. Aquesta va ser la situació en què es van veure els governs de Venèçuela i de l'Equador, que anys enrere haurien estat apreciats, precisament per la seva orientació d'esquerra, com a actors i facilitadors fonamentals i irremplaçables en qualsevol temptativa de negociació a favor de la pau.⁹

En aquesta mateixa direcció s'explica que, en aquest últim període, les FARC haguessin col·locat el reconeixement polític al centre de la seva perspectiva estratègica.

Per a elles aquesta era la mesura del triomf o de la derrota davant la prova de força que imposava Uribe i no tant el grau de destrucció del seu aparell militar. I en certa manera ho era també per a Uribe. Malauradament per a les possibilitats de pau, i fins i tot per a les FARC, aquesta pretensió ha estat centrada o bé en el canvi de presoners o bé en l'anomenat acord humanitari per a l'alliberament dels ostatges civils que havien estat presos en una operació discutible i condemnable que ha estat qualificada de segrest. Com és obvi, aquesta pràctica no va fer sinó contribuir a la seva caracterització com a terroristes, i va permetre que el Govern s'assegurés una indiscutible victòria en la batalla per l'opinió pública.

En efecte, als ulls de l'opinió, l'única raó per a la negociació (fins i tot parcial i retallada) va acabar sent la correlació de forces i no pas el contingut polític de la insurgència. La força, suposada o real, de les FARC, i la impossibilitat, suposada o real, d'un rescat militar amb garantia de la vida per als ostatges. Tot el contrari d'un reconeixement polític per a la guerrilla. L'explicació d'aquesta miopia consisteix en el fet que la guerrilla sempre l'ha confós, de manera absurda, amb una declaració de part bel·ligerant, la qual suposadament depèn de l'acceptació de la seva capacitat militar. En aquestes circumstàncies, al Govern, interessat a negar l'existència del conflicte, li bastava ressaltar, a partir de l'atrocitat del

9 El pes d'aquesta ideologia, repetida mil vegades pels mitjans massius de comunicació, és de tal naturalesa que ja sembla una cosa òbvia, oblidant que va haver-hi un temps en què els termes de la negociació del conflicte eren acceptats per gairebé tothom, sense por de ser culpabilitzats. Basti rellegir la cita del document de la mateixa ambaixada dels Estats Units a la qual s'ha fet referència anteriorment.

La campanya nacional i internacional contra el segrest va conduir, a Colòmbia i en ciutats d'altres països, a una enorme mobilització el 4 de febrer del 2008, la qual es va convertir en una demostració multitudinària en contra de les FARC

"negoci", el caràcter criminal de les FARC, impedit de passada que cobressin el més mínim dividend polític en les operacions d'alliberament d'ostatges.

Aquestes van ser les condicions polítiques que van portar a l'últim episodi de la guerra que malauradament va involucrar el Govern de l'Equador. Simultàniament s'havia desenvolupat, amb el suport financer i militar dels Estats Units, l'ofensiva militar més gran de la història. Amb tot, a final del 2007 semblaven avançar diversos processos d'"acord humanitari". D'una banda, amb la contribució invaluable del Govern de Venèçuela. Amb tot, el deplorable incident del nen Emmanuel, que va aparèixer sense la intermediació de les FARC posant en evidència la seva pèrdua de control de la situació, va constituir no tan sols un retrocés sinó un cop demolidor contra la iniciativa veneçolana. Uribe, que acceptava només

10 Aquesta és, de moment, una hipòtesi, si bé força plausible, que ha de ser confirmada. No hi ha prou informació, i la que circula no fa sinó confondre, ja que els mitjans massius de comunicació, com a col·laboradors oficinosos del Govern, s'han proposat des de llavors "pescar" proves que comprometin el Govern de l'Equador en un suport al terrorisme.

a contrarcor els passos que s'estaven fent, aconsegueix revertir la situació a favor seu. És llavors quan aconsegueix la victòria d'opinió més gran. La campanya nacional i internacional contra el segrest va conduir, a Colòmbia i en ciutats d'altres països, a una enorme mobilització el 4 de febrer del 2008, la qual es va convertir en una demostració multitudinària en contra de les FARC, amb una càrrega d'odi que no s'havia expressat mai abans. S'havien creat les condicions per al que d'alguna manera es podia considerar la batalla definitiva.

Pel que sembla, d'altra banda, s'avançava una altra negociació de més gran abast per al lliurament d'Ingrid Betancur i els tres militars contractistes dels Estats Units, amb la participació de diverses personalitats i presumiblement d'alguns governs, incloent-hi el de l'Equador. És en aquest context que s'explica la presència del campament de Raúl Reyes en territori equatorià.¹⁰ És clar que l'existència d'aquest campament –no se sap des de quan– de totes maneres corresponia a l'exercici d'una diplomàcia internacional d'alt nivell de la qual s'encarregava personalment aquest dirigent. Fins a un cert punt, les FARC romanien també en la lògica antiga de la negociació i del reconeixement polític sense adonar-se de la modificació substancial de la situació nacional i internacional, i segurament animats pels canvis polítics a l'Amèrica Llatina, que al seu parer anaven a favor seu. Ingenuïtat o arrogància. Comptaven, aquí sí, amb la seguretat que el Govern colombià no s'atreviria a atrapar-los en territori equatorià sense adonar-se que precisament aquesta eventualitat convenia a la política dels Estats Units.

Sens dubte, el Govern colombià estava informat de l'existència del campament, encara que s'ha parlat molt de mecanismes

"El terrorisme és una amenaça mundial, i com a tal ha de ser combatut per tots els Estats, que si no ho fan han de ser considerats per la comunitat internacional com a còmplices o protectors".
Uribe

d'intel·ligència d'alta tecnologia proveïda pels Estats Units. Llavors duu a terme l'operació militar, aèria i després terrestre, que va donar com a resultat la mort de Reyes, el segon després de Marulanda. És possible que comptés amb el suport militar directe dels Estats Units (especialment aeri: Man-ta?), tot i que encara no hi ha evidències que ho corroborin, però fins i tot encara que no sigui així, és clar que coincideix en un tot amb la seva política, que, com s'ha dit, apuntava a debilitar els seus suposats enemics a la regió. Cal observar que simultàniament s'estava desenvolupant la seva intervenció conspiradora a Bolívia.

Aquesta operació va ser condemnada internacionalment, fins i tot en l'espai de l'OEA, com una violació evident de la sobirania del país veí. Un alt cost polític que, naturalment, no era desconegut per Uribe, ja que ell mateix havia declarat de manera immediata que estava disposat a assumir-lo. Aquest és l'aspecte més important per a l'anàlisi que fem. Es tractava d'una caricatura, o d'una versió en petit de la doctrina Bush. "Perseguirem els terroristes allà on es trobin" va ser l'explicació que es va donar, i de seguida es va tornar la culpabilització cap al Govern de l'Equador: "El terrorisme és una amenaça mundial, i com a tal ha de ser combatut per tots els Estats, que si no

ho fan han de ser considerats per la comunitat internacional com a còmplices o protectors". Evidentment, hi ha alguna diferència entre la capacitat política i militar de la gran potència i l'aventurerisme d'un petit país subordinat, encara que compti amb el suport de la potència. Però, deixant de banda les justificacions, el fet és que el cop estava donat. Tot i així, l'aventura xocava, per sort, amb la nova realitat política d'Amèrica del Sud, on la inestabilitat de la regió andina començava a anar a compte de Colòmbia i no pas dels governs discolors de Veneçuela, l'Equador i Bolívia. En això consistia potser l'error de Bush, que, entre altres daltabaixos, costaria la pèrdua de la presidència als republicans.

LA IL·LUSIÓ OBAMA

Els canvis interns als Estats Units, amb la derrota de la política dels falcons republicans i la simbòlica elecció de Barack Obama, suggereixen, al seu torn, un canvi en la política exterior de l'imperi, especialment en l'hemisfèrica. El sentit d'aquest canvi, però, encara no és gaire clar i fins i tot hi ha indicis que es podria afavorir una certa continuïtat, malgrat múltiples declaracions en sentit contrari. En relació amb això, cal tenir en compte dos aspectes. El primer, ben obvi, es refereix al fet que els Estats Units, naturalment, no renunciaran a la seva política imperialista i no és això el que s'ha d'esperar. El segon té a veure amb la política de Bush, especialment barroera i expressió d'un reduït i corrupte grup de la capital nord-americana. És aquesta política, específicament, la que podria canviar. I sembla elemental que canviï, sobretot envers l'Amèrica Llatina.

En el pla econòmic, atesa la importància innegable del Brasil i de les propostes in-

Els demòcrates ja havien objectat el TLC amb Colòmbia, i a hores d'ara és segur que no serà considerat pel Congrés, si més no abans del 2010

tegracionistes (MERCOSUR, Unasur, ALBA), enmig d'una crisi mundial decisiva, és molt possible que el Govern corregeixi la seva política anteriorment centrada obsessivament en el "lliure comerç", cosa que significaria, de passada, per a la regió andina, un replantejament de la divisió maniquea entre "bons i dolents" segons s'hagués signat o no un tractat. Tot això podria tenir implicacions polítiques, algunes de les quals s'han vist recentment en relació amb Cuba. En canvi, en el pla militar, les previsions són més difícils. S'ha conegut que el Comandament Sud planeja substituir la base de Manta, la concessió de la qual no renovarà l'Equador, per una altra, fins i tot de més capacitat, en un lloc que podria ser Colòmbia (Palanquero), o el Perú, cosa que vol dir que es mantindria l'esquema geogràfic de desplegament estratègic de forces. No obstant això, després de l'anunci de la creació d'un Consell de Defensa pròpiament sud-americà, liderat pel Brasil, que en la pràctica és un qüestionament de l'antic tractat d'assistència recíproca TIAR, el suport d'aquest desplegament hauria de ser un altre. És possible pensar que els Estats Units intentin, en el més immediat, una alternativa de control negociat, en la confiança que els governs llatinoamericans poden canviar d'orientació en el futur proper. És clar que per als Estats Units aquest àmbit de la política hemisfèrica té un caràcter estratègic, de mitjà termini, sobretot tenint en compte que en el més immediat afronta desafiaments de més urgència a l'Àsia Central i a

l'Orient Pròxim i a l'Orient Mitjà. Per descomptat –i això ja és clar– s'abandona la noció de "creuada antiterrorista", cosa que no vol dir que abaixi la guàrdia en aquest combat, però sí, per exemple, que distingeix aquesta amenaça del que pugui passar a l'Amèrica Llatina.

Totes aquestes característiques, com es pot deduir fàcilment, porten a un replantejament del paper de Colòmbia. Pot ser que el tractament dels governs díscols –i ja ha fet la diferència entre els "progressistes", bàndol en el qual se sent al costat del Brasil i de Xile, i els d'"esquerra"– no es basi fonamentalment en els vells recursos de l'intervencionisme conspirador (encara que segurament no l'abandonarà) i sobretot de la fustigació, i que prengui iniciatives polítiques de més complexitat. En aquest sentit no sembla probable que faci costat a les aventures d'Uribe. De fet, la decisió sobre el trasllat de la base militar, segons se sap, té en compte el caràcter de les forces armades i del règim polític existent. Probablement tornarà a posar en primer pla la lluita antiterrorista, en la qual aquest règim no està exempt de sospites. Tot i que s'ha mantingut l'ajuda militar per al 2009, ja s'ha posat punt final al Pla Colòmbia, particularment pel seu fracàs en matèria d'eradicació de cultius i de disminució de l'oferta cap als Estats Units.

Sigui com sigui, és indiscutible que als Estats Units el clima polític és cada vegada menys favorable per al Govern d'Uribe. Els demòcrates ja havien objectat el TLC amb Colòmbia, i a hores d'ara és segur que no serà considerat pel Congrés, si més no abans del 2010. Sens dubte, llavors, caldrà corregir-ne el contingut, però el més significatiu és el qüestionament actual, ja que es refereix a la persistent violació dels drets humans a Colòmbia; i més recentment a

Encara que hi ha països europeus que venen armes al Govern colombià, i alguns, com la Gran Bretanya, que li atorgaven ajuda militar, per sort recentment suspesa

la naturalesa mateixa del règim polític en la mesura que gradualment es coneixen nous fets atroços, activitats il·legals de persecució en contra de l'oposició política i atacs en contra del poder judicial. No seria estrany que el mateix Govern dels Estats Units estigués treballant per un canvi en les nostres pròximes eleccions presidencials.

EPÍLEG: EL RELLEU EUROPEU

S'ha parlat tant del poder i de la intervenció dels Estats Units a Colòmbia que gairebé s'oblida un actor de primera línia: la Unió Europea. És clar que, des del punt de vista militar, no hi ha cap referència més gran, encara que hi ha països que venen armes al Govern colombià, i alguns, com la Gran Bretanya, que li atorgaven ajuda militar, per sort recentment suspesa. En aquest pla, l'hegemonia mundial, reconeguda per Europa (de vegades vergonyosament identificada amb Bush), correspon als Estats Units. Però en el pla econòmic els interessos europeus a l'Amèrica Llatina no són de cap manera menyspreables. És ben sabut que, des de principi dels anys noranta, amb els programes neoliberals i l'onada de privatitzacions, el flux d'inversions procedent d'Europa ha arribat a ser més gran que el dels Estats Units. Les seves multinacionals, especialment d'Espanya, s'han ubicat en posició eminent en sectors claus com el financer, la mineria (inclòs el petroli), les telecomunica-

cions, els serveis públics bàsics (aigua) i el comerç. Així s'explica que la Unió Europea hagi desplegat una tenaç iniciativa d'acords d'inversió i de tractats comercials, aquests últims en la mateixa línia dels Estats Units, ja signats amb Mèxic i Xile i en negociació amb Centreamèrica i amb alguns països andins. Aquest conjunt d'interessos creats té, naturalment, implicacions polítiques no tan sols internacionals sinó dins els països llatinoamericans, com és el cas de Colòmbia.

En efecte, en una columna recent d'un dels dos diaris de més gran circulació nacional de Colòmbia del qual és col·laborador habitual, el periodista espanyol Miguel Ángel Bastenier declarava que Uribe "tenia Espanya ficada a la butxaca". Es referia a la seva visita de tres dies a Madrid, durant la qual es va entrevistar amb tota la cúpula del poder, incloent-hi les cambres de comerç, i va ser homenatjat amb la imposició de la medalla de les Corts de Cadis. I conclouia, exultant, Bastenier: "Una gran part de l'opinió pública espanyola se sentiria summament còmoda amb el fet que el president exercís un tercer mandat".

Això de parlar en nom de l'opinió pública potser és un excés retòric, estimulat pel desig, o una simple ostentació de periodista, però la seva conclusió probablement és certa si es refereix als grups de poder. Grups que juguen, com si diguéssim, a les dues pistes alhora; circumstància que ens adverteix sobre un perill cert: aquesta posició és, sens dubte, una variable real dins la política colombiana. Sobretot en l'àmbit de la comunicació massiva. L'altre diari, El Tiempo, pertany al grup Planeta, i una de les dues cadenes de ràdio de més cobertura nacio-

11 *El Espectador*, diumenge 10 de maig del 2009.

Aquests mitjans (Grups Prisa i Planeta) han estat compromesos totalment amb la política de guerra d'Uribe i en la defensa del seu Govern davant les acusacions de violació dels drets humans

En qualsevol cas, seria deplorable que Uribe aconseguís el seu tercer mandat no pas amb el suport dels Estats Units sinó en braços de la Unió Europea.

nal, Caracol, és propietat del grup PRISA. Aquests mitjans han estat compromesos totalment amb la política de guerra d'Uribe i en la defensa del seu Govern davant les acusacions de violació dels drets humans i relació amb la màfia. Això sense comptar amb altres multinacionals que influeixen, com a part integrant, en els cercles de poder colombians. És a dir, en les decisions fonamentals de política pública i en la determinació de les opcions electorals.

Per a Uribe, per la seva banda, és crucial l'avenç d'un tractat amb la Unió Europea; en vista dels seriosos dubtes que existeixen als Estats Units, la signatura d'aquest tractat seria una mena d'absolució en matèria de drets humans. Un nou matrimoni de conveniència que ja té la seva història. Pel que sembla, la política de guerra d'Uribe és considerada en les altes esferes europees, si més no en les d'Espanya, com una garantia de seguretat per als inversionistes. Segons Bastenier, el senyor Gómez Navarro, president de les cambres de comerç, hauria dit a Uribe que es deixés de titubejos en relació amb la seva reelecció i "donés una alegria al comerç exterior i a la inversió". Bé es comprèn, llavors, que durant aquests set llargs anys la majoria dels governs europeus no només hagin donat l'esquena a les iniciatives de pau sinó que hagin fet eco a la doctrina antiterrorista aplicada a Colòmbia, amb la seva lògica de culpabilitzacions i de persecució.

Maribel Gordón

Representant del Frente Nacional de Defensa de los Derechos Sociales y Económicos. (Panamà)

L'impacte del conflicte en els territoris veïns a Colòmbia

El conflicte intern colombià es projecta cada cop més fora de les fronteres. Els problemes són variats, però tots relacionats entre ells: narcotràfic, guerrilla, paramilitars, contraban (armes, municions, explosius), recursos (conca de l'Amazones, àrees claus del planeta per a la producció d'oxigen, petroli), desplaçament transfronterer de la població, a més de l'interès creixent dels Estats Units.

Segons alguns estudiosos del fenomen, els principals elements del conflicte s'estableixen en termes de:

- **Brasil.** El problema se centra en la cobdícia per recursos aurífers i narcotràfic. Els factors d'inseguretat generats per la situació colombiana han estat associats majoritàriament amb el tràfic de narcòtics i d'armes. Atès que aquestes fronteres tenen característiques geogràfiques extremes determinades per la conca del

LES FRONTERES DE COLÒMBIA

Colòmbia té fronteres físiques amb cinc països de l'Amèrica Llatina: Veneçuela,¹ el Brasil,² el Perú,³ l'Equador⁴ i Panamà.⁵

Les fronteres de Colòmbia han estat permanentment en situació de tensió des de la seva mateixa independència. En la primera dècada del segle XX, Panamà es va independitzar i, al cap de poc, el país va afrontar un cru conflicte en defensa del seu territori, i la mateixa situació es va donar amb el Perú (conflicte fronterer Perú-Colòmbia, 1932). Amb la República Bolivariana de Veneçuela, especialment, han estat moltes les situacions conflictives per raons de delimitació.

Amb l'Equador, el Perú, el Brasil i Panamà, en els darrers anys s'han presentat diversos incidents relacionats amb el conflicte intern colombià. En iniciar el segle XXI s'ha dit que "les fronteres colombianes són poroses, insegures i exposades a les indústries il·lícites".

- 1 Aquesta franja fronterera es defineix per l'extensió territorial de 2.219 quilòmetres que serveix de límit entre set departaments (Guajira, Norte de Santander, Santander, Boyacá, Arauca, Vaupés i Guainia), i 43 municipis a Colòmbia i quatre estats (Zulia, Táchira, Apure i Amazonas) i vint municipis a Veneçuela.
- 2 Els 1.645 quilòmetres de frontera limiten amb tres departaments i cinc municipis a Colòmbia, i amb un estat i cinc municipis al Brasil.
- 3 La frontera Perú-Colòmbia té 1.600 quilòmetres. La frontera entre el Perú i Colòmbia està traçada pel riu Putumayo.
- 4 Aquesta frontera s'estén al llarg de 586 quilòmetres, que serveixen de límit entre dos departaments i tretze municipis a Colòmbia, i tres províncies i vint municipis a l'Equador.
- 5 La frontera entre tots dos països consisteix en un gran arc còncau cap a la zona panamenya i d'una longitud total de 266 quilòmetres. Aquesta frontera es troba al cor del tap del Darién. No hi ha cap camí per arribar a la frontera, ja que falta un tram de la carretera Panamericana per construir entre Panamà i Colòmbia. Els únics poblats fronterers són La Miel, a Panamà, i Zapzurro, a Colòmbia.

La confrontació armada que té lloc a Colòmbia, encara que no ha estat originada per factors externs, s'ha vist enfortida per dinàmiques regionals i globals

riu Amazonas, l'impacte de la confrontació armada és baixa.

- **Veneçuela.** Aquest cas, juntament amb el de l'Equador, poden ser considerats com els principals dies del desbordament del conflicte intern a la regió, atès que sobre aquests límits hi ha els assentaments humans més grans de les zones frontereres colombianes i els principals centres d'abastiment i de comerç dels grups armats. A més de l'inconformisme per la delimitació d'àrees marines, la frontera colombo-venezolana és des de fa uns quants anys un focus de tensió bilateral i de violència: contraban i tràfic de drogues, guerrilla, militars i paramilitars, delinqüència comuna (bandes dedicades especialment al robatori de cotxes, al segrest, a l'extorsió, al narcotràfic, al tràfic d'armes i d'estris militars).
- **L'Equador i el Perú** han invertit la seva relació d'implicació amb el conflicte colombià. Abans era més problemàtica la zona fronterera colombo-peruana a causa del comerç d'armes i de municions, mentre que ara l'auge de la coca a Putumayo i a Nariño, amb l'augment conseqüent de la guerra en aquestes regions, ha convertit la línia de separació equatoriana en prioritària. Un altre element agreгат preocupa sectors equatorians: el

seu país havia estat relativament allunyat dels problemes, però ara tenen por que la presència nord-americana (base de Manta) els introdueixi en una dinàmica diferent.

- **Panamà.** La situació és més complicada a causa del rebost armamentista que significa Centreamèrica i a la seva importància geoestratègica, consistent a ser l'eix d'articulació terrestre entre el nord i el sud del continent. En aquest sentit, l'impacte de la confrontació armada en algunes èpoques ha estat considerable, en la mesura que amb l'aparició dels paramilitars es va desfermar una lluita pel control territorial que va causar molts enfrontaments més enllà de la línia fronterera. Les migracions i la presència de la guerrilla i dels paramilitars a l'àrea de Darién tenen importància en el conflicte a causa de la selva del Darién (zona de refugi i de contraban d'armes) i de la presència del centre financer (blanqueig de capitals).

Tot i que no forma part de les seves fronteres directament, Colòmbia també ha tingut dificultats limítrofes amb Nicaragua. Nicaragua reclama drets sobre l'arxipèlag de San Andrés y Providencia, a més d'alguns cayos, que van ser matèria d'un altre tractat entre Colòmbia i Hondures l'any 1986. La història d'aquest conflicte és llarga i reflecteix trets característics de l'antiga geopolítica. En el conflicte limítrof més fort dels últims anys (Colòmbia-Ecuador/Veneçuela, 2008), Nicaragua va trencar relacions diplomàtiques amb Colòmbia en solidaritat amb l'Equador. El president nicaragüenc Daniel Ortega va afirmar que "trenquem amb la política terrorista que practica el Govern d'Álvaro Uribe (...) en solidaritat amb l'Equador i a causa de les

El conflicte i les polítiques dels dos últims governs colombians han contribuït a alienar Colòmbia dels seus veïns

reiterades amenaces de Bogotà als espais marítims que tots dos països es disputen al mar Carib".

En síntesi, la confrontació armada que té lloc a Colòmbia, encara que no ha estat originada per factors externs, s'ha vist enfortida per dinàmiques regionals i globals. Amb la seva agudització, el conflicte ha generat impactes negatius sobre les poblacions, sobre els drets humans i sobre el medi ambient que l'han fet aparèixer en els registres internacionals, en un moment en què tots aquests assumptes es convertien en eixos centrals de l'agenda global i quan els límits entre els assumptes domèstics i els internacionals tendien a desdibuixar-se. La vinculació del conflicte amb l'expansió de la producció i el tràfic de drogues ha començat a canviar la natura del conflicte i l'actitud –en particular la internacional– davant el conflicte.

DELIMITACIÓ DEL PROBLEMA

Abans de l'agreujament del conflicte colombià, la presència ocasional de grups armats irregulars en bona part dels municipis fronterers colombians i els seus efectes en països limítrofs no eren vistos pels veïns com un problema regional, i es podria dir que hi havia un acord tàcit

sobre el tracte que els donava el Govern colombià.

Des de l'agreujament del conflicte colombià al final dels anys noranta, s'ha parlat per part de molt diversos sectors a Colòmbia i en diferents països, en especial limítrofs, de la regionalització de la confrontació. Aquest terme s'utilitza, però, per referir-se a assumptes molt diversos i amb concepcions molt diferents. Davant això, cal preguntar-se: què ha canviat? Només la naturalesa i l'abast del conflicte? O també la percepció internacional, dels veïns en particular, sobre aquesta confrontació? Ha deixat de ser un afer domèstic i s'ha convertit en un problema transfronterer i regional? Això és el mateix que regionalitzar-se? De quina regionalització parlem?

Per la seva banda, els governs colombians que han coincidit amb l'agudització del conflicte han articulat la seva resposta amb les prioritats nord-americanes. El president Andrés Pastrana (1998-2002) amb la diplomàcia per la pau va buscar suports polítics i econòmics internacionals per contrarestar l'extrema feblesa de l'Estat i els va aconseguir amb el Pla Colòmbia, cosa que va involucrar els Estats Units en el conflicte. Després, va aprofitar els efectes de l'11-S per concloure uns diàlegs que no avançaven i per respondre a l'increment de l'atac de les guerrilles. El president Álvaro Uribe (2002-2010) ha intentat articular la política de seguretat amb les creuades globals nord-americanes antidrogues i antiterroristes, i comprometre els països veïns en un suport a la seva estratègia. El conflicte i les polítiques dels dos últims governs colombians han contribuït a alienar Colòmbia dels seus veïns. Això es manifesta en el rebuig que susciten en diferents sectors estatals, socials, d'opinió i acadèmics de països

Els veïns sud-americans no han acompanyat les polítiques dels governs colombians davant l'agudizació del conflicte

limitrofs aquestes polítiques, que són vistes com un intent d'involucrar-los i d'empènyer la regionalització del conflicte, per la qual cosa intenten impedir els acords amb el Govern colombià.

Davant la dificultat regional per acordar una posició conjunta en relació amb Colòmbia, la iniciativa ha quedat en mans dels Estats Units, que, en problemes compartits pels països veïns, han imposat un tracte bilateral contraproduent per aconseguir el suport a les seves estratègies. Així ha passat en el cas de la droga, cosa que, en comptes de reduir el problema, l'ha anat traslladant d'un lloc a un altre, ha augmentat els nivells de corrupció, ha consumit recursos i esforços i ha debilitat les precàries institucions de la regió. Amb la creuada antiterrorista global, Washington avança confusos interessos que incrementen la seva intervenció militar unilateral, mentre desestima les causes internes dels conflictes i les situacions socials i econòmiques que propicien l'articulació de diversos sectors colombians i dels països veïns a l'economia il·legal transfronterera i a xarxes desterritorialitzades que alimenten el conflicte colombià.

En conjunt, el conflicte intern de Colòmbia ha complicat l'agenda de seguretat al nord de l'Amèrica del Sud i al Carib. L'actitud diferent dels diversos Estats davant el conflicte també posa el conflicte en el punt de mira dels Estats Units.

L'AGENDA DE SEGURETAT DELS EUA I EL CONFLICTE FRONTERER

Durant la Guerra Freda, per convicció o per pressió, els diferents governs llatinoamericans van emmarcar en l'anticomunisme les seves problemàtiques internes, les dels seus veïns i la ingerència nord-americana. Davant el cas colombià, fins a final dels anys vuitanta, els representants oficials de la regió van compartir tàcitament la inscripció del conflicte en la lluita anticomunista que feien els governs de Colòmbia, i quan els grups armats els van afectar ocasionalment, van assumir que es tractava d'un enemic comú al qual calia afrontar de manera conjunta amb l'Estat colombià, o amb la seva pròpia "persecució en calent", fins i tot traspassant les fronteres colombianes.

En la primera meitat dels noranta, Estats Units va començar a veure els conflictes sota el lent antinarcótics, definit com el seu principal problema de seguretat, va sindicar a Colòmbia de ser font de la seva inseguretat i a partir del involucramiento de diversos sectors colombians, en particular, dels actors armats il·legals en el problema de les drogues, va inscriure allí la seva lectura del conflicte. Després del 11 de Setembre de 2001, el conflicte ha estat inscrit en la croada antiterrorista. L'actitud de la majoria dels veïns va passar llavors a ser la de repetidors d'aquesta sindicació i la de neros espectadors. A fins de la dècada dels noranta, en canvi, en raó del agravamiento del conflicte i l'augment dels seus efectes i interaccions amb els països veïns, de les opcions adoptades pels governs colombians i del involucramiento directe d'Estats Units en el país, han sorgit temors en els veïns i assenyalaments d'una extensió regional de la confrontació. Per això, i per l'arribada al poder en diver-

La geopolítica ja no s'interessa per l'expansió territorial sinó pel creixement del capital a través de les transnacionals

sos països sud-americans de governs amb perspectives polítiques molt distintes a les de les seves homòlegs colombians, els veïns sud-americans no han acompanyat les polítiques dels governs colombians davant l'agudització del conflicte.

Davant això, al final del segle XX i principi del XXI, a Amèrica del Sud els Estats Units van instal·lar noves bases militars; així, en el marc del Pla Colòmbia, es va instal·lar la base de Tres Esquinas, i es van reforçar les de Larandia, Puerto Leguízamo al sud i Melgar al centre del país. Aquests quatre llocs d'interès en la "lluita contra el narcotràfic" es van convertir en receptors permanents d'armaments, de logística i de contractistes assessors nord-americans autoritzats pel Congrés d'aquest país. Al Perú, es van establir les bases d'Iquitos i Nanay, aquesta última a la zona amazònica, totes dues amb intervenció del personal militar dels Estats Units. Als límits amazònics de Colòmbia, els Estats Units van aconseguir instrumentar un complex militar econòmic molt important, que està basat en el Pla Iniciativa Regional Andina. D'aquesta manera, a l'Equador es va instal·lar la base de Manta, en una àrea considerada estratègica. Aquesta base, per raons òbvies, està lligada al Pla Colòmbia i a les estratègies actuals dels Estats Units en dos aspectes:

- **Al Pla Colòmbia**, com a component militar logístic d'intel·ligència en temps real,

per donar suport a operacions tàctiques amb els nous mecanismes operatius que el segle XXI va posar a disposició del complex militar dels Estats Units.

- **A l'agenda de seguretat dels Estats Units** com a enclavament geopolític i observador avançat al sud del continent. El rol de la base de Manta inclou una flota d'avions d'última generació, tan gran que pot transportar una unitat completa d'infanteria armada i equipada.

El Pla Colòmbia, la Iniciativa Regional Andina (ara acompanyada de l'Estratègia Continental de Seguretat Antiterrorista i la Iniciativa Mérida, un dels objectius de la qual és homogeneïtzar la regió al voltant de la Iniciativa de Defensa Estratègica), el Pla Puebla Panamà (que comprèn els set països centreamericans més el sud-sud-est de Mèxic –nou estats– i a partir del 2007 va incorporar Colòmbia), convergeixen com a macroobjectiu nord-americà, l'epicentre del qual és tota la regió, que comprèn territoris estratègics. Aquest pla pretén convertir-se en punta de llança per a la conquesta d'un mercat de 800 milions de llatinoamericans. Això confirma la tesi que la geopolítica ja no s'interessa per l'expansió territorial sinó pel creixement del capital a través de les transnacionals, i deixa clar que aquestes "iniciatives" que es reforcen després de l'11-S responen a polítiques i a visions geopolítiques continentals d'Amèrica del Nord a la regió.

La nova agenda de seguretat dels Estats Units ("lluita contra el narcotràfic i el terrorisme internacional") ha generat nous plans a l'Amèrica Llatina, que passen estratègicament per Colòmbia i que alteren les relacions interfrontereres entre els Estats considerats en aquests plans.

ELS EUA: PLANS REGIONALS	
PLANS	OBJECTIUS
Pla Colòmbia (final dels 90)	<p>Objectiu aparent: "un pla integral per a l'enfortiment de l'Estat, de la democràcia, dels drets humans i de la pau de Colòmbia".</p> <p>Objectiu real: solució militar del complex conflicte sociopolíticomilitar d'aquest país. Dóna prioritat i assigna més recursos al seu component militar, les arestes del qual arriben a través de tres components: 1- transferència de tecnologia de punta, 2- intel·ligència electrònica i rastreig per satèl·lit, 3- reconversió política i militar llatinoamericana cap a la "lluita antidrogues" i a les concepcions estratègiques de l'"antiterrorisme".</p>
Pla Puebla-Panamà (2001)	<p>Objetivo aparente: "solució a problemes endèmics de vuit estats mexicans i de set països centreamericans, mitjançant la implementació d'iniciatives econòmiques". Colòmbia es podria incorporar com a membre associat al PP-P després del juny del 2005; mentrestant, hi participaria com a observador.</p> <p>Objectiu real: concretar l'hegemonia estratègica i comercial dels Estats Units a la regió, mitjançant el control de la biodiversitat i de les comunicacions; facilitar infraestructura vial per a les operacions comercials i militars dels Estats Units; desanimar les migracions de Mèxic, de l'Amèrica Central i de Colòmbia (des del 2007 és participant ple del PP-P) als Estats Units.</p>
Iniciativa Regional Andina (2001)	<p>Objetivo aparente: "una iniciativa per donar assistència als països andins; finançament per a programes contra el narcotràfic, la construcció d'institucions democràtiques, i assistència per al desenvolupament. Potser la contribució més gran a curt termini per al creixement econòmic i la prosperitat als Andes seria la renovació del Tractat de Comerç de Preferència Andina (ATPA) i l'expansió dels seus beneficis".</p> <p>Objectiu real: "extensió del Pla Colòmbia, que inclou aspectes militars i comercials adreçats a set països de l'Amèrica del Sud (Colòmbia, l'Equador, Veneçuela, Bolívia, el Perú, el Brasil i Panamà)". Veneçuela es va negar des de l'any 1999 al fet que el seu espai aeri fos utilitzat per avions plataforma per a tasques de guerra electrònica i interdicció amb el pretext de lluitar contra les bandes de narcotraficants; de la mateixa manera, va exigir als Estats Units la retirada de la seva missió militar acantonada al fort Tiuna.</p>
Iniciativa Mérida	<p>La Iniciativa Mérida va ser formulada l'any 2007, amb el suposat propòsit de "maximitzar l'eficàcia dels esforços en la lluita contra les organitzacions criminals, així com per aturar el narcotràfic (incloent-hi el de precursors químics, el tràfic d'armes, les activitats financeres il·lícites, el tràfic de divises i el tràfic de persones). Un dels seus objectius veritables és la inclusió de l'Amèrica Central en aquesta rèplica del Pla Colòmbia. La Iniciativa Mérida va junt amb el Pla Puebla Panamà.</p>
Pla Patriota (Operació Escut)	<p>En el Govern d'Álvaro Uribe, el Pla Colòmbia desenvolupa un component militar que denomina Pla Patriota. És una estratègia de guerra contra les FARC-UP i l'ELN, que el camuflen com a projectes de desenvolupament econòmic i social cap a la població que viu a la zona de conflicte; no és un pla orientat a lluitar contra el narcotràfic. Les accions i el control militar plantejats en els Plans Colòmbia I i II, i en el Pla Patriota, són part d'una tàctica integral amb característiques regionals de seguretat, controlades pel Comando Sud, en les quals s'involucren les denominades Forward Operating Locations (FOL), és a dir bases militars de menys escala, conegudes com a centres d'operacions d'avançada per al control aeri.</p>

La cimera del Grup de Rio, celebrada el març de l'any 2008 a la República Dominicana, va aconseguir superar el més greu enfrontament recent entre països de l'Amèrica Llatina, provocat per una incursió de Colòmbia en territori de l'Equador

En realitat, el Pla Colòmbia va estar impulsat pels EUA, que ha fet èmfasi en una línia que aposta per la sortida dura, i que ha incrementat el militarisme i ha aguditzat el conflicte, sota el pretext de la lluita antidroga. L'estratègia era passar del Pla Colòmbia a la Iniciativa Regional Andina (IRA), un pla militarista regional finançat pels EUA, que en el fons no era sinó una estratègia per a la venda d'armes a la regió. L'IRA ha buscat almenys tres objectius fonamentals: reforçar l'estratègia nord-americana contra les drogues basada en la prohibició, en la criminalització, en la militarització de la lluita contra elles, en la fumigació dels cultius, en la interdicció de vols i en l'extradició dels narcotraficants; consolidar un cordó diplomàtic i militar al voltant de Colòmbia, i assegurar els aliats de Washington, persuadir els dubtosos i pressionar els opositors del Pla Colòmbia. Els efectes negatius de l'IRA es fan sentir en la crisi de cada país andí, en els problemes fronterers i en les dificultats per a la seva integració.

Ara bé, el gir a l'esquerra de les polítiques llatinoamericanes (protagonitzat per l'arribada al poder de nous presidents de

Govern) ha impedit el desenvolupament d'aquesta estratègia.

Segons analistes de la regió, el Pla Colòmbia i altres iniciatives dels Estats Units no apunten a la intervenció directa, atesa la conjuntura internacional actual, i perquè unificaria el sentiment patriòtic a l'interior del país. És molt més efectiva una guerra de desgast (guerra de baixa intensitat), que no busqui la victòria militar sinó la desmoralització del contrari, en la línia que van desenvolupar a Nicaragua en els anys vuitanta.

La mateixa condició provoca a les zones limítrofes, sota la perspectiva de poder justificar accions contra els països veïns, com és el cas de Veneçuela.

Cal recordar que l'any 2008 el Pla Colòmbia es va dur al clímax màxim a les fronteres de Veneçuela i l'Equador, que van tancar les seves ambaixades a Bogotà i van mobilitzar tropes a la frontera de Colòmbia, a causa de la incursió de Colòmbia en territori equatorià i que va desencadenar una crisi, entre altres coses, per la mort en territori equatorià d'un cap de les FARC en mans de l'exèrcit colombià.

La cimera del Grup de Rio, celebrada el març de l'any 2008 a la República Dominicana, va aconseguir superar el més greu enfrontament recent entre països de l'Amèrica Llatina, provocat per una incursió de Colòmbia en territori de l'Equador per donar mort a un líder guerriller, que va mantenir la regió en suspens durant una setmana. L'Equador també va demanar condemnes a l'actitud del seu veí a l'Organització d'Estats Americans (OEA).

En conclusió, tant si es diuen Iniciativa Mérida, Pla Colòmbia o Pla Patriota, en

Mitjançant el Pla Puebla Panamà, del Pla Colòmbia i dels tractats de lliure comerç, les transnacionals nord-americanes intenten fer-se amb la nostra riquesa hídrica a preus fabulosos

el fons tots són iguals o, com sosté l'analista Félix Edmundo, "un mateix esperit anima tots dos projectes: la necessitat dels Estats Units de relançar una iniciativa estratègica de seguretat nacional. Això respon, entre altres coses, el fet de reviure la IV Flota Naval".

INTERESSOS ESTRATÈGICS

1. LA BIODIVERSITAT

L'Amèrica Llatina i el Carib, segons la FAO, contenen un 40% de les espècies vegetals i animals del planeta, i es consideren posseïdores de la més alta diversitat florística del món.

El pla estratègic de l'imperialisme nord-americà per a l'Amèrica Llatina i el Carib persegueix garantir l'accés il·limitat dels inversionistes nord-americans als recursos estratègics de l'hemisferi, especialment a la regió andinoamazònica (petroli, gas, minerals i fustes), i als recursos de la vida (biodiversitat genètica, aigua, oxigen) convertits aquests últims en una mercaderia més.

Actualment la seva instrumentació descansa en els tractats bilaterals de lliure comerç (TLC/TPC), en el Pla Puebla Panamà, en el Pla Colòmbia i en la militarització nord-americana de la regió.

2. L'AIGUA

L'Amèrica Llatina i el Carib, amb un 12% de l'àrea terrestre total i el 6% de la població mundial, tenen al voltant del 27% de l'aigua dolça del planeta, si bé gairebé un terç dels habitants de la regió no té accés a l'aigua potable i una proporció similar no té serveis de clavegueram i aqüeductes.

Per mitjà del Pla Puebla Panamà, del Pla Colòmbia i dels tractats de lliure comerç, les transnacionals nord-americanes intenten fer-se amb la nostra riquesa hídrica a preus fabulosos.

3. EL PETROLI

El petroli ha estat, i serà potser durant més temps, el centre del sistema econòmic mundial i el motor principal dels conflictes entre les grans potències i els països pobres, i entre les mateixes potències. Per això els Estats Units són al centre de totes les xarxes de dominació de l'anomenat "or negre", i estan implicats en la lluita per la dominació i el control sobre els països productors del combustible des del començament del segle passat.

El petroli de l'Amèrica Llatina i el Carib també és un objectiu estratègic per als Estats Units, que compta per a això amb els exacerbats mecanismes de domini i de sobreexplotació econòmica que proposa el TLC, i amb la creixent i intensa militarització regional.

A l'Amèrica Llatina i al Carib es localitza l'11% de les reserves mundials de petroli, i es produeix prop del 15% del cru que s'extreu al planeta. A més a més, es compta amb prop del 6% de les reserves internacionals de gas natural, amb grans reserves de carbó mineral i amb abundants recursos

El pla de dominació econòmica i política, que té com a punta de llança el domini militar dels Estats Units, es dirigeix igualment a vigilar i controlar la dinàmica dels moviments populars de la regió

hidroenergètics, calculats en més del 20% del potencial mundial.

4. LES BASES MILITARS

El Comando Sud s'ha esforçat per preparar els exèrcits sud-americans per a futurs combats "contra el terrorisme".

El que hem ressenyat anteriorment es completa amb l'establiment de noves bases militars, o amb la recuperació d'altres en desús, i amb la realització de tota mena de convenis entre les forces armades nord-americanes i els governs de la regió.

Per als llatinoamericans i els caribenys són ja tristament familiars noms que designen bases militars ianquis com, entre altres, les de Tres Esquinas, a Colòmbia; Iquitos, al Perú; Manta, a l'Equador; Palmerola, a Hondures; Comalapa, a El Salvador; Reina Beatriz, a l'illa d'Aruba, o Libería, a Costa Rica. Alhora, són coneguts els esforços nord-americans per controlar la base d'Alcántara, instal·lada en un lloc estratègic del territori brasiler, i les seves intencions d'instal·lar una base a Misiones, a l'anomenada Triple Frontera, al vèrtex on l'Argentina es toca amb el Paraguai i el Brasil. També és conegut el desmesurat intent de consolidar un centre militar a Panamà.

El pla de dominació econòmica i política, que té com a punta de llança el domini mi-

litar dels Estats Units, es dirigeix igualment a vigilar i controlar la dinàmica dels moviments populars de la regió.

Per poder garantir la concreció dels seus objectius econòmics expansionistes, els Estats Units necessiten "domesticar" i "combatre" els pobles de les nacions llatinoamericanes. En el cas que ens ocupa, essencialment els grups guerrillers de Colòmbia (FARC i ELN), els sense terra brasilers, però també s'inscriuen en aquesta llista els pobles rebels de Veneçuela, Bolívia, l'Equador, el Perú, el Brasil i Panamà.

EL DESPLAÇAMENT FORÇÓS I LA MIGRACIÓ

L'emigració de la població colombiana a l'exterior no és recent, sinó que més aviat es tracta d'un procés la intensitat del qual s'ha incrementat a partir de la dècada dels seixanta.

L'any 2008, el conflicte armat a Colòmbia va fer desplaçar unes 380.863 persones de la seva llar, un 24,4% més que l'any 2007. Aquesta xifra correspon a 76.172 nuclis familiars que van ser obligats a deixar la casa o la feina "per sumar-se a les víctimes d'aquest delictes de lesa humanitat". Entre els anys 2007 i 2008, la taxa de refugiats va augmentar de 713 a 888 civils per cada 100.000 habitants, de mitjana. En els últims tres anys, gairebé un milió de persones han estat desterrades, si es té en compte que l'any 2006 el desplaçament va afectar 221.638 persones, i l'any 2007 a 305.638.

Segons informes recents d'organitzacions socials, el conflicte colombià, que arriba als 45 anys, ha deixat més de 100.000 morts, la majoria civils, i uns 3,5 milions de refugiats; més de dos milions de per-

Al nus fronterer entre Veneçuela i Colòmbia, hi ha una gran explosió demogràfica que es deu a l'impacte de totes les persones que han arribat al país fugint de la inestabilitat colombiana

sones s'han desplaçat internament a Colòmbia.

Segons Jorge Bacca, oficial de moviments de l'OIM a Colòmbia, "la migració colombiana és majoritàriament de caràcter econòmic. Encara que el nombre de persones en situació de desplaçament forçat a Colòmbia a causa de la situació interna i de la presència de grups armats il·legals ha augmentat els últims anys (...). A més a més, s'ha de tenir en compte que el desplaçat per la violència, pel seu grau de vulnerabilitat i per la seva precària situació econòmica, difícilment podrà costejar les despeses corresponents a una migració a l'exterior".

Segons el Departament Administratiu Nacional d'Estadística (DANE), el nombre de colombians residents a l'exterior és de 3.331.107 persones, de les quals un 35,3% viuen als Estats Units, un 23,4% a Espanya i un 18,5% a Veneçuela.

ELS REFUGIATS

1. Veneçuela: l'any 2005, el 85% de les sol·licituds de refugi són de colombians. El nombre de registres de sol·licituds d'asil provinents de colombians s'acosta als 500. A Veneçuela es calculen al voltant de 250.000 refugiats colombians

(segons dades de l'ACNUR), tot i que si hom s'acosta al nus fronterer entre Veneçuela i Colòmbia, hi ha una gran explosió demogràfica que es deu a l'impacte de totes les persones que han arribat al país fugint de la inestabilitat colombiana. Veneçuela, que comparteix una àmplia frontera amb Colòmbia, rep refugiats de la regió del Catatumbo i de l'Arauca.

2. L'Equador: des de l'any 2000, 69.000 colombians han demanat asil a l'Equador i 21.000 han rebut l'estatus de refugiats. L'any 2004, es van registrar 485 sol·licituds d'asil a l'Equador. L'Equador està sobresaturat, amb més de 13.500 persones que es desplacen fugint de la violència a Colòmbia. L'Equador de manera creixent ha rebut població refugiada provinent dels departaments de Putumayo i el Caqueta.

3. Panamà: uns 1.500 colombians –la majoria dones i nens– van buscar protecció l'any 2004. A Panamà s'estima que hi ha prop de 63.000 refugiats. El problema del Darién, àrea on es desplacen els refugiats, és que és una zona molt selvàtica, i per tant de difícil accés cap a la ciutat de Panamà, per la qual cosa ha acabat convertint-se en un camp de confinament per a molts refugiats, no tan sols per l'aïllament, sinó també pel peculiar estatus que el Govern panameny s'ha inventat per a ells: "protegits humanitaris temporals" (PTH). Aquest estatus no està reconegut pel dret internacional humanitari, de manera que els PTH no tenen els drets mínims: no poden treballar, per la qual cosa no tenen diners per comprar aliments, no tenen garantia d'un habitatge, etc. Panamà ha estat un país que ha hagut de rebre refugiats dels Urabas colombians.

FLUXOS MIGRATORIS COLOMBIANS	
FLUXOS	CONDICIÓ
1965-1975	Emigren persones de sectors populars, que van tenir com a destinacions principals Veneçuela, els Estats Units i Panamà.
1980-1985	Emigració relacionada amb l'auge del tràfic de drogues a Colòmbia; la destinació més important són els Estats Units.
1996-2000	Acceleració sense precedents en els fluxos migratoris (prop de dos milions), sobretot de sectors de classe mitjana i alta. Les destinacions principals són els Estats Units, Espanya, Veneçuela i l'Equador.
2000-2006	Les sortides que s'efectuen a partir dels anys 2000 i 2001 estarien relacionades amb una de les pitjors crisis econòmiques recents de Colòmbia, i aquest flux migratori, tot i que baixa els anys 2002 i 2003, no deixa de ser considerable.

Font: Cruz Zúñiga, Pilar: Aproximación a los Flujos y Tipologías de la Migración Colombiana en España, 1996-2006. Universidad Pablo de Olavide. Sevilla, 2007.

4. El Brasil: l'any 2008, al Brasil hi ha 4.000 refugiats colombians. La quantitat de refugiats colombians al Brasil va augmentar els darrers mesos del 2007, quan 528 persones van sol·licitar asil.

5. El Perú: l'any 2007, es registraven 10.500 persones reconegudes com a refugiades provinents de Colòmbia, que representen el 92% dels refugiats al país. El Perú ha rebut població refugiada provinent dels departaments de Putumayo i el Caqueta.

Segons dades de l'ACNUR (2008), són 250.000 els colombians en situació d'asil que continuen fugint del conflicte armat i arriben a la vida entrant als països de manera il·legal.

EL COST ECONÒMIC DEL CONFLICTE

1. LA MOBILITZACIÓ DE TROPES I DE POLICIES

El conflicte armat colombià ha produït un creixent i pertorbador procés de militarit-

zació de les fronteres, i ha comportat no tan sols la despesa de recursos pressupostaris per a la defensa nacional en àrees frontereres, sinó també l'establiment de dispositius militars creixents a les zones de frontera. Amb tot, és important ressaltar que la tendència dels països limítrofs amb Colòmbia ha estat l'estratègia de contenció del conflicte en les seves fronteres, abans que pretendre involucrar-s'hi. Una evidència d'això ha estat la resposta a la invitació colombiana per fer operacions conjuntes als exèrcits de la regió, que ha estat la de no acceptar involucrar-s'hi.

- **L'Equador** l'any 2008 ha desplaçat 8.000 militars i 3.000 policies a la frontera.
- **Veneçuela**, més de 30.000 militars distribuïts en 105 punts de la frontera.
- **El Brasil**, gairebé 8.000 militars.
- **El Perú**, uns 2.000 militars.
- **Panamà**, uns 1.500 homes de la Guàrdia Nacional (no té exèrcit).

El conflicte armat a Colòmbia ha causat impactes negatius al medi ambient, perquè és precisament la natura la que brinda avantatges tàctics i estratègics als actors de la guerra

2. LA PÈRDUA DE PRODUCCIÓ I DE RECURSOS NATURALS

És inocultable que el conflicte armat a Colòmbia ha causat impactes negatius en el medi ambient, perquè és precisament la naturalesa la que brinda avantatges tàctics i estratègics als actors de la guerra.

A més de la pèrdua de recursos dels municipis, hi ha el dany ambiental que causa la guerra i que té repercussions no tan sols en l'àmbit nacional sinó també en l'internacional. En diverses ocasions Colòmbia ha hagut d'indemnitzar els veïns (Veneçuela, el Brasil, el Perú, l'Equador i Panamà) com a conseqüència de tragèdies ecològiques ocasionades per vessaments de cru davant la guerra. Els danys en els sòls i en les cadenes reproductives de flora i de fauna i la contaminació dels cossos d'aigua es constitueixen en externalitats negatives locals, regionals i globals.

En termes de l'activitat econòmica, les petites plantacions i la mitjana producció agroindustrial també han estat afectades pel conflicte, no tan sols a Colòmbia sinó també a les cinc fronteres. Per exemple, a Colòmbia en els últims quinze anys s'ha passat de produir 97.000 tones de plàtan a només 13.000. 40.000 famílies camperoles han sortit de la regió fugint del conflicte armat; l'abandonament de les plantacions ha facilitat l'expansió

de la sigatoca negra, plaga que en menys de cinc anys ha produït pèrdues anuals de més de 30.000 milions de pesos.

Però l'explotació il·legal de recursos naturals no és l'única amenaça que pateix el medi ambient en aquesta regió. A aquesta explotació s'hi suma el cultiu de substàncies il·lícites base per a la producció d'alcaloides.

D'acord amb alguns estudis, "els pagesos que treballen per al narcotràfic, per cada hectàrea de coca en destrueixen quatre de selva, i per cada hectàrea de rosella, dos i mitja de bosc andí. En aquest procés cremen 380 quilograms de biomassa per hectàrea. S'estima que en gairebé deu anys s'han destruït 425.000 hectàrees, al voltant de 152 milions de tones de biomassa".

3. LA INSEGURETAT SOCIAL A L'ÀREA

En primer lloc, els problemes són per a la població de frontera, ja que és la que paga sempre els costos, la que veu travada la seva vida quotidiana, els temes econòmics, de feina, d'abastiment. En segon lloc, el gran dany serà per a les economies, ja que tots tres països en el marc de la Comunitat Andina havien aconseguit entrecreuar molt estretament les seves economies i tots depenen de tots; com que tots tres són interdependents, els efectes sobre les tres economies es comencen a notar sense cap mena de dubte; a Veneçuela, amb més desabastiment, més encariment i més inflació; a Colòmbia, amb pèrdua d'ocupació i tancament d'empreses perquè són els països on va la manufactura colombiana; i a l'Equador perquè, d'alguna manera, molt del dinamisme econòmic equatorià depèn d'aquesta relació amb Colòmbia. També hi ha un efecte molt perjudicial de tota aquesta crisi sobre la integració regional (Unasur), i això és un cost per a l'Amèrica del Sud.

Les zones de frontera colombianes s'estan configurant com la manifestació d'ineficàcia de les polítiques de seguretat

tar per prevenir o contenir l'expansió del conflicte armat colombià cap als països veïns, i per intentar aconseguir el control territorial per part de l'Estat colombià. Aquesta concepció ha deixat de banda, en la política pública dels Estats, el caràcter urgent de l'ajuda humanitària en regions frontereres i les necessitats de protecció de la població civil que fuig de la confrontació armada cap als països veïns.

CONCLUSIÓ

- La lluita que manté Colòmbia amb els focus guerrillers des de fa més de cinc dècades ha portat inestabilitat i una gran quantitat de morts i de violacions dels drets humans al llarg de les seves fronteres. A això s'hi afegeix la problemàtica dels paramilitars, que actuen sense cap mena de reserva, tant a Colòmbia com als països veïns, i els obliguen en gran mesura a involucrar-se en els problemes interns de Colòmbia.
- La percepció de risc regional atribuïda al conflicte intern colombià s'expressa en una preocupant escalada de l'estratègia militar del Pentàgon a la regió andina, observable en la creació de sengles teatres d'operacions a les fronteres colombianes i en la negociació de suports militars menys evidents a la zona.
- Les zones de frontera colombianes s'estan configurant com la manifestació d'ineficàcia de les polítiques de seguretat, en la mesura que en aquests territoris no s'han millorat els nivells de protecció de la vida i de la integritat personal dels seus habitants.
- Tradicionalment a l'Amèrica del Sud les fronteres han estat concebudes com espais de seguretat per part dels Estats. A la regió andina, la prioritat des de fa molts anys és enfortir la presència mili-

TAULA 2
IMPACTE DEL CONFLICTE ALS TERRITORIS
VEÏNS DE COLÒMBIA: PROPOSTES DE
SOLUCIÓ

Roy Daza

Diputat i president de la Comissió Permanent de Política Exterior de l'Assemblea Nacional de la República Bolivariana de Veneçuela

L'impacte internacional del conflicte colombià

Panamà, Colòmbia, Veneçuela i l'Equador van néixer com una sola república enmig dels combats per la independència, sota la conducció de Simón Bolívar, que va sostenir des de l'inici de la gesta emancipadora la necessitat de la unitat. El Congrés d'Angostura, del febrer del 1819, va marcar la base filosòfica, jurídica i política de la nova nació.

En hores de dures derrotes i de vicissituds sense parió, Bolívar sosté a la Carta de Jamaica (1815) que "segurament la unió és el que ens falta per completar l'obra de la nostra regeneració".

Tenint en compte aquest antecedent històric fonamental, és possible afirmar que la frontera de 2.280 quilòmetres entre Colòmbia i Veneçuela delimita el territori, fixa condicions bàsiques de l'existència de les repúbliques, però també és la seu d'una realitat humana, cultural i històrica sense parangó, almenys en aquesta banda de l'Amèrica del Sud. La nostra és una frontera viva, una relació estreta, contradictòria, amb llaços de tota mena, que qualsevol que es dediqui a estudiar les relacions entre colombians i veneçolans no pot defugir.

És difícil trobar una família a Veneçuela que no tingui algun vincle, filial o d'amistat, amb ciutadans i ciutadanes colombians. I aquesta relació sui generis és recíproca: qualsevol família colombiana té un llaç amb Veneçuela. És així, i la història ho ratifica una vegada i una altra, des de temps

immemorials. O és que potser no veiem que els guajiros viuen indistintament a un costat i a l'altre de la frontera, tant a la banda de les immenses planes araucanes com a la fila muntanyosa d'una serralada andina que en definitiva és la mateixa, com és la mateixa també aquesta manera tan particular i refinada del llenguatge, des de les altures de Bogotà fins a les àrides estepes de Lara al centre occident veneçolà?

Potser no van ser els mateixos conquistadors els qui a sang i foc van buscar El Dorado en aquestes terres? Si en quedés algun dubte, recorrem prestos a la història de Pedro de Ursúa, narrada per William Ospina, poeta i novel·lista colombià, que no es va quedar allà sinó que se'n va anar per la ruta del riu Amazones buscant El país de la canela, tal com ho va fer a la seva manera Rómulo Gallegos, una de les figures cimera de les lletres veneçolanes, que va retratar la vida dels nostres pobles amb saviesa i elegància. No oblidem que Gallegos va descriure la vida de les nostres planes a Doña Bárbara. Segur que en l'obra del gran novel·lista poden trobar-se similituds geogràfiques i paisatgístiques entre Colòmbia i Veneçuela, com també identitats culturals i de relacions socials i econòmiques.

Com que hi ha gent a qui li agraden les xifres per parlar de les relacions entre els pobles, llavors citem-ne una: l'any 2008, l'intercanvi comercial entre Colòmbia i Veneçuela va arribar a la suma de 7.500 milions de dòlars. Quina és la importàn-

Les veus que al continent estan decidides a trobar una sortida pacífica i política al conflicte intern colombià ara són més nombroses

cia d'aquesta xifra? Les respostes a aquest interrogant són diverses, però en aquesta ocasió només n'assenyalem una: s'ha establert una relació d'interdependència econòmica substancial entre tots dos països. D'una banda, Veneçuela importa aliments, béns intermedis per a la indústria i béns acabats, mentre que Veneçuela subministra matèries primeres per a les indústries colombianes i ha establert una aliança estratègica, que ara ha estat batejada pels presidents Hugo Chávez i Álvaro Uribe com a Acord de Cooperació Integral. Sí, perquè la interacció que es desenvolupa en el pla energètic i de les comunicacions, a més de tot el que fa referència als vincles industrials i comercials ja esmentats, comprèn un pla de relacions de rellevància per a tots dos països, no cal dir-ho, d'una profunditat i una amplitud sense límits.

La relació entre Veneçuela i Colòmbia és històrica, familiar, econòmica, política i cultural. Tots dos països comparteixen una frontera que delimita i uneix, que uneix i delimita alhora i per molt temps. Potser segles? Certament: segles.

Tota aquesta germandat es veu afectada seriosament pel conflicte intern que té lloc a Colòmbia des de fa diverses dècades, però la situació es va fer particularment greu quan va tenir lloc la incursió militar de l'exèrcit colombià en territori de l'Equador, l'1 de març del 2008. El nord de l'Amèrica del Sud va estar al límit de la

guerra. La internacionalització del conflicte intern colombià va arribar a un punt de perillositat extrema, producte de la decisió adoptada pel Govern del president Álvaro Uribe d'aplicar una versió tropicalitzada de la "guerra preventiva" de l'exmandatari nord-americà George W. Bush. Veneçuela va suspendre les relacions. Nicaragua va trencar relacions. L'Equador encara manté la ruptura diplomàtica i un reclam internacional davant el Govern d'Uribe.

Aquesta estratègia del Govern colombià d'internacionalitzar el seu conflicte intern es basa en els postulats del Pla Colòmbia, posat en marxa entre el Govern de Colòmbia i el dels Estats Units, per tal de combatre el tràfic de drogues, atès que és ben conegut que el territori colombià ha servit als productors de drogues il·lícites com a base d'operacions, i això representa un seriós problema per a totes les nacions sense excepció.

Afortunadament, cap de les violacions del dret internacional en què ha incorregut el Govern del president Uribe no han aconseguit l'objectiu d'internacionalitzar el conflicte; ben al contrari, les veus que al continent estan decidides a trobar una sortida pacífica i política al conflicte intern colombià ara són més nombroses, i pel que sembla això està en correspondència amb el criteri majoritari de l'opinió pública de Colòmbia.

En els moments de més tensió a la regió, va ser el Grup de Rio, entitat política que reuneix la majoria de les nacions de l'Amèrica Llatina i el Carib, qui va donar resposta a la crisi. En una reunió celebrada a Santo Domingo, el Grup de Rio, sota la presidència de Leonel Fernández, va poder obrir un espai de debats que va portar Colòmbia a presentar disculpes davant la República de

Per a Veneçuela, la solució del conflicte intern colombià és de gran importància, ja que el nostre país es veu afectat per aquesta situació

L'Equador, a normalitzar les relacions amb Veneçuela i a restablir vincles diplomàtics amb Nicaragua. A partir d'aquest moment, els grans problemes polítics, les confrontacions i les disputes que s'han registrat a l'Amèrica del Sud han estat assumits pels instruments propis amb què compta la regió, com és el Grup de Rio i la Unió de Nacions del Sud, Unasur.

Per a Veneçuela, la solució del conflicte intern colombià és de gran importància, ja que per diverses vies el nostre país es veu afectat per aquesta situació. És sabut que moltes vegades s'han registrat incursions violentes de grups irregulars en territori veneçolà, que han estat repel·lides per la Força Armada Nacional Bolivariana, a més del problema que representa a la frontera comuna l'actuació de grups irregulars i de bandes de delinqüència, sobretot les relacionades directament amb el tràfic de drogues. Veneçuela ha d'utilitzar ingents esforços i nombrosos recursos en el control de la frontera, mentre que la part colombiana està desprotegida per les autoritats de Colòmbia.

UN CONFLICTE COMPLEX

Quan s'intenta analitzar el conflicte intern colombià, no hi ha dubte que som davant un fet complex, la comprensió del qual no es pot abordar sense recórrer a la història contemporània d'aquesta nació. No són

pocs els analistes que ubiquen l'inici del conflicte armat en el moment de l'assassinat de Jorge Eliécer Gaitán, el 9 d'abril del 1948. A partir d'aquí, conservadors i liberals es van enfrontar en una guerra fratricida, només interrompuda per la breu dictadura de Rojas Pinilla, i després superada parcialment mitjançant el que es va conèixer com l'Acord Nacional, entre els partits liberal i conservador. Els enfrontaments reapareixen al cap de pocs anys, sorgeixen els moviments guerrillers, de les tendències ideològiques més variades. Amb alts i baixos en la intensitat de l'enfrontament, a la dècada dels vuitanta es registra el primer procés de negociació política entre l'Estat colombià i les forces irregulars.

Tot l'esforç va fracassar. La violació dels drets humans es va convertir en un fet quotidià, les forces enfrontades no van aconseguir un camí per assolir la reconciliació nacional. Ni tan sols la convocatòria a la Constituent de 1991 va aconseguir l'anelat objectiu de la pau. Evidentment, les causes de la violència no es circumscriuen a la reforma constitucional. Anys després es renova l'esforç negociador, aquest cop en un territori aclarit al centre de Colòmbia. Els esforços anteriors havien tingut Caracas, Mèxic D.F. i l'Havana com a escenaris dels diàlegs. No obstant això, les anomenades "converses del Caguán" no van tenir un final feliç i un nou fracàs polític va inundar de violència el país de les tres serralades.

La postura del president Hugo Chávez en relació amb el conflicte colombià ha estat única i coherent: la sortida al conflicte ha de ser per la via pacífica i política. Les decisions estan en mans dels colombians perquè aquest és un conflicte entre colombians. La comunitat internacional s'ha de remetre a col·laborar en l'esforç per assolir la pau.

És responsabilitat de tots els països de l'Amèrica del Sud contribuir a superar l'únic conflicte armat intern, de caràcter polític, que existeix al continent

És sabut que a sol·licitud del president de Colòmbia, Álvaro Uribe, el 2007, el president Chávez va actuar com a mediador en el procés d'intercanvi humanitari, que consistia en l'alliberament de presos de les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia (FARC) de les presons, i en l'alliberament de polítics i militars segrestats per aquesta organització il·legal. Abruptament, quan les negociacions ja havien avançat, Uribe suspèn la mediació de Chávez i es genera una crisi política d'alt calibre entre tots dos països.

Amb una paciència i una saviesa admirables, el president Chávez va saber trobar camins cap al restabliment de les relacions polítiques. Pocs mesos després, en el cas ja esmentat de la incursió de l'exèrcit colombià a l'Equador, el cap d'Estat de Veneçuela va contribuir de manera decisiva a assolir un acord polític en la reunió del Grup de Rio, que es va celebrar a pocs dies dels esdeveniments de l'1 de març del 2008.

Evidentment, hi ha factors polítics interns de Colòmbia que no estan interessats en la fi del conflicte i a aconseguir que tots els sectors polítics puguin actuar de manera normal en aquest país, però és responsabilitat de tots els països de l'Amèrica del Sud contribuir a superar l'únic conflicte armat intern, de caràcter polític, que existeix al continent.

Es podrà trobar una ruta cap a la pau en el marc d'un nou quadre polític llatinoameri-

cà i d'un Govern com el de Barack Obama a Washington?

Són molts els interrogants que queden. El més important és que el Govern i el poble de Veneçuela estan disposats a la solidaritat amb tota aquella iniciativa que permeti un acord polític a Colòmbia i que es puguin eradicar tots els factors que afecten el nostre país, precisament, com a producte del conflicte que, en definitiva, és un afer que han de resoldre els ciutadans i les ciutadanes de la germana República de Colòmbia.

Alexis Ponce

Fundador de l'Assemblea Permanent de Drets Humans, APDH, i del Grup de Monitoratge dels Impactes del Pla Colòmbia a l'Equador

Impactes als països veïns i propostes de solució (el cas de l'Equador)

Encara que uns maltractes inacceptables del Consolat espanyol de Quito mentre tramitava el visat de viatge m'han impedit assistir a les VII Jornades de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia, aquesta ponència virtual ocupa la cadira buida de l'expositor, permet referir els caïres desconeguts de la regionalització del conflicte colombià als països veïns i compartir les propostes de solució generades en els últims deu anys per la societat civil, nacional i regional, en els temes de pau i drets humans a Colòmbia.

És la primera vegada que un equatorià exposa, encara que sigui de manera virtual, aquests dos temes en les rellevants Jornades de la Taula Catalana, per tal de compartir dades com les següents:

- L'Equador és, des de l'any 2001, el país amb l'índex més alt de població refugiada colombiana al continent americà. L'Equador acull una mitjana propera a les 100 mil persones, entre dones, homes i nens/es, provinents de Colòmbia, en condició de refugiats/des, mentre que la xifra augmenta a un total aproximat al mig milió de colombians/es que resideixen al país en condició de migrants, desplaçats per causa econòmica, refugiats o població sense registre.
- De tots els països veïns de Colòmbia, l'Equador compta amb el nombre més alt

de desplaçats interns, com a conseqüència de: les aspersions aèries del Roundup ultra (glifosat reforçat i cosmoflux) 15 quilòmetres endins de la nostra frontera; les amenaces de tots els actors del conflicte intern a poblacions equatorianes, i la lògica transfronterera que han intentat promoure aquests actors regulars i irregulars del conflicte intern colombià.

En efecte, sectors de la població fronterera equatoriana s'han vist obligats a sortir de les seves comunitats ubicades a la línia de frontera (al voltant de 450 quilòmetres, entre l'oceà Pacífic i l'Amazònia) i a anar a altres llocs interns del país, a causa dels impactes desbordats del conflicte colombià en el territori, de les conseqüències generades pel Pla Colòmbia, en especial les fumigacions realitzades entre el 2001 i el 2005, i de les operacions militars de l'exèrcit i dels actors irregulars, que han afectat milers de colons, pagesos i indígenes equatorians ubicats al cordó fronterer, en particular dels pobles quítxua i shuar, que en alguns casos no han tornat i s'han traslladat en uns casos als albergs estatals que atendien contingències emergents, i en uns altres a comunitats diferents de les de la seva procedència, i fins i tot a zones urbanes.

La desconeguda situació dels territoris fronterers de l'Equador, de Veneçuela, de Panamà i, en menys mesura, del Perú i del Brasil, ha obligat –en el cas del nostre

No tan sols ignora l'Estat colombià com un dels actors de les violències sinó que col·loca en igualtat de condicions la guerrilla, el narcotràfic i els paramilitars

país- a generar accions i propostes des de la societat civil, que en aquests deu anys ha construït organització social pròpia, ha promogut l'assistència activa i la solidaritat humanitària davant les successives onades de refugiats/des, ha teixit aliances i agendes comunes amb les organitzacions colombianes de drets humans i de pau, i ha promogut iniciatives per una solució de pau concertada per a Colòmbia, amb la participació creativa i compromesa de l'Amèrica Llatina i de la comunitat internacional.

Una visió reduccionista del complex conflicte colombià indueix a una visió reduccionista de la realitat regional circumdant.

Al llarg del temps, molts governs, cadenes mundials d'informació i fins i tot agències del sistema de les Nacions Unides han tipificat el conflicte colombià des d'esquemes reduccionistes. En documents oficials i en els mitjans del món se suggereix que Colòmbia no afronta un conflicte intern, i que únicament té una situació d'atac a l'Estat i a la societat des de grups armats com la guerrilla i els paramilitars, atac augmentat pel narcotràfic i, més encara, des de la reconversió conceptual provocada l'any 2001 a conseqüència de l'11-S als EUA, el conflicte intern colombià s'ha reduït a la tipificació de narcoterrorisme. Això denota un coneixement superficial de la complexa situació social, política i cultu-

ral colombiana i regional. No tan sols ignora l'Estat colombià com un dels actors de les violències sinó que col·loca en igualtat de condicions la guerrilla, el narcotràfic i els paramilitars, cosa que ha travat en els últims deu anys qualsevol acostament cap a una solució regional de pau i una negociació política.

De manera addicional, considerar el tràfic de drogues com la causa principal de la violència a Colòmbia és una lectura superficial. La Comissió Andina de Juristes va calcular fa uns quants anys que els traficants de drogues eren responsables de menys del 2% dels homicidis polítics i de les desaparicions que no s'havien produït en combat; atribuïa a la guerrilla al voltant del 20% d'aquests homicidis, i considerava que les forces de seguretat i els grups paramilitars havien dut a terme més del 70% de les violacions als drets humans.

En el cas equatorià, un organisme de les Nacions Unides com l'ACNUR ha estat co-particip de les tesis que sostenen que "la constant migració d'equatorians i colombians per la frontera nord de la província de Sucumbíos, ja sigui a la recerca de treball i serveis, o per activitats comercials legals o il·legals, ha creat un ambient d'inseguretat, atès que el control policial i migratori en els punts d'ingrés és mínim, molt pitjor quan en la part sud del país veí, Colòmbia, no existeix força pública, ni policial, ni militar, únicament el control de grups armats com la guerrilla, narcotràfic i paramilitars".

De fet, durant l'última dècada s'ha posat tant èmfasi en aquesta tesi que després ha resultat relativament fàcil estendre aquesta tipificació reduccionista a tota la regió, presentant els països veïns en particular com a santuaris i rereguardes dels grups narcoterroristes. Amb això, durant els úl-

La greu crisi humanitària al Putumayo ha generat aquesta situació a la frontera de l'Equador

tims deu anys s'ha aconseguit dinamitar tota possibilitat que sigui la mateixa regió la que assumeixi un paper més entusiasta i proactiu a la recerca de mecanismes regionals per a la solució d'una pau negociada i política del conflicte colombià i per a una solució humanitària.

PASSATGES INVISIBLES D'UNA AFECTACIÓ REGIONAL: EL CAS DE L'EQUADOR

A la zona fronterera equatoriana-colombiana, les conseqüències socials, militars, ambientals, econòmiques i humanes deixades pel desbordament extraterritorial del conflicte colombià i per tots els seus actors, tant regulars com irregulars, són patides de manera compartida per tres províncies locals: Sucumbíos, Esmeraldas i Carchi, que compten, fruit d'un procés de deu anys d'incessant activitat pròpia i de l'acompanyament d'organismes com l'Assemblea Permanent de Drets Humans (APDH) i el Grup de Monitoratge dels Impactes del Pla Colòmbia a l'Equador, amb xarxes sòlides, que aglutinen centenars d'organitzacions de base, comunitats i poders locals com la Xarxa Fronterera de Pau, articulades en aliança puntual a les organitzacions humanitàries i de drets humans del país veí per mitigar els efectes de la crisi humanitària.

El diagnòstic és semblant a les províncies afectades. Només la línia de frontera de la província de Sucumbíos, els recintes i les

comunitats de General Farfán, La Punta, Puerto Escondido, Puerto Nuevo, Puerto Mestanza, Río San Miguel, Puente Internacional i altres, constaten aquest quadre que, des de l'any 2000, és visible a les altres regions frontereres.

El departament colombià del Putumayo, veí de la província equatoriana de Sucumbíos, té una superfície de 24.885 km² i compta amb una població aproximada de prop de 280.000 habitants. Dividit en deu extensos municipis, comprèn tres subregions: l'Alto Putumayo, amb presència mitjana de la guerrilla; el Medio Putumayo, on la presència i el control de la guerrilla són més grans; i el Bajo Putumayo, format pels municipis d'Orito, Puerto Asís, Valle del Guames, la Dorada i Puerto Leguizamo, on la situació de violació de drets humans i del dret internacional humanitari és més greu en la mesura que és l'eix de la disputa territorial entre els paramilitars de les Auto-defenses Unides de Colòmbia, les FARC i l'exèrcit oficial.

La greu crisi humanitària al Putumayo ha generat aquesta situació a la frontera de l'Equador, que es resumeix en:

- Impactes ambientals i de salut, a conseqüència de les fumigacions de glifosat reforçat al cantó colombià.
- Impactes a la seguretat i a la integritat física, a causa de l'increment dels enfrontaments militars a la frontera colombiana.
- Falta de mitjans per socórrer la població colombiana refugiada i desplaçada.
- Incursions constants de tots els actors, regulars i irregulars, del conflicte del país veí als recintes equatorians de frontera.

L'increment d'enfrontaments armats al cantó fronterer colombià va ser del 3.000% entre el 2000 i el 2007

Els efectes són sostinguts en el temps als recintes de frontera a causa de les fumigacions de glifosat reforçat fetes per aeronaus i helicòpters al cantó colombià, que van afectar les poblacions de frontera entre el 2000 i el 2005, les quals no es recuperen dels danys econòmics soferts pels impactes de la fumigació sobre el territori equatorià que va destruir les collites en tota la línia fronterera.

L'increment d'enfrontaments armats al cantó fronterer colombià va ser del 3.000% entre el 2000 i el 2007, des d'on emeten amenaces els actors armats (exèrcit oficial, paramilitars i guerrilles) contra comerciants i agricultors colombians i equatorians de les comunitats frontereres. Hi ha permanents incursions de tots els actors, regulars i irregulars del conflicte, als territoris i a les comunitats equatorianes.

L'absència de presència militar i policial colombiana estable en llocs de frontera posa en evidència la desinstitucionalització de l'Estat colombià al cordó fronterer, on només es troben petits comerços de ciutadans colombians i equatorians per igual i en què l'únic lloc estatal de control militar de Colòmbia al Putumayo es troba a un quilòmetre de la frontera equatorià, on per contrast la presència de l'Estat és més visible, no tan sols amb llocs de control militar i policial sinó d'institucionalitat civil, pública i política més o menys recent.

Les mostres de vessament de petroli de l'oleoducte colombià, ocasionat pels freqüents enfrontaments militars, van deteriorar les fonts d'aigua. Els habitants equatorians informen sempre de la mort dels peixos del riu limítrof, en un punt on la pesca és un dels mitjans de subsistència humana per a equatorians i colombians als llocs de la frontera fluvial. De la mateixa manera, la flora i la vegetació presenten danys al llarg del temps, com a resultat de les fumigacions, mentre que la producció local fronterera de tilàpia, que les comunitats van iniciar en la zona ja fa anys, ha decrescut massivament.

El deteriorament del nivell de vida, agreujat des de l'arrencada del programa de fumigacions del Pla Colòmbia l'any 2001, va afectar el 100% del corredor fronterer equatorià a Sucumbíos, en una extensió de 15 quilòmetres fronteres endins. Els cultius locals de iuca, de plàtan i de fruiters, que són els productes que se sembren al cantó equatorià, van ser destruïts o van patir efectes multiplicats, per la qual cosa després de cinc anys de reclamar-ho sense parar, l'Estat equatorià el 2005 va aconseguir de Colòmbia la promesa de suspensió de les aspersions aèries i de les fumigacions al cordó fronterer. Tot i això, les conseqüències a llarg termini subsisteixen, i l'Estat no aplica programes de reactivació de l'agre i de l'economia a les comunitats equatorianes de frontera, de manera que s'aprofundeix el deteriorament dels serveis bàsics: llum elèctrica, salut i educació, principalment.

LA POBLACIÓ REFUGIADA COLOMBIANA A L'EQUADOR

Pel que fa a la població colombiana desplaçada a l'Equador, la seva situació es pot resumir en aquestes dades:

Pràcticament no hi ha cap sector social, civil o polític a l'Equador que no hagi repudiat el Pla Colòmbia i els seus efectes nocius a tota la regió

- Perfil psicològic: Ambient general tens.
- Perfil demogràfic: Ascens creixent de civils colombians.
- Perfil sociològic: La immensa majoria són camperols i colons.
- La integració social és acceptable; la familiar i cultural, mitjanament acceptable.
- El perfil educatiu majoritari és d'instrucció primària.
- El perfil polític és d'apatia en la majoria de desplaçats.
- El perfil de gènere presenta una majoria visible de dones, nenes i nens.

Finalment, aquesta situació sostinguda en el temps ha fet que la població fronterera i la societat civil organitzada per a aquest tema hagi instat des de l'any 2000 fins al 2008 els successius governs i institucions de l'Estat a: resguardar la sobirania nacional; sostenir la tesi de no-participació bèl·lica, militar o policial, en el conflicte colombià; exigir al Govern de Colòmbia que s'ocupi de resguardar les seves fronteres i de tenir-hi presència estatal integral; assumir polítiques que afrontin solidàriament els efectes de la crisi humanitària de Colòmbia al nostre territori, especialment en auxili de la població civil colombiana desplaçada i refugiada a la zona de frontera; aplicar

programes de curt, mitjà i llarg termini de desenvolupament socioeconòmic de les poblacions de frontera, declarant-les de Prioritat Nacional d'Estat i Territoris de Pau.

Els canvis sociopolítics esdevinguts entre el 2005 i el 2008 han permès que diverses d'aquestes reivindicacions frontereres fossin acollides com intents de polítiques d'Estat, si bé de manera insuficient i no sempre integral.

EL PLA DEL PLA COLÒMBIA: REGIONALITZAR LA INVIABILITAT D'UNA APORTACIÓ REGIONAL A SOLUCIONS DE PAU A COLÒMBIA

L'Equador ha aconseguit recuperar en els últims quatre anys marges d'autonomia en matèria de política exterior. Específicament, han estat positives les tesis aixecades pels dos últims governs en respondre a l'interès nacional, a la no-ingerència militar ni a la participació bèl·lica en el conflicte colombià, que els règims previs (de Lucio Gutiérrez, Gustavo Noboa i Jamil Mahuad) han aprofundit gradualment.

Pràcticament no hi ha cap sector social, civil o polític a l'Equador que no hagi repudiat el Pla Colòmbia i els seus efectes nocius a tota la regió, en la mesura que han recolzat la política exterior d'exigir al seu homòleg colombià i als EUA respecte mutu, reconeixement de la sobirania i no-intervenció en els assumptes interns de cada país.

El desallotjament de la base militar nord-americana de Manta, aspiració i proposta de la societat civil equatoriana, serà una realitat aquest any amb la sortida total del FOL del Comando Sud. Això ha incidit en més grans nivells d'autonomia de la nostra política exterior i de desvinculació operativa amb els plans i escenaris de regionalit-

A causa del gir de la política internacional a l'Amèrica del Sud s'han assajat operacions encobertes i mediàtiques moltes vegades amb manufactura original a Bogotà, amb l'objectiu de "regionalitzar" la visió maniquea d'opció militar com a sortida al conflicte

zació militar buscada durant l'última dècada. De fet, l'execució del Pla Colòmbia i les operacions de l'exèrcit colombià han convertit la base de Manta en un component estratègic per al desenvolupament dels plans polítics i militars dels EUA en el conflicte colombià.

Per a Washington i Bogotà és inacceptable la postura equatoriana (i regional, si sumem la visió que han mantingut sobre el tema els governs del Brasil, de Veneçuela i de Bolívia, i el de Panamà en menys mesura) en relació amb el conflicte colombià.

A causa del gir de la política internacional a l'Amèrica del Sud, i més específicament a la regió andina, s'han assajat operacions encobertes i mediàtiques moltes vegades amb manufactura original a Bogotà, amb l'objectiu de "regionalitzar" la visió maniquea d'opció militar com a sortida al conflicte, per dinamitar amb successives vies de pressió la possibilitat que l'Equador i altres països de la regió s'involucrin en la solució política de pau negociada i en la signatura d'acords humanitaris.

"La solució militar al conflicte és inviable", ha assenyalat l'excap del Comando Sud, el general James Hill, tesi que de manera constant han repetit grups socials i governs de la regió al llarg de deu anys.

La subordinació conceptual-estratègica en matèria de seguretat que té el Govern colombià respecte a la tesi de la seguretat nacional nord-americana i el seu seguiment del concepte estratègic post-Guerra Freda de la "guerra antiterrorista", han consolidat la lectura que tota la regió havia de sostenir un pensament estratègic similar al de l'anomenat "eix Bogotà-Washington".

L'èxit d'aquesta política se sintetitza en el fet que, després de deu anys d'aplicació d'estratègies tendents a neutralitzar la regió com a proponent d'una solució política de pau, es nota la manca d'iniciativa estratègica per part de l'Equador i dels altres governs de la regió andina i de l'Amèrica Llatina per configurar alternatives proactives al voltant de la crisi humanitària de Colòmbia, a l'intercanvi i a la solució política negociada. Tot ha girat en la reacció a la contingència, en la resposta a la provocació o al rebuig (important, però insuficient) de sortides militars amb participació col·lectiva del continent, de la regió o del país.

A més a més, es nota que malgrat els lents avenços conceptuals (Consell Sud-americà de Defensa, per exemple), la regió no té pensament propi i integral en matèria de seguretat i de defensa que permeti respondre adequadament a la nova correlació i desplegar una política d'Estat regional proactiva, i no només reactiva, davant les pressions del caducat "eix Washington-Bogotà". La regió ha avançat menys encara en dissenyar i apli-

Des del punt de vista geogràfic, és poc creïble que les FARC necessitin creuar la frontera per fer els seus atacs

car una visió i una política sobre drogues, diferent de la que els EUA han imposat durant dècades.

Al Govern colombià li molesten les tesis de la regió andina i de l'Amèrica del Sud sobre el conflicte colombià, i Bogotà es nega a reconèixer que existeix un conflicte armat perquè aquesta acceptació comportaria, tard o d'hora, l'atorgament als insurgents de l'estatut de força bel·ligerant.

En la pràctica, el dret humanitari eludeix el delicat problema del reconeixement. Quan s'ha procedit al reconeixement de "força bel·ligerant" a una organització, els seus integrants passen a ser considerats com a "combatents legítims", atès que tenen vocació d'Estat i la comunitat internacional ha de declarar-se neutral mentre la pugna entre els contendents no es dilucidi amb les armes o mitjançant acords de pau. A diferència d'Uribe, els governs colombians des del 1980, amb Julio César Turbay, Belisario Betancur, Virgilio Barco, César Gaviria, Ernesto Samper i Andrés Pastrana, han efectuat un reconeixement de facto a la guerrilla en establir taules de diàleg i acords parcials de pau, encara que sense fer el pas de considerar-la força bel·ligerant davant el temor de reforçar l'autoritat territorial de la guerrilla, avui reduïda des del punt de vista estratègic i polític, tot i que amb capacitat operativa.

El Govern colombià, en la línia de pressionar l'Equador i altres veïns, fins i tot països llatinoamericans allunyats geogràficament de la zona andina, ha declarat que les FARC fan servir els seus territoris com a santuaris de descans i de trasllat d'armes i drogues. Des del punt de vista geogràfic, és poc creïble que les FARC necessitin creuar la frontera per fer els seus atacs, ja que els departaments del Putumayo (24.885 km²) i Nariño (33.268 km²), fronterers amb l'Equador, són tan grans com la República del Salvador (21.041 km²), on el FMLN no va necessitar creuar les fronteres per desplegar la seva activitat militar. Encara més: durant els últims deu anys Colòmbia ha plantejat catorze vegades a l'Equador fer accions militars conjuntes, cosa que va ha estat resposta de manera negativa fins i tot en els moments en què se sostenia una política oficial de participació esglaonada (del 2000 al 2004).

Els comandaments militars de l'Equador, de la regió andina i de l'Amèrica del Sud tenen clar que seria un greu error involucrar-se militarment en el conflicte colombià, ja sigui directament o per mitjà de l'estratègia de "l'enclusa i el martell" pressionada sobre l'Equador, Panamà i Veneçuela durant una dècada.

El conflicte colombià fa més de quaranta anys que dura, i el que va començar com una lluita entre liberals i conservadors per controlar el Govern es va transformar en una guerra civil violenta, i ara en un conflicte contemporani cada vegada més complex i de difícil resolució, agreujat en els anys vuitanta amb el sorgiment del fenomen del narcotràfic que va donar lloc a l'aparició de nous actors, va enredar encara més la guerra interna i va aprofundir la postergació d'una sortida de pau duradora.

És urgent teixir aliances regionals sòlides a favor de la solució de pau a Sud-amèrica i organitzar esdeveniments col·lectius regionals amb organitzacions amigues a Europa i al món

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA: UNA PERSPECTIVA REGIONAL

RECOMANACIONS:

És pertinent desenvolupar una participació positiva i proactiva per la pau, pels drets humans, per l'acord humanitari, per la sobirania i per la solidaritat, davant el conflicte colombià; polítiques d'Estat caracteritzades per:

- a) Promoure una sortida negociada i dialogada del conflicte.
- b) Trencar el cercle viciós de les pressions d'una sortida militar, i consensuar un lideratge col·lectiu sud-americà per una proposta de solució negociada al conflicte a nivell subregional. Passar d'una postura reactiva a una de desplegament d'iniciatives que trenquin la lògica militarista imposada en una dècada.
- c) Prendre el "problema" colombià com una oportunitat perquè la regió construeixi les seves pròpies institucions i les seves pròpies polítiques en tres camps: seguretat, drogues i solució negociada dels conflictes.
- d) La participació positiva ajuda a trencar els discursos amb què es critica la neces-

sitat d'una ingerència pacífica i dialogada al continent llatinoamericà.

- e) La construcció d'una solució política col·lectiva al conflicte colombià des dels països sud-americans permetrà etzibar un cop al concepte estratègic de "guerra antiterrorista" amb la qual s'ha intentat mantenir un statu quo favorable a interessos hegemònics a la zona.
- f) Els sectors nacionals i regionals que hem treballat en el tema durant anys hem d'ampliar el teixit polític i organitzatiu, i constituir una força social i civil significativa per generar condicions que més endavant permetin promoure la proposta d'una solució política negociada al conflicte de manera regional i proactiva. En aquesta dimensió, és urgent teixir aliances regionals sòlides a favor de la solució de pau a Sud-amèrica i organitzar esdeveniments col·lectius regionals amb organitzacions amigues a Europa i al món per visibilitzar internacionalment l'aplicabilitat d'una proposta de solució regional de pau i negociació al conflicte colombià.

REPTES DE L'ACTUALITAT GEOPOLÍTICA:

L'Equador aconseguirà un punt d'abast regional en aquesta cerca, en posar fi al conveni de la base militar nord-americana de Manta, que trencarà l'estratègia del Comandament Sud en un continent l'eix polític del qual ha canviat en l'última dècada. Entrem en una fase estratègica de desenllaç, en què aconseguir la sortida de la base militar més gran dels EUA a l'Amèrica del Sud és clau per al desenvolupament d'aquesta "pinça estratègica de pau", en què dos actors hemisfèrics més importants tindran un pes polític transcendental en el procés de desmilitarització del conflicte

L'Unasur, en aquest sentit, podrà tenir un paper de primer ordre en l'hemisferi, desplaçant a l'OEA, que ha entrat en crisi

colombià i de probable cerca d'estratègies creatives dialogades per la solució negociada: d'una banda, el president Obama dels EUA, que intenta ser encerclat per la nomenclatura republicana i militarista per torçar la seva promesa de canvi en la política exterior, però amb voluntat d'avançar en una nova entesa amb l'Amèrica Llatina; i, de l'altra, el Brasil de Lula, o d'un altre president sorgit de les files del PT.

Ens trobem en un nou moment polític, únic en l'àmbit nacional, regional i subcontinental, que no s'ha de desaproveitar. És desitjable una estratègia àmplia i democràtica que permeti als Estats, als països amics i a les societats civils en conjunt, aconseguir el que ahir va ser només un anhel civil de Colòmbia i de les seves geografies veïnes: la solució política de pau.

L'Unasur, en aquest sentit, podrà tenir un paper de primer ordre en l'hemisferi, desplaçant a l'OEA, que ha entrat en crisi a causa de la seva incapacitat per entendre la nova realitat continental.

Cal despullar-se de dogmatismes conceptuals i de tesis tradicionals sobre els processos de pau o sobre les experiències de "neutralitat proactiva", ja que equiparen equivocament experiències diferents en temps i en continguts per negar a la regió qualsevol proposta innovadora en el tema.

Hem d'explorar creativament en l'experiència de neutralitat proactiva de Costa Rica,

a la qual, de manera sorprenent, gairebé cap acadèmic, diplomàtic o governant no s'ha referit a la regió andina per contribuir a una solució del conflicte de Colòmbia.

Durant la dècada dels vuitanta, Costa Rica, un país amb una política exterior semblant a la que va tenir l'Equador a principi d'aquesta mateixa dècada, va estar encerclada pels impactes, no pas d'un conflicte d'un sol país veí, com ha succeït amb el cas equatorià, sinó per tres guerres civils i conflictes asimètrics devastadors molt pròxims a Costa Rica (El Salvador, Guatemala i Nicaragua), sumida en la disjuntiva de recollir passivament el vessament d'aquestes guerres veïnes, enmig d'un violent discurs intervencionista de l'Administració Reagan a la regió centreamericana.

La Costa Rica de Rodrigo Carazo, primer, i d'Arias, després, va entendre i va aconseguir fer respectar l'original i alternativa tesi diplomàtica i fronterera de la neutralitat proactiva, la mateixa que amb una intel·ligent política d'aliances amb els centres de gravetat estratègica d'aquesta dècada a l'Amèrica Llatina (Mèxic, el Brasil, Veneçuela, i fins i tot Colòmbia), va aconseguir originar, a contracorrent de la postura militarista dels EUA i sense entrar en confrontació amb la potència, el moviment diplomàtic, polític i governamental que va desencadenar l'aparició del Grup Contadora per a la cerca d'una solució negociada i dialogada dels conflictes centreamericans.

Per descomptat, assumir creativament aquest model implica primer treure's la bena parroquial que de manera inveterada porten els mitjans i els acadèmics de la regió i, per tant, reconèixer que hi ha "món" i "continent", i no només la regió andina i les fronteres.

Una "Neo-Contadora" regional de pau contribuiria al benefici de Colòmbia i dels països veïns

L'emergent correlació de forces subcontinentals és favorable a les tesis de no-ingerència militar, no-regionalització bèl·lica i autodeterminació, i fins i tot a la tesi –en construcció– d'una Proposta Regional Llatinoamericana de Negociació de Pau i de Respecte al DIH a Colòmbia.

Una "Neo-Contadora" regional de pau contribuiria al benefici de Colòmbia i dels països veïns. Però això implica deixar l'esperit reactiu i defensista dels últims vint anys en matèria internacional, i teixir un anell regional pro-Contadora per a la pau de Colòmbia, amb el Brasil, l'Argentina, Xile, el Salvador, l'Uruguai, Cuba, Veneçuela i altres països que són el nou centre de gravetat de l'Amèrica Llatina a l'hora concreta que vivim.

L'Equador, des del 1999 al 20 d'abril del 2005, va ser empès a ser "la Cambodja" regional, o, més precisament, les Hondures dels vuitanta. Als Andes de la primera dècada del segle XXI, perquè el Govern d'aquest país va ser el revers de la moneda costarriquenya: va acceptar una base militar dels EUA al seu sòl, es va involucrar militarment en els conflictes veïns, va participar passivament en les tres guerres, va rebre el vessament de totes tres, va violar el DIH i va gestar una guerra bruta interna, producte d'aquesta regionalització, que va costar més de 200 víctimes.

MESURES PROGRESSIVES CAP A "LA CONTADORA SUD-AMERICANA":

1. Declarar territoris de pau les franges frontereres territorials estratègiques (20

km a cada banda de la línia de frontera) del Brasil, Panamà, el Perú i Veneçuela (l'Equador va adoptar aquesta tesi com a principi constitucional l'any 2008) amb la participació de Veedurías Internacionales de Paz, com una mesura tendent a evitar els riscos de regionalització del conflicte i d'intervenció forastera.

2. Establir estratègies conjuntes de la societat civil regional de l'Amèrica Llatina, d'Europa i dels EUA, per confluïr junts en una aliança estratègica per una sortida de pau, negociada i política a Colòmbia.
3. Treballar per l'alto el foc i pel final de les hostilitats de tots els actors del conflicte (forces armades i policials, paramilitars i forces insurgents), que inclogui una moratòria de l'ajuda militar nord-americana a l'Amèrica Llatina, per consolidar i ampliar l'esfera de les negociacions de pau i potenciar amb la societat civil de Colòmbia, la regió i els governs amics, acords indispensables per a una solució negociada del conflicte.
4. Construir una proposta llatinoamericana pròpia i conjunta de control de drogues.
5. Europa, que ha mantingut una posició una mica diferent de la dels EUA en l'apreciació global de la problemàtica regional, així com sobre el conflicte colombià, podria tenir un paper important en el futur mediat. És imprescindible sensibilitzar els nous EUA sobre els efectes que va tenir la visió del món a la seva "zona regional d'influència", i avui Obama ha de recuperar l'entramat doctrinal i jurídic dels drets humans i de la pau.
6. Les organitzacions de drets humans i pau de Colòmbia han de girar-se cap a la regió, els països de la qual som al seu

S'han d'aprofundir els espais de coordinació estratègica entre els moviments socials, de drets humans i de pau de tota la regió

costat geogràficament i culturalment. D'aquí que s'hagin (s'han) d'aprofundir els espais de coordinació estratègica entre els moviments socials, de drets humans i de pau de tota la regió, per apostar per sortides regionals de pau, ja que sense la reflexió actuant d'aquesta pluralitat serà difícil que cada país aconsegueixi sortides als seus propis drames i, en especial, Colòmbia.

Les nostres activitats han d'estar enfocades a consolidar la societat civil i a configurar alternatives estratègiques de les ciutadanes, amb èmfasi en l'ampliació regional de les xarxes de sectors socials, de personalitats i de poders locals de la regió, que poden ser dinamitzadors potencials d'un embrionari procés de pau regional davant la internacionalització d'un conflicte de mitjana intensitat.

BIBLIOGRAFIA:

1. Grup de Monitoratge dels Impactes del PI Colòmbia, APDH, CSMM i CENAE: *Informe de Fronteras a la Defensoría del Pueblo*. Font: GCM
2. CSMM, Pablo de la Vega: *Análisis del Plan de Contingencia para Atención de Refugiados en Ecuador*. ACNUR i Cancelleria de l'Equador. Font: Grup de Monitoratge dels Impactes del Pla Colòmbia.
3. Alexis Ponce: *Once propuestas en Política Exterior*. APDH. Font: APDH
4. Alexis Ponce: *Hacia un pensamiento militar estratégico latinoamericano*. APDH. Font: APDH

TAULA 3
COM CONDICIONA EL CONFLICTE
COLOMBIÀ A LA SEVA POLÍTICA
INTERNACIONAL

Marcos Criado de Diego

Universidad de Extremadura

Fundación Centro de Estudios Políticos y Sociales (CEPS)

Política exterior i conflicte armat a Colòmbia: evolució i característiques principals durant el Govern Uribe

EL CANVI EN POLÍTICA EXTERIOR DE MITJAN ANYS NORANTA: LA "INTERNACIONALITZACIÓ" DEL CONFLICTE ARMAT

La política exterior del Govern Uribe es troba subordinada, d'una banda, a les necessitats polítiques i econòmiques de la política de seguretat democràtica i, de l'altra, als condicionants de la política nord-americana per a la regió andina, concretada en el Pla Colòmbia i en la Iniciativa Regional Andina. D'aquesta manera es dona continuïtat a la reorientació de la política exterior del país que es va produir a mitjan anys noranta, per bé que amb característiques pròpies que assenyalarem més endavant.

Fins a aquesta data, Colòmbia s'havia caracteritzat per un perfil exterior modest, basat en l'alineament permanent amb els EUA i en el suport a les institucions multilaterals de caràcter internacional. Amb tot, el tema del conflicte armat no formava part de l'agenda internacional del país, ja que no es veia com una amenaça per a l'estabilitat regional. Encara més, qualsevol intervenció estrangera es considerava una ingerència.¹

Fins i tot durant la Guerra Freda, la diplomàcia activa del Govern Betancur amb el

grup Contadora i l'ingrés en el Moviment dels Països No Alineats, va estar dirigida a assegurar que qualsevol solució del conflicte es mantingués en els contigus nacionals i a evitar una intervenció nord-americana com les que es van produir a Centreamèrica. Igualment, en els diàlegs avançats a Tlaxcala i a Caracas durant el Govern de César Gaviria, el paper dels estats receptors va ser de mers facilitadors d'un territori neutral i no pas el de mediadors.

A mitjan anys noranta, es produeix un canvi en aquesta tendència provocada per dos tipus de factors: a) d'ordre intern: l'agudització del conflicte armat i la intensificació del problema del narcotràfic i del tràfic d'armes, unida a la crisi del Govern Samper, van col·locar Colòmbia a ulls de la comunitat internacional com un "narcoestat" amb una crisi humanitària a punt d'esclatar; b) d'ordre internacional: la fi de la Guerra Freda va anar conformant una agenda internacional en què els països centrals van posicionar temes com el narcotràfic, les crisis humanitàries o el respecte als drets humans.

¹ Cfr. D. Marcela Rojas, "Balance de la política internacional del Gobierno Uribe", a *Análisis político*, núm. 57, maig-agost 2006, pàg. 86.

La política exterior s'instrumentalitza en funció de l'estratègia del Govern davant el conflicte armat

El Govern de Pastrana (1998-2002) va respondre a la creixent preocupació internacional per la situació de Colòmbia mitjançant el que es va denominar la "diplomàcia per la pau", que constituïa un element del procés de negociació amb les guerrilles.² Es tractava d'una política pragmàtica que buscava suports econòmics internacionals alhora que, des del punt de vista polític, buscava una legitimació exterior de la política interna colombiana i de la reacció militar davant el més que previsible fracàs de les negociacions. El caràcter pragmàtic també es pot veure en el fet que, davant els EUA, es va fer èmfasi en el nexa entre tràfic de drogues i conflicte armat, cosa que va resultar en el Pla Colòmbia, mentre que davant els països europeus, els països veïns i les institucions multilaterals aquest nexa es va obviar, i el seu resultat va ser la comissió facilitadora integrada per sis països europeus, quatre americans i dos delegats especials del Secretari General de les Nacions Unides. Mentre que el Pla Colòmbia es va implementar, l'acompanyament internacional va posar de manifest com cada país elaborava un diagnòstic propi del conflicte amb formes de tractament que responien a les agendes dels Estats i que,

2 Vid. *Cambio para construir la paz. Plan Nacional de Desarrollo. Bases 1998-2002*. Paràgraf V: "Agenda Internacional", Capítol I: "El contexto", Bogotá, Presidència de la República, Departamento Nacional de Planeación, 1998. *Diplomacia por la paz*, Bogotá, Ministeri de Relacions Exteriors, 1998..

moltes vegades, entraven en col·lisió amb el diagnòstic i amb les disposicions del Govern colombià.

CONTINUÏTAT I CANVI EN LA POLÍTICA EXTERIOR DEL GOVERN URIBE

La constatació dels problemes de l'acompanyament internacional, juntament amb la dependència financera del Pla Colòmbia, porten el Govern Uribe a donar continuïtat a la política exterior del Govern Pastrana, però amb dues característiques noves de gran importància:

- a) La política exterior s'instrumentalitza en funció de l'estratègia del Govern davant el conflicte armat: la política exterior deixa de ser un espai relativament autònom i queda subjecte a les necessitats i a les discussions polítiques domèstiques;
- b) Es privilegien les accions i els espais en què es pugui trobar un avantatge per a la política de seguretat nacional, fins i tot respecte a qüestions aparentment alienes com el comerç exterior.

La continuïtat de la política exterior del Govern Pastrana durant l'Administració Uribe no es deu només al manteniment dels EUA com a interlocutor principal i privilegiat, cosa que és una constant en la política exterior colombiana, sinó també i de manera destacada a l'existència de diferents "discursos" de política exterior segons qui sigui el receptor internacional. En els punts subsegüents d'aquest apartat analitzarem els elements de continuïtat i de canvi en la política internacional del Govern Uribe pel que fa als EUA i a la resta del món, amb especial atenció als casos de la Unió Europea (UE) i d'Espanya.

El Pla Colòmbia es destina a la conformació de diverses unitats militars i de policia no directament relacionades amb la lluita antinarcòtica

LES RELACIONS AMB ELS EUA I EL PLA COLÒMBIA: DE POLÍTICA ANTINARCÒTICS A GUERRA CONTRAINSURGENT

A principi de l'any 2001 als EUA la situació colombiana es veia com l'existència de "dues guerres": la guerra contra les drogues era àmpliament acceptada, mentre que la guerra contrainsurgent generava reticències, tant pels impediments legals³ com per la possibilitat de convertir-la en un nou El Salvador. La ruptura del procés de pau va portar Pastrana a sol·licitar del Govern nord-americà que l'ajuda antinarcòtica del Pla Colòmbia també es pogués utilitzar en tasques contrainsurgents, segons la tesi que derrotar els grups guerrillers era combatre el narcotràfic. Els atacs de l'11-S van fer possible superar les crítiques existents i van permetre internacionalitzar la política de seguretat nord-americana, com si els conflictes internacionals fossin qüestions domèstiques. L'agost del 2002, el president Bush va autoritzar la utilització de l'ajuda i dels equips lliurats mitjançant el Pla Colòmbia no tan sols per combatre el tràfic de drogues sinó també per avançar operacions antiterroristes o contrainsurgents en el marc de la guerra contra el terrorisme.⁴

D'aquesta manera, el Pla Colòmbia es destina a la conformació de diverses unitats militars i de policia no directament relacionades amb la lluita antinarcòtica: creació d'un comandament de forces especials l'objectiu

del qual és la captura dels principals líders de les guerrilles i dels grups paramilitars; formació d'unitats mòbils de carrabiners destinats a augmentar la presència policial al país; increment de l'ajuda a les unitats antisequestos i de la inversió en la millora dels serveis d'intel·ligència.

Però amb anterioritat a la "guerra contra el terrorisme" decretada pel president Bush després de l'11-S, ja s'havia previst la internacionalització de la política de seguretat nord-americana sobre la base d'arguments de seguretat econòmica recollits en l'"Informe Cheney" del 17 de maig del 2001.⁵ El capítol 8 d'aquest informe, titulat "Enfortint aliances globals", comença dient que "la seguretat energètica nacional dels EUA depèn de la provisió d'energia suficient per donar suport al creixement econòmic nord-americà i global". Els EUA no poden obtenir el petroli requerit de les seves prò-

3 W. M. Leogrande i K. Sharpe, "A Plan But no Clear Objective General Powell to Secretary: We Need to Talk Colombia", a *The Washington Post*, 1 d'abril del 2001.

4 Cfr. U.S. House of Representatives. 2 d'agost del 2002. *Making Supplemental Appropriations for further Recovery from a Response to Terrorist Attacks on the U.S. for the Fiscal Year Ending September 30, 2002, and for other purposes*, Washington, HR 4775.

5 El 29 de gener del 2001, a penes instal·lat en les noves funcions, el president George W. Bush crea el Grup de Desenvolupament de la Política Energètica Nacional (National Energy Development Group), format d'alts càrrecs de l'Administració i dirigit pel vicepresident Dick Cheney, expresident de Halliburton, l'empresa d'equipaments petrolers més gran del món. El grup es va reunir a porta tancada amb l'objectiu de planejar una estratègia energètica nacional tendent a satisfer els requeriments energètics dels EUA i a evitar l'escassetat d'energia que s'havia viscut durant el període 2000-2001. El grup va emetre l'informe *National Energy Policy*, que va ser presentat per Bush el 17 de maig del 2001, conegut com a "Informe Cheney".

Els EUA consideren Colòmbia com una de les reserves estratègiques per incrementar la producció petrolífera

pies reserves, depenen del subministrament estranger, de manera que han de "convertir la seguretat energètica en una prioritat del nostre comerç i de la nostra política exterior". Entre les 35 recomanacions de l'Informe, n'hi ha una que diu que els funcionaris nord-americans evitin que la provisió externa de petroli es vegi obstaculitzada per guerres, revolucions o desordres interns. Tenint en compte que la major part dels països que tenen reserves considerades estratègiques pels EUA viuen conflictes interns, tenen forts sentiments nord-americans, estan situats en regions inestables o pateixen alguna combinació d'aquestes tres característiques, les implicacions entre política energètica i política de seguretat semblen clares: els soldats nord-americans

6 Cfr. US Department of Energy, Energy Information Administration, "Colòmbia" Country Analysis Brief (05/2002). www.eia.doe.gov/cabs-colombia.html.

7 Department of State Report to Congress on Caño Limon Pipeline. Desembre del 2002. Submitted to the Congress by the Secretary of the State pursuant the Title I, Chapter Six 2002 Supplemental Appropriations Act P.L. 107-206. Vid. també Juan Forero, "New Role for U.S. in Colombia: Protecting a Vital Oil Pipeline", a *The New York Times* (04/10/2002); Consuelo Ahumada Beltrán i Álvaro Moreno Durán, "Petróleo, conflicto y fronteras en la región andina en el marco del hegemonismo norteamericano", a Consuelo Ahumada Beltrán i Telma Angarita, *Conflicto y fronteras en la región andina*, Bogotá, Pontificia Universidad Javeriana, 2004, pàgs. 47 i ss.

8 Cfr. <http://ciponline.org/colombia/02120001.htm>

són l'última garantia de la política energètica nord-americana.

A Colòmbia el petroli ha substituït el cafè com a principal recurs d'exportacions del país (Colòmbia és el setè proveïdor dels EUA), els ingressos anuals del qual es calculen en 3,7 bilions de dòlars, i els EUA consideren Colòmbia com una de les reserves estratègiques per incrementar la producció petrolífera.⁶ El 2002 el Govern nord-americà va obtenir del Congrés un suplement addicional de 100 milions de dòlars dedicat a l'entrenament en contrainsurgència de la força pública colombiana per a la protecció de les 500 milles de l'oleoducte Caño Limón-Coveñas.⁷ Es calcula que el 43,75% del petroli que transporta aquest oleoducte pertany a l'empresa nord-americana Occidental Petroleum.⁸

L'equació de les relacions internacionals entre Colòmbia i els EUA es construeix, per tant, de la manera següent:

- a) Els EUA brinden a Colòmbia l'ajuda militar que necessita per dur a terme tant la política antinarcòtica que els mateixos EUA li imposen, com la lluita contrainsurgent, que queda emmarcada en la lluita global contra el terrorisme; a més a més, la part social dels fons del Pla Colòmbia, gestionada pels militars colombians, permet una relegitimació social de les forces armades colombianes, involucrades en violacions sistemàtiques dels drets humans.
- b) Colòmbia correspon als EUA sent un aliat ferm i dependent, amb un creixent lideratge militar, en una regió políticament inestable, com és l'andina. Alhora, el Pla Colòmbia representa un cert grau de control dels EUA sobre l'estament militar colombià i, per tant, una garantia relativa

La intervenció contrainsurgent a Colòmbia dota els EUA de la possibilitat de mostrar internacionalment que la guerra contra el terrorisme no és només contra els musulmans

d'ingerència davant la possibilitat d'un canvi polític substancial. A més a més, la intervenció contrainsurgent a Colòmbia dota els EUA de la possibilitat de mostrar internacionalment que la guerra contra el terrorisme no és només contra els musulmans.

Aquesta equació, però, comporta ulteriors pèrdues de sobirania per a Colòmbia, alhora que manifesta no pas poques contradiccions.

En primer lloc, comporta una expropiació parcial de sobirania judicial. A partir del març de l'any 2002, el Govern nord-americà comença a sol·licitar l'extradició contra els membres de les FARC i de les AUC, com ja va fer contra els narcotraficants.⁹ Això suposa un element de deslegitimació intern i extern del sistema judicial colombià, que es mostra incapaç de sancionar les violacions de l'ordenament jurídic.

Un exemple d'això és la Llei 975 de 2005, de Justícia i Pau. L'aval dels EUA ha estat indispensable per al procés de negociació amb els grups paramilitars que acaba en la Llei de justícia i pau, i es converteix de facto en un àrbitre entre bambolines després dels dubtes expressats pel que fa a la Llei per l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans i la UE. D'una banda, la Comissió de Relacions Internacionals de

la Cambra de Representants dels EUA va autoritzar la utilització de fons destinats a Colòmbia per al procés de desmobilització dels membres de les autodefenses; de l'altra, amb l'amenaça de l'extradició, ha pressionat aquests grups per buscar una sortida negociada.

La política de seguretat democràtica d'Álvaro Uribe continua la política adoptada pel president Pastrana mitjançant el Pla Colòmbia: la combinació de la política antinarcòtics fonamentada en la fumigació de cultius, i la modernització i l'enfortiment de les forces armades colombianes amb l'ajuda i l'orientació donades pels EUA. Per bé que s'hi sumen dos elements nous que acaben de consolidar-la: a) en el nivell retòric, la reinterpretació del conflicte armat en termes d'una amenaça terrorista i no pas d'una confrontació política;¹⁰ b) paradoxalment, en el nivell dels fets, la conversió del Pla Colòmbia en una estratègia fonamentalment de guerra i no simplement antiterrorista.

Pel que fa a les *fumigacions*, Colòmbia és l'únic país del món que permet la fumigació. Fins i tot l'Afganistan es va negar a aplicar un programa de fumigacions com li exigien els EUA. Segons dades de les Nacions Unides,¹¹ entre els anys 2000 i 2004, la reducció d'àrees cultivades va disminuïr.

9 Les FARC i l'ELN eren a la llista d'organitzacions terroristes internacionals del Departament d'Estat des del 1998, i les AUC des del setembre del 2001.

10 Vid. José Obdulio Gaviria, *Los sofismas del terrorismo en Colombia*, Bogotá, Editorial Planeta, 2005.

11 Vid. United Nations Office on Drugs and Crime, Colombia: Coca Cultivation Survey. Report of United Nations Office on Drugs and Crime, juny de 2005.

Colòmbia és l'únic país del món que permet la fumigació

ir, en termes nets, en només 10.000 hectàrees. Segons Ricardo Vargas, el període més intens de fumigacions, 2002-2004, és quan proporcionalment es va aconseguir una menor reducció de cultius. L'any 2003 només es va eradicar el 36% del que s'havia eradicat el 2002; el 2004 només el 14%, i el 2006 el 9%.¹² Sembla per tant que els cultius s'han tornat més productius, que tenen més plantes per hectàrea i que, a més a més, s'han aconseguit desplaçar a zones abans dedicades a l'agricultura tradicional (el 1999 hi havia cultius en dotze departaments i avui en 24, i la seva presència creix en els Parcs Nacionals Naturals).¹³ També s'han desplaçat als països veïns: segons les Nacions Unides, mentre que a Colòmbia va haver-hi una reducció del cultiu del 7%, a l'àrea andina (Colòmbia, el Perú i Bolívia) es va donar un augment de 153.800 a 158.000 hectàrees sembrades. El Perú va patir un augment del 14% entre els anys 2003 i 2004, i Bolívia del 17%.

Les fumigacions a Colòmbia s'emmarquen en una estratègia global contra les drogues que està qüestionada. El març d'enguany, es van reunir representants de gairebé cent països a la Comissió de les Nacions Unides sobre Drogues i Crimina-

litat per revisar els resultats de l'estratègia comuna pactada el 1998, i els resultats són desastrosos: la producció de cocaïna ha augmentat en un 20%, i entre els anys 2006 i 2007 l'àrea de cultiu de coca va passar de 78.000 a 99.000 hectàrees, malgrat els 6.000 milions de dòlars que l'Administració dels EUA es va gastar per eradicar-lo.

Això suposa el fracàs de la política antinarcòtics que els països consumidors (fonamentalment Europa i els EUA) han imposat als països productors, quan els països consumidors són incapaços de reduir el consum en el seu territori. Sembla que el més lògic seria elaborar estratègies davant la producció en fòrums de coordinació i d'intercanvi dels països productors; estratègies davant el consum en fòrums on estiguin representats els principals països consumidors, i estratègies conjuntes davant el narcotràfic internacional. L'alineament internacional de Colòmbia amb els EUA resta autonomia en els fòrums internacionals al principal productor de cocaïna del món, que no té una veu pròpia sinó subordinada a l'estratègia antinarcòtica dels EUA.

Pel que fa a l'*estratègia de guerra*, el Pla Patriota ha vinculat per primera vegada de manera clara i oberta els EUA en la lluita contrainsurgent colombiana.¹⁴ Es tracta d'una gran ofensiva de les forces armades colombianes per recuperar el territori de les selves del sud del país que es consideraven la rereguarda de les FARC. Es calcula que els recursos nord-americans per a aquest Pla superen els 100 milions de dòlars en entrenament, armes, recanvis, intel·ligència, transports, equips de comunicació... Al final del 2004, el Congrés nord-americà va decidir augmentar de 400 a 800 la quantitat de per-

12 Vid. Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte, *Colòmbia. Monitoreo de cultivos de Coca*, juny del 2007.

13 Vid. Ricardo Vargas, *Narcotráfico, guerra y política antidrogas. Una perspectiva sobre las drogas en el conflicto colombiano*, Bogotá, TNI-Acción Andina, 2005.

Pel que fa a Colòmbia,
es dona una continuïtat
substancial amb
l'Administració
espanyola anterior

sonal militar nord-americà a Colòmbia, així com el nombre de contractistes, de 400 a 600.¹⁵

Són previsible canvis en aquesta política dels EUA amb l'arribada del president Obama? Recentment l'Administració Obama va fer públics alguns detalls de la seva sol·licitud d'ajuda exterior al Congrés per a l'any 2010. Pel que fa a Colòmbia, es dona una continuïtat substancial amb l'Administració anterior, per bé que l'ajuda es redueix en 31,6 milions de dòlars entre els anys 2009 i 2010 (passen de 540,409 milions de dòlars, amb un 56% d'ajuda militar i de policia, a 508,715 milions de dòlars, amb un 53% d'ajuda militar i de policia). Les retallades es produeixen fonamentalment en el programa de fumigació i en els contractes per al manteniment d'aeronaus, encara que es produeix un augment en l'ajuda amb fins contrainsurgents i de lluita antidroga. Potser el canvi més substancial que pugui assenyalar-se és la progressiva consolidació de Mèxic, que podria superar Colòmbia com a principal receptor d'ajuda nord-americana a l'Amèrica Llatina.

A tall de conclusió, es pot assenyalar que si Pastrana va significar la "nord-americanització" de la política de seguretat colombiana, en el sentit que va acabar adaptant-se a l'agenda i als interessos del Govern nord-americà, Uribe és la "colombianització" de l'estratègia de seguretat

nord-americana al país: no pas l'adaptació d'una iniciativa pròpia sinó una traducció del diagnòstic, de les polítiques i de les demandes nord-americanes que, fins al moment, no han patit canvis amb la nova Administració nord-americana.

LES RELACIONS AMB LA UNIÓ EUROPEA: LA DIPLOMÀCIA DEFENSIVA

L'estratègia del Govern Pastrana pel que fa als EUA va consistir en la progressiva introducció del veí del nord en la política de seguretat del país a canvi de substancials ajudes econòmiques. L'ajuda nord-americana a Colòmbia entre els anys 2000 i 2005 va ser de 3,9 miliards de dòlars, el 80% dels quals es va destinar a programes de suport a l'exèrcit i a la policia. Al contrari, l'estratègia de cooperació amb la resta de la comunitat internacional, i particularment amb la Unió Europea (UE), molt menys substancial, s'ha centrat en l'ajuda al desenvolupament vinculat de manera directa amb el procés de pau, amb la crisi humanitària i amb la mitigació dels efectes del conflicte.¹⁶

14 El Pla Patriota va ser anunciat per primer cop pel diari colombià *El Tiempo* el 25 d'abril del 2004, després del viatge del president Uribe als EUA al març del mateix any. Per a certs analistes, la primera fase d'aquest Pla adreçat contra la guerrilla va ser l'Operació Cundinamarca, iniciada el juny del 2003 sota el nom de "Libertad 1". La segona etapa va començar el 31 de desembre del 2003 amb l'Operació Año Nuevo al Caquetá, on es concentraven les forces del Front 15 de les FARC. Cfr. Hortense Faivre D'Arcier Flores, "Del *Plan Colombia* al *Plan Patriota*: impacto del conflicto armado colombiano en el Ecuador, análisis de una estrategia de seguridad subregional", a *Revista Complutense de Historia de América*, vol. 31, 2005, pàgs. 215-230.

15 John Otis, "More U.S. advisers heading to Colombia", a *South America Bureau*, 15 de maig del 2005.

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

La posició de la UE revela una contradicció relativa entre el seu diagnòstic i la seva aposta per una sortida negociada al conflicte; i, la continuïtat dels ajuts a Colòmbia independentment dels avenços i els retrocessos que es produeixen en la consecució d'aquesta sortida negociada

Això revela una falta d'acord entre el diagnòstic i les mesures compartides pels EUA i Colòmbia pel que fa al conflicte, i el diagnòstic i les propostes de la resta de la comunitat internacional. Aquesta manca d'acord es va fer patent en la Declaració de Londres i en la conformació del grup de donants. Per al compliment dels objectius de l'Estratègia de Cooperació Internacional, el Govern Uribe va organitzar

16 El Japó centra la seva cooperació en els àmbits de competitivitat i desenvolupament d'empreses, el medi ambient i la prevenció de catàstrofes, l'eradicació de la pobresa i el suport als processos de pau. El Canadà es concentra en la justícia i els drets humans, el medi ambient i el desenvolupament sostenible. Suïssa presta suport al procés de pau, a l'ajuda humanitària i als drets humans. De la mateixa manera, el suport de Noruega a Colòmbia es destina a àmbits com els drets humans i l'ajuda humanitària. La cooperació de la Comissió Europea a Colòmbia per al període 2001-2006 es va repartir de la manera següent: suport al procés de pau (46%); poblacions desplaçades (13%); medi ambient, grups ètnics i desenvolupament rural (16%); consolidació de l'estat de dret, drets humans i justícia (13%); desenvolupament econòmic i social (9%). Vid. Comissió Europea, Colòmbia. *Documento de estrategia País. 2007-2013*, de 28/03/2007 (E/2007/484)

la Reunió Preparatòria de la Taula de Coordinació i Cooperació Internacional per a Colòmbia, celebrada a Londres el 10 de juliol del 2003. A partir d'aquí es va conformar l'anomenat G-24: els 24 països i organitzacions multilaterals que conformen la taula de donants.

En la Declaració de Londres (ratificada a la reunió de la taula a Cartagena a principi del 2005) s'afirma, d'una banda, la voluntat de coadjuvar a la pau a Colòmbia per mitjà d'una sortida negociada al conflicte, cosa que semblava estar en consonància amb les declaracions del president Uribe l'any 2003, però que aviat es va manifestar inconsistent amb l'estratègia militar que hi ha darrere la seguretat democràtica; i, de l'altra, es manifesta la necessitat que la lluita contra el tràfic de drogues i el conflicte armat es produeixi dins el respecte a l'estat de dret, els drets humans i el dret internacional humanitari, exigència la reiteració de la qual suposa un element de permanent deslegitimació a l'exterior de la política duta a terme fins al moment pel Govern colombià.

En aquest context, la posició de la UE revela una contradicció relativa entre, per una banda, el seu diagnòstic de la situació colombiana i la seva aposta per una sortida negociada al conflicte; i, de l'altra, la continuïtat dels ajuts a Colòmbia independentment dels avenços i els retrocessos que es produeixen en la consecució d'aquesta sortida negociada, però també la incapacitat de la UE d'imposar una política exterior comuna als seus Estats membres, coherent amb el diagnòstic i amb l'aposta de solució negociada.

Aquesta contradicció relativa, que analitzarem en les pàgines següents, també provoca una contradicció relativa en la

En cap cas no es pot dir que la UE sigui a Colòmbia un actor internacional que entri en contradicció amb les polítiques dels EUA.

posició del Govern colombià pel que fa a la UE. Perquè sí, per una banda, el Govern colombià desenvolupa una diplomàcia reactiva davant el diagnòstic i les solucions proposades per la UE per legitimar-se externament i assegurar-se el vot colombià a l'exterior (particularment a l'Estat espanyol, per a la qual cosa és d'indubtable ajuda la legitimació que li aporten grans grups de comunicació espanyola amb interessos a Colòmbia, com el Grup Planeta o PRISA), de l'altra, Colòmbia necessita els fons de cooperació europeus, per la qual cosa no pot mantenir una actitud de rebuig exprés envers el diagnòstic i la proposta de solució europea, ja que d'ells en depenen elements dels quals, si més no en el pla formal, es fa dependre la quantitat d'aquests fons.

A nivell de diagnòstic, l'estratègia global de la UE a Colòmbia s'enquadra en el compromís gradual que la UE va declarar l'any 2004 estar disposada a assumir depenent de com evolucionessin les negociacions de pau sobre el terreny.¹⁷ En paraules de la mateixa UE, "aquesta estratègia es basa en l'anàlisi següent: no existeix una sola i única solució per promoure la pau a Colòmbia; cal combatre els diferents components del conflicte, sabent que els terminis necessaris perquè els resultats d'aquestes diferents accions puguin constatar-se seran forçosament diferents".¹⁸ Això inclou, en el llarg termini, la promoció del desenvolupament igualitari, entenent que el

desenvolupament socialment desigual és l'arrel del conflicte.¹⁹ És a dir, la UE introdueix elements de complexitat en el seu diagnòstic que no es corresponen amb el caràcter unidimensional de la solució militar proposada pels EUA i Colòmbia, i és aquesta mateixa complexitat la que la duu a donar suport a "la recerca d'una solució negociada del conflicte armat intern a Colòmbia".²⁰

El problema és que, un cop establert aquest diagnòstic, no hi ha elements que condicionin de manera clara l'ajuda al fet que es facin passos concrets per a la consecució d'aquests objectius, de manera que, des d'un punt de vista real, la cooperació europea resulta complementària o, en el millor dels casos, vagament alternativa a l'ajuda militar nord-americana, però en cap cas no es pot dir que la UE sigui a Colòmbia un actor internacional que entri en contradicció amb les polítiques dels EUA.²¹

Un exemple de la contradicció entre diagnòstic i mesures concretes fomentades per la UE és la posició pel que fa a la Llei de justícia i pau. En les seves conclusions del 3 d'octubre del 2005, el Consell de la

17 Vid. Conclusions del Consell de la UE del 13 de desembre del 2004.

18 Cfr. Comissió Europea, *Colòmbia. Documento de estrategia País. 2007-2013*, op. cit., pàg. 26.

19 *Ibid.*, pàg. 7.

20 *Ibid.*, pàg. 19.

21 El Pla 2007-2013 continua amb l'estratègia d'ajuda econòmica als "laboratoris de pau", que entre els anys 2002 i 2006 es van convertir en els programes més importants de la cooperació financera i tècnica de la UE a Colòmbia; el 70% del Programa Indicatiu Nacional de l'estratègia 2007-2013 es dedica a "Pau i estabilitat", inclòs de manera vaga en l'anomenat "desenvolupament alternatiu". *Ibid.*, pàg. 18

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

UE va indicar que compartia les inquietuds expressades per l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als drets humans pel que fa a la Llei de justícia i pau, tot i que va confirmar la disponibilitat de la UE i dels seus Estats membres a oferir assistència al Govern i a la societat civil del país per obtenir suport per a les comunitats afectades pel conflicte intern, els grups de víctimes, les activitats de reconciliació local i la reinserció de nous soldats.²²

22 *Ibid.*, pàg. 12. Vegeu també la Declaració del Consell de la UE dels dies 13 i 14 de desembre del 2004, en la qual condiciona el suport a les negociacions del Govern colombià amb els paramilitars a l'adopció d'un marc jurídic conforme amb els compromisos internacionals i amb el respecte del dret de les víctimes a la veritat, a la justícia i a la reparació.

23 Vid. *Informe de la Alta Comisionada de las Naciones Unidas para los Derechos Humanos sobre la situación de los derechos humanos en Colombia*, A/HRC/10/032 del 19 de febrer del 2009.

24 Cfr. Comissió Europea, *Colombia. Documento de estrategia País. 2007-2013*, op. cit., pàg. 7.

25 En concret afirma que persisteixen les violacions del dret a la vida, a la integritat, a la llibertat, a la seguretat personal, a la vida privada, a les llibertats fonamentals de circulació, residència, opinió i expressió, així com als drets laborals fonamentals, com el dret d'associació i la negociació col·lectiva, la qual cosa converteix els líders socials, els sindicalistes i els defensors dels drets humans en un dels sectors més vulnerables. Per últim, també reconeix que les violacions d'aquests drets es produeixen no tan sols pels agents armats il·legals sinó també per la força pública colombiana. *Ibid.*, pàg. 13. En aquest sentit, la Confederació Sindical Internacional ha declarat Colòmbia com el país amb més sindicalistes morts l'any 2008, 49 d'un total de 76 (http://www.eltiempo.com/colombia/politica/ARTICULO-WEB-PLANTILLA_NOTA_INTERIOR-5398923.html).

26 Cfr. Amnistia Internacional, *¡Déjennos en paz! La población civil, víctima del conflicto armado interno de Colombia*, Madrid, Editorial Amnistia Internacional, 2008, pàg. 99.

Si es comparteixen les inquietuds de l'Oficina de l'Alt Comissionat, no s'entén per què no es condicionen aquestes ajudes al compliment de les recomanacions de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans en el seu informe sobre la situació dels drets humans a Colòmbia durant l'any 2008,²³ principalment quan, per una banda, la UE declara que la seva estratègia s'aplica mitjançant la participació en espais multilaterals com les Nacions Unides,²⁴ i quan, de l'altra, la UE es fa ressò de la permanent denúncia de fonts no governamentals i d'agències internacionals de la preocupant situació dels drets humans i de la democràcia a Colòmbia.²⁵ Cal assenyalar que l'any 2008 Amnistia Internacional va sol·licitar a la comunitat internacional que s'abstingués de finançar o de donar suport polític als projectes de Justícia i Pau, com els programes de reinserció rural, que promouen la impunitat i legitimen la propietat de béns adquirits mitjançant abusos contra els drets humans.²⁶

La reacció del Govern colombià davant la posició de la UE suposa una mena de "diplomàcia defensiva" que busca fòrums i instruments de legitimació de la seva política a Europa. El Govern Uribe aprofita la major quantitat d'escenaris internacionals per promoure la seva visió del conflicte armat i explicar per què l'estratègia de seguretat adoptada és la més adequada. En aquesta línia de legitimació, l'Estat espanyol compleix un paper crucial, com ho demostra la concessió del I Premi a la Llibertat Corts de Cadis a Álvaro Uribe el 9 de gener del 2009, o el suport a la seva reelecció per part d'un grup d'empresaris espanyols entre els quals es trobaven representants d'Endesa, BBVA, Telefónica o el grup PRISA, el 29 d'abril del 2009.

L'escàndol dels "falsos positius" va provocar que l'abril del 2009 el ministre d'Exteriors britànic, David Miliband, anunciés la suspensió de l'ajuda militar a Colòmbia

En aquestes intervencions dels representants del Govern colombià, es parteix del pressupost que els qui plantegen unes altres perspectives i critiquen l'actual Govern, o bé estan mal informats, o bé actuen de mala fe. En aquest sentit va ser molt polèmica una directriu del Govern del 2005 que proscrivia paraules i n'imposava unes altres en el tema de la cooperació internacional, cosa que va provocar el malestar dels ambaixadors.²⁷ Això reflecteix com el fort alineament amb el Govern de George W. Bush, en un moment en què Colòmbia ha anat guanyant un lloc en l'agenda internacional, i la subordinació de tota l'acció pública a la política de seguretat democràtica, han generat desconfiança i distanciament en part de la comunitat internacional, cosa que ha provocat una política exterior merament reactiva amb aquests actors i, conseqüentment, sense marge de maniobra i negociació amb actors que no siguin els EUA.

LES RELACIONS AMB L'ESTAT ESPANYOL: ARMES PER A LA PROTECCIÓ DELS INTERESSOS COMERCIALS ESPANYOLS

El posicionament de la UE que hem descrit en l'apartat anterior no es correspon tant amb l'existència d'una voluntat política conjunta en matèria de relacions exteriors amb Colòmbia en el si de la Unió, com amb el fet que Europa no té ni una po-

lítica exterior ni una política de defensa comuna que pugui condicionar el comerç exterior d'armament.²⁸ Aquests elements continuen sent patrimoni de la sobirania estatal i s'apliquen, en l'àmbit internacional, segons els interessos nacionals i no de manera coherent amb l'"estratègia país" que ha desenvolupat la UE. En aquest àmbit és on es fan més patents les contradiccions entre el diagnòstic i les solucions proposades per la UE, que queden reduïdes a l'àmbit de la cooperació i l'ajuda humanitària, i a la política de col·laboració militar d'estats membres com la Gran Bretanya i l'Estat espanyol.

Al final de l'any 2008 es va conèixer que 19 joves de Soacha i Ciudad Bolívar van aparèixer assassinats al nord de Santander i van ser presentats per l'exèrcit com a guerrillers morts en combat. Alguns joves havien mort 24 hores després d'haver desaparegut dels seus domicilis, i uns altres entre dos i tres dies després, per la qual cosa, si es tractava de guerrillers, amb prou feines hi havia temps entre el reclutament i l'entrada en combat. Immediatament va quedar clar que ens trobàvem davant un cas d'execució extrajudicial reportada posteriorment com a baixa de guerrillers en combat ("falsos

27 "La guerra de las palabras. Los embajadores están estupefactos", *Revista Semana*, 19 de juny del 2005

28 Tractat Constitutiu de la Comunitat Europea. Art. 296.1.b): "Les disposicions d'aquest Tractat no obstaran les normes següents: ... b. Tot Estat membre podrà adoptar les mesures que estimi necessàries per a la protecció dels interessos essencials de la seva seguretat i que es refereixin a la producció o al comerç d'armes, municions i material de guerra; aquestes mesures no hauran d'alterar les condicions de competència en el mercat comú respecte als productes que no estiguin destinats a fins específicament militars".

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

positius"). El 7 de gener del 2009, un document desclassificat de la CIA publicat pel National Security Archive va revelar que els nexes entre forces militars colombianes i grups paramilitars eren coneguts pels EUA des del 1994, i que les desaparicions forçades, els falsos positius i el recompte de cossos com a mitjà de premiar els soldats han estat una pràctica

usual en la força armada colombiana.²⁹ La imminent desclassificació d'aquest document hauria provocat el cessament de tres generals i de 24 oficials de la força armada, inclòs el comandant de l'exèrcit, el general Mario Montoya Uribe.

En el seu informe sobre els drets humans a Colòmbia el 2008, l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans revela que la fiscalia investiga 716 casos que involucren 1.100 víctimes de desaparicions forçades, per la qual cosa afirma que "les execucions extrajudicials no són fets aïllats sinó una pràctica molt estesa comesa per un important nombre d'unitats militars al llarg de tot el país".³⁰

L'escàndol dels "falsos positius" va provocar que l'abril del 2009 el ministre d'Exteriors britànic, David Miliband, presentés una declaració escrita davant la Cambra dels Comuns en què anunciava la suspensió de l'ajuda militar a Colòmbia, i que els EUA suspenguessin l'elegibilitat de l'ajuda militar a diverses unitats i guarnicions involucrades en els falsos positius.

Tot i així, no sembla que res d'això faci efecte en la política de col·laboració militar amb Colòmbia del Govern del president Zapatero, que no tan sols ha continuat la línia del Govern Aznar, sinó que ha intensificat la venda d'armes a Colòmbia,³¹ malgrat que l'article 8.1.a) de la Llei 53/2007, de 28 de desembre, sobre el control del comerç exterior de material de defensa i de doble ús, prohibeix la venda d'armes quan hi hagi indicis racionals que es puguin utilitzar en accions que pertorbin la pau, la seguretat i els drets humans o que puguin exacerbar tensions o conflictes latents. Igualment, en l'apartat c), l'article 8 de la llei esmentada prohibeix la venda d'armes quan es

29 Cfr. <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB266/index.htm>.

30 *Informe de la Alta Comisionada de las Naciones Unidas para los Derechos Humanos sobre la situación de los derechos humanos en Colombia*, A/HRC/10/032 del 19 de febrer del 2009.

31 El 28 de febrer del 2003, Espanya signa un acord de cooperació antiterrorista amb Colòmbia que suposa la pràctica donació de vuit avions militars, helicòpters, llanxes, patrulleres, un dragamines i l'ús de satèl·lits d'observació i de comunicacions que, en paraules del llavors ministre de Defensa, Federico Trillo, "podran ser utilitzats en la mesura que sobiranament decideixi Colòmbia per a qualsevol tipus de fenomen que afecti la seguretat dels colombians, ja sigui interior o exterior". Això suposa el primer pas per a una aliança estratègica entre Industria Militar (Indumi) de Colòmbia i la seva homòloga espanyola per, en paraules de la llavors ministra de Defensa colombiana, Marta Lucía Ramírez, "produir a Colòmbia, amb tecnologia espanyola, part de l'armament que necessitem, com morters i granades" (<http://www.derechos.org/nizkor/colombia/doc/militar1.html>). L'any 2004, la Comissió Espanyola d'Ajuda al Refugiat (CEAR) denuncia la decisió del Govern espanyol de vendre a Colòmbia quaranta carros de combat de més de trenta anys d'antiguitat i obusos valorats en més de sis milions de dòlars (<http://www.elperiodicodearagon.com/noticias/noticia.asp?pkid=103992>). El juliol del 2007, Amnistia Internacional, Greenpeace i altres ONG denuncien el cas de la venda de quinze carros llançaobusos a Colòmbia per valor de tretze milions d'euros i la manca de transparència informativa en desaparèixer dels informes (<http://www.es.amnesty.org/noticias/noticias/articulo/amnistia-internacional-greenpeace-e-intermon-oxfam-vuelven-a-reclamar-avances-claros-en-el-tramite/>).

El Govern espanyol va autoritzar el primer semestre del 2008 la venda de material de defensa a Colòmbia per valor de 110 milions d'euros

vulnerin els criteris establerts en el Codi de Conducta sobre exportació d'armes a països tercers establerts pel Consell de Ministres de la UE del 8 de juny del 1998. El Criteri 2 d'aquest codi de conducta fa referència al respecte dels drets humans al país de destinació, i el Criteri 3 al·ludeix a la situació interna del país de destinació, en termes de l'existència de tensions o conflictes interns.

Segons l'Stokholm International for Peace Research Institute, en les seves investigacions sobre venda d'armes, i utilitzant el criteri de l'Indicador de Tendència de Valor, Espanya va ocupar la quinzena posició en l'exportació d'armes l'any 2005, va passar a la setena el 2006 i es va situar en la vuitena el 2007.³² Aquestes vendes, segons les estadístiques oficials de la Secretaria de Comerç, van superar, en el cas de Colòmbia, els 16 milions d'euros³³ l'any 2007. Segons van denunciar Amnistia Internacional, Intermón-Oxfam, Greenpeace i Fundació per la Pau, el Govern va autoritzar el primer semestre del 2008 la venda de material de defensa a Colòmbia per valor de 110 milions d'euros, el valor de deu aeronaus, encara que en l'informe de la Secretaria d'Estat de Comerç al Congrés del 10 de juny del 2009 només es reconeixen 31,7 milions d'euros, incloent-hi un avió de transport i vehicles militars.³⁴

ELS EFECTES DE LA POLÍTICA EXTERIOR COLOMBIANA A LA REGIÓ ANDINA. ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE LA POLÍTICA INTERNA DE FRONTERES A COLÒMBIA

Els veïns s'han mostrat desconfiats i fins i tot amenaçats davant l'aplicació del Pla Colòmbia i els seus efectes a les fronteres. Els esforços perquè els països veïns acullin i donin suport activament a l'estratègia del Govern colombià davant les FARC, que s'interpreta en molts països veïns com una temptativa per fer costat i agenciar l'interès dels EUA per "regionalitzar" l'estratègia de seguretat davant Colòmbia, han trobat fortes resistències.

Colòmbia és percebuda pels seus veïns no tan sols com una amenaça a l'estabilitat regional pel desbordament del conflicte i els seus efectes a través de les fronteres, sinó com un actor de desequilibri regional per dues raons: a) per la seva percepció com el millor aliat dels EUA en la seva estratègia de dominació regional; b) per l'enfortiment de les seves Forces Armades, la transferència de tecnologia, el flux d'informació i la modernització del seu armament, que la converteixen en la plataforma per excel·lència per a la intervenció nord-americana en altres països.

32 <http://www.intermonoxfam.org/cms/HTML/espanol/1219/Informe%20analis%20estadisticas%202007%20FINAL%20y%20ANEXOS.pdf>.

33 <http://www.comercio.es/NR/rdonlyres/AA543A13-850B-4888-80A3-1DC24EC17CDD/0/INFORMEESTADISTICASMDOMYDU2007.pdf>.

34 http://www.elpais.com/articulo/espana/Marruecos/convierte/mejores/clientes/armas/espanolas/elpepuesp/20090610elpepinac_15/Tes.

Aquesta absència de l'Estat i de l'acció pública als territoris de frontera és un element que ajuda a explicar alguns dels problemes fronterers actuals amb els veïns

Amb tot, aquí m'agradaria centrar-me en el problema de les fronteres a Colòmbia des d'un punt de vista intern, posant de manifest la insuficient política fronterera que històricament ha dut a terme Colòmbia, quan té més de 6.000 quilòmetres de frontera amb cinc Estats i accés a dos oceans. Aquesta absència de l'Estat i de l'acció pública als territoris de frontera és un element que ajuda a explicar alguns dels problemes fronterers actuals amb els veïns, particularment el rebuig a la cooperació militar requerida per Colòmbia als seus veïns en el marc de la Iniciativa Regional Andina.

Des de la independència, la unitat simbòlica de la nació colombiana ha estat sempre precària.³⁵ Això es deu a diferents raons:

- a) A les divisions partidàries amb base territorial que han solcat la història de Colòmbia i a les mateixes diferències regionals;
- b) Al fet que no han existit polítiques voluntaristes de control del territori i de les fronteres amb els països veïns, cosa que s'ha traduït en la pèrdua d'àmplies porcions de territori des de la Independència. El civilisme imperant a Colòmbia,

³⁵ Per a aquesta interpretació, vid. David Bushnett, *Colòmbia. Una nació a pesar de sí misma*, Bogotà, Editorial Planeta, 1997.

amb el rol subordinat dels militars al poder civil, s'ha traduït, d'una banda en el fet que l'ocupació del territori hagi estat una qüestió secundària en detriment del problema de les fronteres; i de l'altra, en el fet que els militars no hagin tingut un paper actiu en la construcció nacional, com ha estat el cas dels països veïns: el Brasil, als anys vint i trenta; el Perú, que als anys trenta construeix els grans mites nacionals (l'indoamericanisme, el nacionalisme); l'Equador, amb les aliances cíviqües militars, o Veneçuela i Bolívia per efecte de les dictadures.

- c) A l'absència de reformes al camp des de l'any 1930, juntament amb la recerca d'un nou model de desenvolupament que ha provocat la fallida de la producció agropecuària amb gran impacte a les zones rurals i les fumigacions que han provocat un desplaçament de cultius il·lícits.

Això ha repercutit en les fronteres de la manera següent: a) poca presència de les institucions nacionals; b) pobra política d'inversió del Govern central; c) precària situació social dels seus habitants; d) aïllament (comunitats negres i indígenes) i invisibilització, que fa aparèixer les fronteres com a "territoris buits". Un exemple d'això és el fet que, fins a fa ben poc, la majoria dels departaments sud-orientals, fronterers amb Veneçuela, el Brasil, el Perú i l'Equador fossin "intendències" o "comissaries", nom amb què es qualificaven els territoris que no havien fet mèrits suficients per convertir-se en departaments.³⁶

La percepció de les fronteres com a "territoris buits" pot explicar la relativa indolència amb què la població colombiana no afectada assumeix les fumigacions amb glifosat a la frontera colombo-equatoriana. Nariño i Putumayo, els dos departaments

Al final del passat mes d'abril, l'Equador va presentar una memòria davant el Tribunal Internacional de Justícia de La Haia, dins la demanda a Colòmbia per les fumigacions amb glifosat a la frontera

colombians fronterers, formen la regió de coca més important del país pel que fa a superfície cultivada, i prop del 20% de les drogues il·lícites de Colòmbia es comercialitzen a través de l'Equador. Des de l'any 2001, poc després que s'iniciés l'aspersió aèria de cultius il·lícits, l'Equador ha demanat per mitjà de diferents instàncies, inclosa la Defensoria de Drets Humans, que no es fumigui una franja de deu quilòmetres al nord de la frontera, sobre la base que la fumigació amb l'herbicida Roundup afecta la salut humana, els animals domèstics i els cultius. Les fumigacions dels mesos de setembre i octubre de l'any 2005 van dur la Defensoria del Poble a presentar el cas davant la Comissió de Drets Humans de l'OEA. Com a conseqüència, el Govern colombià va anunciar una suspensió de les fumigacions en l'àrea de deu quilòmetres.

El desembre del 2006, el Govern colombià va reprendre les fumigacions amb glifosat a la regió. L'any 2007, poc després de la investidura de Correa, es va aconseguir una nova entesa, i Colòmbia es va comprometre a informar el país veí cada cop que s'hagués de produir una nova aspersió, fins que no es coneguessin els resultats d'un nou estudi fet per l'OEA, diferent del fet per la CICAD l'any 2005, que va concloure que no hi havia riscos per a l'ésser humà, conclusions que van ser àmpliament contestades per institucions acadèmiques de dins i fora de

Colòmbia. Al final del passat mes d'abril, l'Equador va presentar una memòria davant el Tribunal Internacional de Justícia de La Haia, dins la demanda a Colòmbia per les fumigacions amb glifosat a la frontera.

En el pol oposat, el sector fronterer de més interès i de més importància per a la relació bilateral i per a la integració andina és el que comprèn administrativament el departament de Norte de Santander, a Colòmbia, i l'estat Táchira, a Veneçuela, on té lloc un dels processos d'integració fronterera més intensos reconeixibles a escala de tot el subcontinent sud-americà, promogut i estimulat des de les metròpolis regionals, Cúcuta (Colòmbia) i San Cristóbal (Veneçuela) que congreguen, en conjunt, al voltant d'un milió i mig d'habitants. Aquestes metròpolis s'han consolidat com els centres motrius de l'economia regional-fronterera i han afavorit que aquesta zona configuri l'eix més important comercial transfronterer a la subregió andina, amb repercussions a escala binacional i internacional.

Tanmateix, aquesta dinàmica també es troba associada a un conjunt de problemes que encara no han trobat una solució adequada, com ara la intensa desforestació a les conques binacionals; la contaminació dels rius amb deixalles sòlides i líquides; la

36 Aquesta situació ha intentat revertir-se amb l'aprovació de la Llei 191 de 23 de juny del 1995, per la qual es dicten disposicions sobre zones de frontera, que pretenia impulsar el desenvolupament d'aquestes zones per mitjà de règims especials en matèria de transports, legislació tributària, inversió estrangera, seguretat social, comercial i duanera. També es va crear un Fons Econòmic de Modernització per a les Zones de Frontera. La qüestió relativa a les concessions de distribució de combustibles en zones de frontera es va modificar per la Llei 681 de 9 d'agost del 2001.

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

Al departament de Norte de Santander, a Colòmbia, i a l'estat de Táchira, a Veneçuela, té lloc un dels processos d'integració fronterera més intensos reconeixibles a escala de tot el subcontinent sud-americà

proliferació de petites i mitjanes empreses industrials informals, o la manca de plataformes logístiques funcionals que incrementin l'eficiència de l'important comerç bilateral que es canalitza per aquest eix, entre altres.

Gloria Inés Ramírez

Senadora i presidenta de la Comissió de Pau del Senat colombià

Com condiona el conflicte colombià la seva política internacional

Moltíssimes gràcies. Una salutació per a tots i totes; una salutació fraternal a tots els companys i companyes de Colòmbia que som aquí, com sempre amb el nostre apassionament quan ens toca treballar en aquest tema que és tan sensible.

Vull dir que des de la posició de l'esquerra colombiana, i des de la posició d'un partit d'oposició, vinc a fer aquesta exposició que, evidentment, no és neutral i que pot reflectir alguns punts de vista forts pel que fa a aquest conflicte. Treballaré l'exposició en quatre punts

- Els orígens i la vigència del conflicte
- La ingerència nord-americana en el conflicte
- La ingerència del conflicte en les relacions internacionals
- La negociació com una alternativa sensata per donar sortida al conflicte

Començo amb el primer. És ben sabut que el Govern de Colòmbia, a diferència d'altres governs, nega que al país hi hagi un conflicte intern. Afirmar que el que hi ha és una amenaça terrorista, que atempta contra la seguretat de l'Estat i que ha de ser aniquilada per la via de les armes perquè s'aconsegueixi la confiança inversionista. Aquesta és l'essència de la política de seguretat democràtica del president Álvaro Uribe Vélez. Plantejades així les coses, el primer que he de fer és aportar elements de judici per demostrar que el conflicte colombià existeix,

que no és d'avui, que ve de lluny, que data des de fa uns 45 anys.

L'any 1964, l'exèrcit va llançar l'Operació Marquetalia contra els grups d'autodefenses camperoles que es resistien a l'expulsió de les seves terres, al sud del Tolima. Aquest fet va fer que el 20 de juliol del 1964 les autodefenses anunciessin la constitució de les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia. El 2 de gener del 1965, a la presa de Simacota (Santander), es va anunciar la creació de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ELN). L'any 1967, es va constituir l'Exèrcit Popular d'Alliberament (EPL). El 1974, un comando armat va prendre la Quinta de Bolívar i va anunciar la creació de l'M19, com a resposta al frau electoral que li va arrabassar el triomf a l'ANAPO (Aliança Nacional Popular) el 19 d'abril del 1970. Als anys setanta, van aparèixer altres grups com l'ADE (Autodefensa Obrera), el MIR-Pàtria Lliure o el Partit Revolucionari dels Treballadors (PRT). El 1984, es va formar el Quintín Lame, compost per indígenes. Diversos d'aquests grups es van desmobilitzar entre els anys 1989 i 1991, però només van quedar a l'escenari polític les FARC, l'ELN i part de l'EPL. Les negociacions van ser possibles amb un EPL bastant afeblit; les negociacions amb l'ELN han fracassat.

Amb les FARC hi ha hagut negociacions i acords en diferents èpoques. El 1984, amb el Govern de Belisario Betancurt, van sig-

La negació de l'existència del conflicte és també la causa que el Govern s'hagi oposat a l'acord humanitari i a la sortida negociada

nar els acords de La Uribe. A instàncies de les FARC, es va crear la Unió Patriòtica, que va obtenir uns resultats electorals exitosos el 1986, la qual cosa va motivar que s'iniciés contra ella una campanya d'extermini. La Cort Interamericana de Drets Humans va qualificar aquest fet com un "genocidi polític" i en va declarar culpable l'Estat colombià. El Govern atribueix aquest fet a la combinació de les formes de lluita, la qual cosa constitueix una falsificació de la veritat històrica. La veritat és que dels 5.261 casos documentats davant la Cort Interamericana, no n'hi ha ni un de sol que hagi estat mort en combat. Totes van ser persones que van ser tretes del seu lloc de treball, assassinades a casa seva o en reunions de drets humans o amb els seus companys del moviment sindical.

Els anys 1991 i 1992, es van avançar els diàlegs de Caracas i Taxcal. Durant el Govern de Samper, des del 1994 fins al 1998, va haver-hi acords sobre intercanvi humanitari. Per últim, el 7 de gener del 1999, es va instal·lar a San Vicente del Caguán la Taula de diàleg, que va durar fins al 20 de febrer del 2002, quan el president Pastrana va cancel·lar els diàlegs i va acabar la zona de distensió.

La síntesi anterior demostra, de manera incontrovertible, que el conflicte és una realitat. És a dir, tenim clar que les guerri-

lles han comès força actes de barbàrie, que hi ha una degradació del conflicte, que el conflicte està caracteritzat per la violació dels drets humans, per la violació del dret internacional humanitari, per l'involucrament de la societat civil, però podem concloure que el conflicte té una naturalesa política que no es pot ignorar.

La negació d'aquest conflicte obeeix, evidentment, a l'adhesió que ha fet el Govern de Colòmbia, amb Uribe al capdavant, a la política antiterrorista de Bush, és a dir a la guerra preventiva. La negació de l'existència del conflicte és també la causa que el Govern s'hagi oposat a l'acord humanitari i a la sortida negociada. És important dir que és cert que veiem llunyana la possibilitat de la pau amb dues posicions totalment contraposades, polaritzades: una part està entossudida en la pacificació i està centrada en el desarmament, en la desmobilització i en la reinserció; també hi ha una concepció de pau que la planteja com un procés de reformes estructurals, d'ajustos socials fonamentalment, i d'aquí, doncs, que la seva proposta sigui la política negociada.

És clar també que, en aquesta confrontació, el que veiem és que és important treballar cap a l'acord humanitari, entenent que l'acord humanitari no és la solució del conflicte però sí que és establir unes regles de joc que n'abaixin una mica la degradació. És a dir, eliminar el segrest com a pràctica, eliminar les mines, fer el desminat, també com a part important del principi humanitari i avançar en una proposta de diàleg que permeti anar afermant i obrint un camí cap al procés de pau.

Això implica que la pau no es fa "des del jo amb jo". És a dir, la pau s'ha de fer entre les parts; entre els amics, el que hi ha és acords; entre els enemics, el que hi ha és

Els disset sectors que hi som al Senat hem plantejat clarament la necessitat de donar suport a una decisió d'acord humanitari que permeti que aquestes persones tornin sanes i estàlvies

negociació. Sobre aquesta base hem anat treballant per construir un clima favorable a aquest acord humanitari i des d'aquí clament, en primera instància, perquè s'apliqui el principi humanitari. És a dir, que es tornin, sanes i estàlvies, les persones que avui són a les selves de Colòmbia, i que es treballi en aquest intercanvi que permeti que els qui avui són a les presons per raons del conflicte també puguin tornar. Aquest és avui el pols polític que s'està vivint, i vull dir que des de la pluralitat que significa la Comissió de Pau del Senat –que es diu Comissió de Pau i Acord Humanitari i que representem totes les forces, inclòs l'uribisme i els no uribistes–, els disset sectors que hi som hem plantejat clarament la necessitat de donar suport a una decisió d'acord humanitari que permeti que aquestes persones tornin sanes i estàlvies, i naturalment que es comenci a treballar en un procés que ens pugui portar cap a la pau com a tal.

És important plantejar la ingerència internacional, i per a això és imprescindible parlar de la ingerència nord-americana en el conflicte armat colombià. Això no és espontani, no obeeix a una proposta clara del Govern colombià sinó que obeeix a unes pautes traçades dins la geoestratègia i, so-

bretot, dins la política de seguretat regional treballada des dels Estats Units.

Pel que fa a això, el primer que hem d'assenyalar és que l'any 1964 el Pentàgon va dissenyar el Pla Dasco, que és un pla d'agressió a les regions agràries de Marquetalia, Río Chiquito, el Pato i Guayabero, que la ultradreta colombiana qualificava de repúbliques independents. En el desenvolupament d'aquest pla es va llançar l'Operació Marquetalia, amb 16.000 homes que van atacar un grup petit de pagesos que s'havien declarat en autodefensa i en resistència a les polítiques del Govern. Abans d'això es va presentar a Colòmbia el que es va anomenar la Missió Yurelbox. Aquesta missió de l'exèrcit dels Estats Units es va iniciar amb una visita que es va fer l'any 1962, durant la qual es va motivar l'adopció per part del Govern colombià d'una estratègia contrainsurgent, continguda en els manuals de la contrainsurgència.

Aquí s'aconsegueix instaurar la concepció al voltant del paper que ha de complir la societat civil; és a dir, es parteix de la base que sobre la societat civil es fonamenta l'existència de grups subversius, i a partir d'aquí es plantegen tres fases. La primera fase consisteix a alliberar àmplies zones de la subversió i de les seves bases populars mitjançant la guerra. La segona fase o estratègia és que, un cop alliberades aquestes terres, s'hi porti riquesa mitjançant inversió i lliurament subsidiat de terres, generant ocupació en aquestes zones. La tercera fase és el que s'anomena la consolidació del model de seguretat en aquestes terres alliberades, que es constitueix en l'acció política central. O sigui, és el que avui identifiquem com la consolidació de l'estructura paramilitar i els convenis i pactes que hi ha hagut per passar d'aquesta acció d'alliberament d'aquestes terres, de l'acció de portar riquesa

Avui, dels 268 congressistes n'hi ha 70 en processos d'investigació, i d'aquests, 36 són a les presons i els altres tenen una ordre de captura

sa, a establir un poder en conjunt. Com ho van dir en el seu moment Carlos Castaño i Salvador Mancuso, el 35% del legislatiu del país respon a interessos dels paramilitars. Per això avui, dels 268 congressistes n'hi ha 70 en processos d'investigació, i d'aquests, 36 són a les presons i els altres tenen una ordre de captura.

És als anys vuitanta quan els assessors republicans van elaborar els documents de Santa Fe I (1980) i Santa Fe II (1988), adreçats als presidents Ronald Reagan i George Bush pare, respectivament. En aquests documents es van establir, entre altres temes, les estratègies de l'Administració nord-americana per a l'Amèrica Llatina. En els documents es classifica el conflicte colombià com un conflicte de baixa intensitat; s'homologuen narcotràfic i guerrilla, i s'encunya el terme de "narcoguerrilla"; es proposen reformes a la justícia, ajuda militar i la creació del comandament d'operacions especials. Tot això en el marc de la doctrina de seguretat nacional del Pentàgon, que com vostès saben no és només per a les forces militars de Colòmbia sinó per a totes; va ser de fet una escola de tots els exèrcits i de totes les forces militars de l'Amèrica Llatina.

Al voltant d'aquesta política de seguretat democràtica es van elaborar plans criminals com el Pla Còndor per a l'Amèrica del Sud, el Pla Colòmbia, el Pla Cop de Gràcia, el Pla Retorn a Urabá, entre altres, adreçats a exterminar la Unió Patriòtica i el Partit Co-

munista. Però també n'hi ha d'altres, com el Baile Rojo o el Pla Esmeralda. El paramilitarisme, llavors, es presenta com una part de l'estratègia contrainsurgent del Pentàgon. Exemples d'això els tenim en les patrulles armades civils a Guatemala, en les rondes de pagesos al Perú i, naturalment, en les autodefenses a Colòmbia.

Fins a final dels anys vuitanta, l'argument era l'amenaça soviètica o l'expansió del comunisme. Ara són el terrorisme i el narcotràfic. Cap a l'any 2000, en el període de transició entre les administracions Clinton i Bush fill, els republicans van elaborar el document Santa Fe IV, on s'establien els objectius de la nova Administració republicana, que es coneix com l'Estratègia de les Nou D: defensa, drogues, demografia, deute, desindustrialització, desforestació i destí dels Estats Units. En el tema de drogues acusen l'Administració demòcrata de ceguesa voluntària; afirmen que els narcoterroristes colombians són una amenaça a la seguretat de tot el continent; s'oposen a les converses de pau, i conclouen que "la nostra meta ha de ser un enèrgic esforç per impedir que el narcoterrorisme desestabilitzi la regió i es produeixi la colombianització dels països veïns". Amb això el que busquen els Estats Units és garantir els principals elements geoestratègics, entre els quals la seguretat que els països de l'hemisferi no siguin hostils a les seves preocupacions de seguretat nacional. A més a més, que els recursos naturals de l'hemisferi estiguin sempre disponibles per respondre a les prioritats nacionals dels Estats Units. En la pràctica podem tornar a parlar de la Doctrina Monroe.

El Pla Colòmbia, en general, té derivacions com el Pla Patriota o el Pla Victòria, que són plans militars per a regions determinades. Es tracta d'una llei extraterritorial,

Si hi havia un propòsit sincer de pau, quin sentit tenia, llavors, aprovar el Pla Colòmbia?

aprovada pel Congrés nord-americà i sancionada pel president Clinton el 13 de juliol de l'any 2000, com a llei 106243. És a dir, el Pla Colòmbia no va ser fet ni negociat a Colòmbia sinó en escenaris dels Estats Units. Crida l'atenció que hagi estat aprovat enmig dels diàlegs del Caguán. Si hi havia un propòsit sincer de pau, quin sentit tenia, llavors, aprovar el Pla Colòmbia? És la pregunta que hom es fa: si s'estava en un procés de negociació, què justifica que, de manera paral·lela i simultània, als Estats Units s'estigués elaborant i aprovant aquest Pla Colòmbia?

Pel que fa al contingut, es destaquen els aspectes militars lligats a reformes econòmiques i fiscals, orientades a concedir més privilegis a la inversió estrangera, a corregir el dèficit fiscal, a fer més repressiva la justícia i a garantir l'extradició. Aquí vull fer un comentari addicional, perquè no són gratuïts els interessos econòmics que s'han presentat, concretament, davant moltes multinacionals; en tot aquest procés de paramilitarisme, Mancuso, Jorge 40 i el Alemán han vinculat i han declarat sobre el finançament que han rebut de les empreses multinacionals i transnacionals. En les seves versions lliures, com ho vaig exposar al Senat de la República, van enunciar i van vincular 22 empreses, entre les quals Drumond, Ecopetrol, Hyundai, Carbones del Caribe, Vikingos, els palmicultors del Magdalena mitjà, els cafeters de la Sierra Nevada, les carboneres del Cesar, les fusteres de la conca del riu Truandó, Brasília,

Coopetrans, les transportadores del carbó, Postobón, Bavaria, Codeco, Pizano, Maderas del Darién i, per descomptat, Chiquita Bran. Aquesta empresa continua a Colòmbia gràcies al canvi de raó social, a través de Banadex, que són els seus associats; va ser multada als Estats Units perquè es va comprovar que finançava grups paramilitars. És a dir, no tan sols una estratègia de domini territorial sinó també una estratègia d'espoliació de les riqueses en les regions.

La cobertura del Pla Colòmbia fa èmfasi en la lluita antinarcòtica, que es proposa reduir cultius, processament i destrucció en un 50%. Aquesta era l'eina que tenia inicialment. Aquesta lluita ha quedat en un segon pla i la part substancial de recursos es destina al component militar, a la potenciació de la capacitat de foc, a la mobilitat aèria, a l'entrenament de tropes, a operacions d'intel·ligència, a l'adquisició d'avions i helicòpters i a la construcció de pistes per a la guerra aèria. A més a més, té el suport logístic a les bases militars de Manta (l'Equador) –per sort, l'Equador ha pres la decisió de treure-la, però a Colòmbia s'han iniciat les negociacions perquè s'operi des d'aquí– i d'El Salvador, així com d'Aruba i Curazao. A això s'hi afegeix la cobertura d'espionatge aeri i per satèl·lit que dona informació en temps real a les tropes. Ajuda de més de 100 milions de dòlars per protegir l'oleoducte de Caño Limón. Això dona garanties per a la presència d'unitats militars dels Estats Units en terres colombianes. A alguns els sembla un exabrupte, però si han estat a la regió de l'Arauca sabran que a Saravena hi patrullen unitats nord-americanes al costat de l'exèrcit colombià. Allà hi ha les Unitats Cascabel. No és que vulguem desacreditar la nostra pàtria o parlar malament del Govern; és que són les realitats que s'estan vivint al país en el marc del que significa aquesta lluita del Pla Colòmbia.

A Saravena hi patrullen unitats nord-americanes al costat de l'exèrcit colombià

S'ha consolidat el polígon de bases militars que circumden l'àrea andina, que també és focus d'instabilitat i de conflicte, incloent-hi Veneçuela, ja que el seu règim actual és catalogat com a "enemic". La nova base militar d'Arauca, Caño Limón, i el seu complement a la base de Marandúa, al departament del Vichada, ambdues en frontera amb Veneçuela, completen un eix transversal que comprèn la base de Manta al Pacífic equatorià, Tres Esquinas-Larandía a l'Amazònia i Caño Limón-Marandúa a l'Orinoquia colombiana, i Aruba, Bonaire i Curazao al Carib holandès. Tot això com una zona de control satel·lital, d'espionatge aeri i d'operacions militars.

Aquí ens ha de cridar l'atenció la franja equatoriana, Putumayo-San Miguel, perquè aquesta és una franja geoestratègica que uneix el Carib amb el Pacífic. A través de la navegabilitat del riu Putumayo, s'arriba gairebé fins al peu de la muntanya, i d'aquí per terra fins a Tumaco. És a dir, es pot anar de banda a banda. A més a més, cal considerar la riquesa en petroli, tant al cantó equatorià com al colombià, que implica que hi ha uns alts interessos que d'alguna manera poden explicar el que s'hi està generant.

Això explica que el propòsit real dels Estats Units sigui assegurar la seva presència militar en una regió estratègica, que fa de pont entre el Carib i la conca amazònica. Allà hi ha grans recursos naturals, que d'acord amb els objectius del document Santa Fe IV han d'estar disponibles per respondre a les necessitats nacionals nord-americanes. Recor-

dem que l'any anterior va ser lliurada la IV Flota al Carib, com una forma d'intimidat els processos democràtics i de sobirania que es desenvolupaven a l'Amèrica Llatina. No es pot entendre com una flota que estava gairebé desmantellada després de 58 anys, i coincidentment amb els canvis de govern a l'Amèrica Llatina, quan s'instauen nous règims en la majoria dels nostres països, a excepció de Colòmbia, naturalment, governs democràtics, progressistes, és reactivada pels Estats Units. Això només té un criteri d'intimidació i de dir "nosaltres som aquí i estem llestos per controlar".

La decisió del president de l'Equador de cancel·lar la base de Manta ha mogut el Govern dels Estats Units a fixar els ulls en Colòmbia com a alternativa. I ja s'està negociant perquè comencin les operacions. Això ha de ser aprovat pel Congrés de la República, però no es porta aquí sinó que s'està fent en negociacions externes a través del Ministeri de Defensa. Mirin, el procés d'"estovament" ha estat tal que el Brasil va arribar a un conveni amb el Ministeri de Defensa colombià, per mitjà del qual fins a 50 quilòmetres endins de la frontera pot fer-se una persecució "en calent", tant del Brasil cap a Colòmbia com viceversa. La defensa de les sobiranes nacionals i territorials era una cosa que s'havia defensat fermament a la trobada de Rio.

Colòmbia és el tercer país en recepció d'ajuda militar després d'Egipte i d'Israel. Colòmbia s'està convertint en l'"Israel de l'Amèrica Llatina" i es perfila com una fitxa clau dels Estats Units en els seus plans conspiradors contra els governs progressistes i d'esquerra de l'Amèrica del Sud. D'aquí, llavors, que el risc que la base de Manta sigui substituïda per bases militars a Colòmbia és real. No és un sofisma com ho ha volgut presentar el nostre Govern,

Colòmbia és el tercer país en recepció d'ajuda militar dels EUA després d'Egipte i d'Israel

que hi ha uns quants esquerrans, opositors, que veuen enemics a tot arreu. No, és que les condicions geoestratègiques estan variant cap aquí. Sabem que, encara que sigui competència del Congrés de la República, no passarà per aquesta instància.

I ara sorgeix un altre element. Què passa amb el Govern d'Obama? Hi haurà canvis importants amb el canvi de govern nord-americà? Vull dir que Obama ha sol·licitat incloure en el pressupost de l'any 2010 una partida de 513 milions de dòlars per al Pla Colòmbia (inferior en 33 milions a l'aprovada per a enguany), cosa que indica que la política imperial dels Estats Units es manté intacta. Se sap que un percentatge important dels recursos del Pla Colòmbia han de ser destinats a la inversió social, a l'èmfasi social. I què és l'èmfasi social? Per qui és operat? És operat pels militars; és a dir, és la segona fase d'aquest Pla Colòmbia, en la qual hi ha les brigades civiques-militars. És l'involucrament de la societat civil en el conflicte; només que aquí les carreteres, etcètera, es fan amb aquests recursos però són operades per l'exèrcit colombià i per les forces militars.

En aquest marc, llavors, mirem quina és la incidència del conflicte colombià en les relacions internacionals. El conflicte, indubtablement, ha viscut un procés d'internacionalització marcat pels principis de la seguretat hemisfèrica que ha tingut una recrudescència o un creixement en l'últim període. La comunitat internacional ha tingut un paper important en els esforços per l'acord humanitari i la sortida negoci-

ada. Hi ha un agermanament, del qual ja s'ha parlat en aquestes Jornades, de compartir fonamentalment entre els pobles de Colòmbia, Veneçuela i l'Equador, amb els quals tenim afinitats culturals, ancestrals, històriques, que serveixen de base per a la contenció d'una guerra. Cal dir que, clarament, aquests pobles han clamat per una sortida negociada. Els pobles de Colòmbia, Veneçuela i l'Equador no estan per una sortida militar, cosa que es constitueix en un element que han de considerar els governs.

Colòmbia ha desestimat les ajudes que li brinden molts governs i només ha considerat les brindades per governs com els d'Anglaterra i Espanya, que són funcionals a la seva política de guerra preventiva. Vull dir, amb tot el respecte però amb tot el que això implica, que el que hem vist ha estat la implicació del Govern espanyol en el suport a la política esmentada. Això no ens ha d'estranyar, perquè estan defensant interessos econòmics. Allà hi tenen interessos en l'energia elèctrica, en l'aigua, en el sector bancari. Són elements que també pesen en el moment de posicionar-se, perquè els governs són pressionats pels grans empresaris per prendre posicions de suport o per separar-se'n una mica. Per això s'ha descuidat el que ha estat la clàusula de violació de drets humans, que abans s'exigia amb molta vehemència. Per exemple, quan Colòmbia amplia l'acord de zero aranzels per al plataner i els tèxtils amb la Unió Europea, en essència estem d'acord perquè significa ocupació, però diem que ha d'estar condicionat pel fet que es respectin els drets humans; no tan sols dels qui treballen en el sector bananer –que precisament ara estan en vaga reclamant millors condicions laborals–, sinó pel fet que s'eviti la violació dels drets en conjunt. El Govern té una posició obertament hostil a les ONG de drets humans. Tot el que signifiqui defensa dels

El Govern té una posició obertament hostil a les ONG de drets humans. Tot el que signifiqui defensa dels drets humans té una estigmatització profunda

drets humans té una estigmatització profunda.

En les relacions amb els veïns, cal recordar que hi ha hagut nombrosos incidents, sobretot amb Veneçuela i l'Equador. Hem de dir que són polsos polítics. Aquí s'ha fet al·lusió a la detenció de Rodrigo Granda a Caracas, feta per la policia colombiana amb l'ajuda de militars veneçolans, ja que sols no ho haguessin pogut fer. Segurament no tenien l'aval del Govern veneçolà, però per sota la taula van tenir una articulació que els va permetre que portessin a terme amb èxit aquesta acció, que es coneix en la seva dimensió quan ja són en territori colombià, a Cúcuta. Un altre pols va ser el que va passar amb l'Equador, amb la detenció de Simón Trinidad, que es dona en condicions similars. Al final de l'any 2007, el president de la República de Colòmbia va destituir el president Hugo Chávez de la funció de mediació i facilitació que li havia encarregat per aconseguir l'alliberament d'alguns segrestats. L'1 de març del 2008, l'exèrcit colombià va violar la sobirania de l'Equador amb l'atac a un campament de les FARC, on va morir Raúl Reyes al costat de setze guerrillers més. Vull emfatitzar que l'exèrcit colombià té el dret i el deure de perseguir dins el seu territori tots els grups armats il·legals, i aquest dret l'acollim tots nosaltres. Però no hi ha cap justificació que pugui legitimar l'extraterritorialitat; és a dir, que

l'exèrcit colombià passi a perseguir, violant la sobirania de territorialitat d'un altre país. Aquesta constància també la deixem al Senat de la República, perquè no pot justificar la teoria que la fi justifica els mitjans. Després va haver-hi uns quants efectes greus, un dels quals va ser el trencament de relacions de l'Equador amb Colòmbia; ja que cal no oblidar que el president Correa va ser informat després que passés el fet, però amb unes justificacions diferents, cosa que fa que la seva reacció hores més tard sigui d'indignació i lògicament d'exigir respecte per la sobirania. D'alguna manera, això és el que passa amb el Grup de Rio, que segons el meu parer ha tingut un paper molt important en la identitat llatinoamericana que s'està construint. Però també va tenir un altre efecte, com va ser el tancament de l'ambaixada veneçolana a Bogotà, i la mobilització dels deu batallons de Veneçuela cap a la frontera amb Colòmbia, que ens va posar a tots en la histèria de la guerra. D'alguna manera, tota la regió es va veure ad portas d'una confrontació entre els tres països. I a qui li serviria això? És la pregunta que hom es fa. Els serveix, això, als pobles? Qui hi havia darrere aquest procés de confrontació? Qui té interès a expandir el conflicte colombià?

Després ve la reunió de Rio. Això és molt important, perquè és on es reafirma el principi que la sobirania d'un Estat és inviolable i no pot ser objecte d'ocupació militar ni de mesures de força per part d'un altre Estat, directament o indirectament, encara que sigui de manera temporal. La qual cosa va constituir una condemna al Govern de Colòmbia. Això és molt important en aquest procés d'integració llatinoamericana, en el qual el pols que es dona és per l'acceptació de la tesi de la guerra preventiva agenciada des dels Estats Units i assumida totalment pel Govern colombià. Aquest és un fet que

Hi ha un escenari de persecució del que significa la construcció d'una estratègia i d'escenaris per a la sortida negociada al conflicte

distingeix de les anteriors accions el que fan els països de manera conjunta i col·lectiva, on van tenir un paper important la República Dominicana, naturalment Cuba, juntament amb Veneçuela i l'Equador.

També vull deixar plantejat que hi ha un escenari de persecució del que significa la construcció d'una estratègia i d'escenaris per a la sortida negociada al conflicte. És a dir, de tot el que no sigui la guerra. I aquesta estigmatització es fa no tan sols criminalitzant, estigmatitzant, assenyalant, judicialitzant els colombians i colombianes, sinó també assenyalant, impugnant, incidint perquè en els diferents països pateixin la persecució dels seus governs els qui donen suport i acompanyen una sortida política al conflicte. Així, per exemple, vam tenir el cas de dues persones de l'Equador, de gent de Veneçuela, de gent de la República Dominicana, de gent de Costa Rica, de companys i companyes d'Espanya i de tots i cadascun dels països on, de cara, s'ha plantejat que a Colòmbia la sortida no és militar i que cal donar l'oportunitat a una sortida política.

Finalment, la persistència del conflicte. És cert que el Govern ha tingut alguns èxits militars: l'Operació Jaque, les desercions de guerrillers, la neutralització d'accions militars de la guerrilla. Tanmateix, el conflicte persisteix: assassinats cada dia, execucions extrajudicials. Són els mal anomenats "fal-

sos positius", dels quals avui en tenim 1.600 casos que es troben en investigació per la procuradoria i que mostren que hi ha un problema seriós de comandament i d'ideologia a l'interior de les forces armades i que no tenen concepció de drets humans; els drets humans no són un taller, la seva comprensió significa el respecte per la vida i per la dignitat. Hi ha el desplaçament forçat, continuen els atemptats, les desaparicions, les amenaces, les "chuzadas" (significa que des del Departament Administratiu de Seguretat -DAS-, que depèn directament de la presidència de la República, s'interceptaven els telèfons de molta gent, polítics, periodistes, gent de l'oposició, gent d'ONG que treballen pels drets humans)... en fi, tota una persecució dels qui dissentim del que significa una sortida militar al conflicte a Colòmbia.

Colòmbia té la despesa militar més gran de l'Amèrica Llatina, més del 6% del PIB. És el segon país al món en desplaçament forçat, després del Sudan; segons Amnistia Internacional, als pagesos els han pres entre 4 i 6 milions d'hectàrees; hi ha més de 1.600 investigacions per "falsos positius"; la Llei de justícia i pau podem dir que és una llei d'impunitat a través del que ha significat l'extradició dels catorze caps paramilitars, cosa que ha impedit que responguin davant les víctimes per les matances i la violació de drets humans; hi ha un ressorgiment del paramilitarisme en tot el país, mentre el Govern diu que el paramilitarisme ja no existeix. Malgrat tot això, el president aspira a ser reelegit.

En tot aquest procés, quin seria el paper de la comunitat internacional? Al meu entendre, la comunitat internacional ocupa un paper determinant en la solució de nombrosos conflictes en tot el món i penso que cal continuar treballant, per exemple, per

Colòmbia té la despesa militar més gran de l'Amèrica Llatina, més del 6% del PIB

fer que les parts en conflicte respectin el dret internacional humanitari i que s'apliqui el Protocol II de Ginebra; ja que, com diu la Creu Roja Internacional, si no s'arriba a un acord humanitari podem parlar dels acords especials, que es poden donar en el cas de conflictes no internacionals, com és el cas del conflicte colombià. Que es compleixin per les parts les recomanacions de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans. Que hi hagi una exigència per a l'acord humanitari o, si més no, per a l'aplicació del principi humanitari, que d'alguna manera aturi la degradació del conflicte i permeti que a poc a poc anem treballant cap a un procés de pau. Igualment, que cessi la presència militar nord-americana i l'ajuda que alimenta la guerra. He sentit el que deia aquí l'exambaixador Pico de Coaña, i coincideixo amb ell en la idea que aquest és un problema dels colombians. Som nosaltres qui hem de buscar alternatives al conflicte, però indubtablement amb una visió internacional. El fet que avui els ulls estiguin posats en nosaltres, que hi hagi brigades d'acompanyament, que hi hagi visites, que hi hagi missions als llocs del conflicte, ens ha permès mostrar que no és com s'ha volgut dir, que som quatre o cinc membres de l'oposició, apàtrides, que venim a parlar en contra del nostre país. No, a nosaltres ens dol; el que volem és que es vegi el que realment passa. Aquí deixo alguns documents d'intel·ligència de l'exèrcit, com les ordres del Caguán, i porto còpies de les intervencions davant el Senat sobre el que significa l'escalada del terror a la zona del Caquetá, on tenen lloc detencions massives i on

es donen ordres de batalla de seguiment als defensors de drets humans: 72 persones que després apareixen mortes o són amenaçades i han de sortir de la seva regió. Això només té un sentit: debilitar el teixit social, fragmentar les organitzacions socials.

TAULA 4
DIÀLEG I PROPOSTES
DES DE LA SOCIETAT CIVIL

Alexandra Bermúdez Osorio

Portaveu de la plataforma Asamblea Permanente de la Sociedad Civil por la Paz. (Colòmbia)

El conflicte armat, la crisi humanitària a Colòmbia i les propostes des de la societat civil

Un dels arguments centrals que planteja el Govern per pretendre eliminar el conflicte armat del llenguatge nacional és que "el país compta amb una democràcia, i per tant l'opció de les armes no és legítima". Sense entrar en discussions sobre la precisió d'aquesta afirmació, n'hi ha prou d'aclarir que la definició d'un conflicte armat intern a la llum del DIH no inclou qualificatius de cap mena envers el sistema polític del país que el pateix, així com no modifica la qualificació jurídica ni proporciona legitimitat a aquells que el combaten. Ningú no demana a un conflicte armat que els que hi participen estiguin alimentats pels ideals més purs i que els seus interessos siguin netament polítics. La degradació del conflicte i la seva vinculació amb el narcotràfic no el fan pas menys real. Encara que els grups armats haguessin perdut per complet les seves motivacions polítiques –afirmació comuna però discutible– el conflicte armat no deixaria de ser-ho.

A Colòmbia persisteix un conflicte armat intern, malgrat que s'han produït alguns canvis significatius en la dinàmica, en els actors i en la relació de forces i estratègies polítiques i militars implementades. Els últims tres governs nacionals han tingut continuïtat en el desenvolupament del Pla Colòmbia amb les seves dues fases o plans de guerres adoptats, el Pla Patriota i el Pla Consolidació,¹ que han generat l'ampliació dels contingents militars, en

especial dels de caràcter professional, el canvi cap a una disposició tàctica ofensiva i avenços tècnics de les Forces Militars. En diverses regions s'ha produït una notòria recuperació del control territorial per part de les Forces Militars mentre es redueixen els territoris sota control de la insurgència. Tot i així, la insurgència manté capacitat de foc i de combat, en determinades àrees la confrontació s'ha intensificat durant els últims anys, encara que desenvolupa actuacions més irregulars i les seves campanyes militars són més discretes, esporàdiques i localitzades.

Mentrestant, continua la intervenció dels Estats Units en el conflicte, que inclou assessoria militar directa en operatius militars i presència de mercenaris vinculats mitjançant empreses contractistes internacionals sense que hi hagi controls oficials.

Els paramilitars en cert grau es van desactivar amb les desmobilitzacions parcials fetes entre final del 2003 i principi del 2006, però diversos dels seus grups van persistir i n'han

1 El nou pla militar o Pla Consolidació continua i aprofundeix el Pla Patriota, que reforça les accions de recuperació territorial, els Comandos d'Operacions Conjunts, la major coordinació i capacitat militar de les FFAA i el consegüent desplegament de la presència a les capçaleres dels municipis de la Policia Nacional.

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

emergit d'altres, de manera que mantenen activitat armada amb marcada presència en zones de confrontació i en associació amb els interessos del narcotràfic.² Però un assumpte més de fons és que l'impacte aconseguit pel fenomen recentment denunciat i posat al descobert de les aliances entre narcotràfic, paramilitarisme, sectors de la força pública, certs funcionaris estatals, determinats sectors socials i faccions polítiques, els va permetre penetrar, controlar i capturar part del poder estatal en àmbits locals, regionals i nacional, situació que en bona mesura es manté.

Les organitzacions paramilitars van passar de les formes típiques del paramilitarisme associat amb sectors de la força pública, al posterior desenvolupament de projectes d'economia il·legal, i van aconseguir l'expansió més autònoms del seu propi projecte amb el suport en el tipus d'aliances esmentades, les quals sovint i en diverses regions van liderar, recolzats en la corrupció, en la impunitat de la justícia i en el

terror i la violència sistemàtica contra la població. Aquesta gamma d'actors il·legals aliats amb actors legals compromesos amb la il·legalitat ha menyscabat de manera greu l'Estat de dret i ha propiciat un debat nacional sobre la necessitat de desactivar de manera global el fenomen paramilitar, atès que en aquest sentit l'exigència va més enllà del que es refereix a les seves estructures militars il·legals.

Contràriament a la recomanació reiterada en els informes de les Nacions Unides al Govern colombià sobre buscar la solució política del conflicte armat existent al país, durant els dos mandats consecutius el president Uribe no ha tingut una política real de pau i ha adoptat una estratègia de guerra com a opció davant el conflicte armat. El seu objectiu és aconseguir la derrota de la insurgència i, a partir d'aquí, considerar l'eventualitat d'una negociació en condicions de submissió dels rebels.

En el seu primer mandat va reformar la llei sobre ordre públic³ que possibilita els processos de pau, va suprimir el reconeixement polític de les organitzacions guerrilleres, les va equiparar al paramilitarisme i va qualificar tots dos fenòmens de terrorisme.⁴ El Govern desqualifica els processos de pau d'anteriors governs, nega l'existència del conflicte armat i ha tancat la possibilitat d'establir una agenda política de negociació entre la insurgència i el Govern, imposant una política d'estímul a les desercions individuals i d'exigència als grups armats de cessar les hostilitats de manera unilateral, acollir-se al programa de reincorporació i atorgar-los indult.

Sota aquesta perspectiva, el president Uribe va abandonar la dinàmica desenvolupada anteriorment amb participació d'organitzacions socials i col·laboració d'ens estatals,

2 Vegeu els informes de la MAPP-OEA. XI Informe, juliol del 2008.

3 Llei 782 de 2002.

4 En el llenguatge oficial i en el de la força pública, sovint es confon equivocadament el terrorisme amb altres delictes com la rebel·lió, la sedició, l'avalot i fins i tot amb el delicte comú però transnacional i de profund impacte en el nostre medi com és el narcotràfic. Però, alhora, des de les esferes socials i amb un compromís especial i directe del mandatari actual, es presenta la marcada tendència amb profundes conseqüències negatives d'associar el qualificatiu de terrorisme per desqualificar i reprimir conductes que no tan sols no constitueixen delictes sinó que, al contrari, formen part de l'exercici legítim de drets, com ara la realització de protestes socials, l'oposició política i la informació de premsa referida a denúncies sobre fets d'arbitrarietat normalment produïda en l'àmbit del conflicte armat.

orientada a construir una política de pau nacional i estatal. Això explica per què contrariant la llei va suprimir el funcionament del Consell Nacional de Pau⁵ i no possibilita espais de concertació política ni de participació. En conseqüència, durant l'últim lustre s'han substituït la política de pau, les accions per a la solució negociada i les dinàmiques de propiciar consensos nacionals per a aquests efectes, per la política anomenada de "Defensa i Seguretat Democràtica",⁶ que destaca com a estratègies formals el control territorial, el combat al narcotràfic i al crim organitzat, l'enfortiment del servei de justícia, el desenvolupament en zones deprimides i de conflicte, els drets humans i la convivència. Tot i així, les seves accions principals s'adrecen a modernitzar i enfortir la força pública i els organismes de seguretat,⁷ a elevar la seva capacitat i eficàcia militar i a vincular massivament pobladors a xarxes d'informants i cooperants amb suport en el pagament de recompenses.

Respecte a això, Techo Común, format per les Plataformes de Drets Humans i Pau (la Coordinació Colòmbia, Europa-Estats Units per als Drets Humans, la Plataforma Colombiana de Drets Humans, Democràcia i Desenvolupament, l'aliança d'organitzacions socials i afins, i l'Assemblea Permanent de la Societat Civil per la Pau) expressem la consideració següent en l'informe elaborat per a l'Examen Periòdic Universal que va avançar el Consell de Drets Humans de l'ONU el passat 10 de desembre del 2008:

"El Govern actual s'ha entossudit a negar l'existència del conflicte armat intern i erròniament l'ha qualificat com una lluita contra el terrorisme. Tanmateix, la tesi de la inexistència del conflicte armat al país és tan difícil de sostenir que el mateix Govern en el Pla

Nacional de Desenvolupament 2002-2006, Hacia un Estado Comunitario, en dissenyar les bases de la seva política, va reconèixer que 'Colòmbia afronta un dels conflictes armats de més durada al món amb profundes repercussions socials'.ⁱ A més a més, la despesa militar en relació amb el Producte Interior Brut és la més alta del món i representa més del 6%, proporció que seria incomprendible si no hi hagués un conflicte intern, i que en qualsevol cas és exagerada si es té en compte que als Estats Units, en plena guerra amb l'Iraq i l'Afganistan, representa una mica més del 4%".ⁱⁱ

"A través de la seva política de 'seguretat democràtica', l'Estat ha involucrat la població civil en el conflicte armat per mitjà de 'xarxes d'informants' i 'cooperants' basant-se en el pagament de recompenses, i del programa de 'soldats

5 Llei 434 de 1997.

6 Continguda en les lleis dels dos Plans de Desenvolupament corresponents als períodes de govern 2002-2006 i 2006-2010.

7 Conformar nous contingents de soldats professionals, esquadrons mòbils de carrabiners i cossos Gauda, i reactivar la presència de les estacions de la Policia Nacional als municipis.

i Departament Nacional de Planejament (DNP), *Plan Nacional de Desarrollo 2002-2006, Hacia un Estado Comunitario*, DNP, Bogotá, 2003, pàg. 31. El Govern ha reconegut explícitament l'existència del conflicte armat en altres documents. Vegeu, per exemple, Ministeri de Relacions Exteriors, Ministeri de la Protecció Social i Institut Colombià de Benestar Familiar, *Tercer informe de Colombia al Comité de los Derechos del Niño 1998-2003*, Bogotá, maig del 2004, pàgs. 27-30.

ii Isaza, José Fernando i Campos Romero, Diógenes. *Algunas consideraciones cuantitativas sobre la evolución reciente del conflicto en Colombia*. A: http://www.dhcolombia.info/IMG/pdf_ConflictoColombiano.pdf.

No estem d'acord amb la simplificació i amb la reducció que s'ha volgut donar al conflicte intern com a una expressió de terrorisme i narcotràfic

pagesos', ignorant el principi de distinció entre civils i combatents. Tal com va passar amb la primera fase del Pla Colòmbia, la segona fase, l'estratègia operativa de la qual és l'anomenada 'recuperació social del territori', implementada mitjançant la 'Doctrina d'Acció Integral' (DAI), tampoc no va ser consultada, ni tan sols amb el Congrés. Aquesta doctrina constitueix de fet un desmuntatge dels principis de l'Estat de dret i una renúncia a la recerca de la pau i la convivència per la via negociada,ⁱⁱⁱ i el model que s'hi proposa posa en risc l'autonomia de les autoritats civils locals, s'eludeixen les consultes amb els pobles indígenes i afrodescendents d'aquests territoris, i l'ajuda humanitària queda supeditada a una agenda militar".⁸

Amb això ens volem reafirmar en la tesi de l'existència del conflicte armat a Colòmbia

iii Política de Consolidación de la Seguridad Democrática, Ministeri de Defensa Nacional, pàg. 36.

8 Examen Periódico Universal – Colòmbia, Informe Conjunt de les Plataformes Colombianes d'Organitzacions Socials i de Drets Humans, versió resumida, juliol del 2008, pàgs. 3 i 4.

9 Vegeu *La política del Gobierno Uribe frente al tema de la paz*, Álvaro Villarraga S., a Revista Foro, núm. 52, Bogotá, febrer del 2005, pàgs. 11-13.

i en la distància de la política de seguretat democràtica com a estratègia per donar solució al conflicte colombià de manera negociada. No estem d'acord amb la simplificació i amb la reducció que s'ha volgut donar al conflicte intern com a una expressió de terrorisme i narcotràfic.

ANTECEDENTS DE DIÀLEGS DE PAU

Després del fracàs del procés de pau durant el Govern Pastrana, es va produir un context polític inclinat a la solució militar del conflicte, fet que va alimentar i va capitalitzar per a les seves eleccions el mandatari actual. Així es va substituir l'ampli consens, la mobilització i el discurs a favor de la pau que es va consolidar a final dels anys noranta amb arrelament en sectors socials, polítics i institucionals que es referien a la necessitat de construir una política de pau de caràcter nacional, amb compromís estatal, amb àmplia participació de la societat civil i que transcendís els mateixos governs. En aquell moment s'entenia que el propòsit de construir efectivament la pau comportava crear instruments i promoure polítiques i accions a mitjà termini.

En conseqüència, es van reduir les possibilitats de reprendre processos de pau amb la insurgència, i el programa de govern no tan sols s'ha sustentat en la dinàmica de la guerra sinó en una política que emfatitza la imposició de l'autoritat des de l'Estat i s'associa al debilitament, i fins i tot a la supressió, de determinades garanties constitucionals en matèria de drets humans, al desconeixement de principis bàsics de dret humanitari i a actuacions de clara estirp autoritària. El seu projecte no respon a l'afermament dels suports de la pau i la reconciliació sinó als propis de la polarització i la retroalimentació de les dinàmiques del conflicte.⁹

La mobilització de les víctimes i la facilitació de diversos països han demanat que s'aconsegueixi un acord humanitari perquè es produeixi l'alliberament de les persones retingudes per aquesta guerrilla i de guerrillers presos

No obstant això, encara que sembli una mica paradoxal, l'ELN, guerrilla que va sostenir converses i intents d'acords amb els quatre governs anteriors, amb la proposta d'implementar una metodologia que faci possible la participació de les organitzacions de la societat civil i un fort paper de l'acompanyament internacional, va sostenir diàlegs exploratoris i aproximacions envers una negociació formal amb el Govern del president Uribe. Encara que alguns argumentin que en aquesta actitud hi pesa el debilitament militar d'aquesta guerrilla, és probable que hi pesi més la seva inclinació cap a l'actuació política i cap a la disposició reiterada d'aconseguir acords en temes humanitaris, polítics i d'un alto el foc i les hostilitats concertades, sobre la base de l'acceptació d'una agenda i d'un tractament d'interlocució política que faci possible el desenvolupament d'un procés de pau. Una proposta destacada ha estat novament la de fer una Convenció Nacional que podria assimilar-se, o donar lloc, a una nova Assemblea Nacional Constituent.

Per la seva banda, les FARC-EP han rebutjat la possibilitat d'entesa amb el mandatari actual en termes d'un procés de pau; tanmateix, la pressió de diferents sectors d'opinió, la mobilització de les víctimes i la

facilitació de diversos països han demanat que s'aconsegueixi un acord humanitari perquè es produeixi l'alliberament de les persones retingudes per aquesta guerrilla i de guerrillers presos. Quan durant l'any 2007 es va habilitar la intermediació del president Chávez de la República Bolivariana de Veneçuela per a aquest efecte, es van despertar iniciatives i expectatives cap a reprendre un diàleg de pau amb totes dues guerrilles, però quan aquesta gestió va ser suspesa pel Govern colombià i es va produir una greu crisi en les relacions internacionals amb diversos països veïns, aquesta possibilitat es va debilitar.

El president Álvaro Uribe adopta decisions que fan primar la seva política i el seu pla de guerra sobre la possibilitat de la solució negociada del conflicte armat i de l'èxit de l'acord humanitari proposat amb les FARC. Així es va frustrar l'avenç aconseguit en les rondes de converses amb l'ELN a l'Havana,¹⁰ es va desapropiar la intermediació del president Hugo Chávez¹¹ i es van afectar negativament les possibilitats d'ajuda d'altres països a les gestions de pau i humanitàries després de la incursió il·legal de la força pública colombiana a l'Equador.¹²

En efecte, a l'Havana el Govern nacional i l'ELN després de les vuit rondes de converses exploratòries pretenien passar a la subscripció de l'acord base que donava

10 La vuitena ronda de converses entre el Govern Nacional i l'ELN, a partir de la qual es van suspendre, va ser el 22 d'agost del 2007

11 Suspensió de la intermediació del president de la República Bolivariana de Veneçuela, Hugo Chávez, i de la facilitació de la senadora colombiana Piedad Córdoba, el 21 de novembre del 2007.

12 Atac a un campament de les FARC a l'Equador, l'1 de març del 2008.

L'atac militar colombià en territori equatorià contra un campament de les FARC que va causar la mort de Raúl Reyes, va precipitar la crisi diplomàtica més greu que ha afrontat Colòmbia

inici a les negociacions de pau, habilitava els termes d'un alto el foc i d'una treva de les hostilitats temporals, proposava diversos compromisos humanitaris¹³ i plantejava una metodologia de convocatòria a la societat al voltant de la Convenció Nacional. Tot i així, en aquest punt el Govern va introduir les exigències unilaterals de concentrar i identificar de manera immediata tots els efectius guerrillers, fet que va desbaratar la formalització de l'acord i va comportar l'actual suspensió del diàleg i, consegüentment, la inviabilitat de l'acord.¹⁴ Posteriorment, portaveus governamentals i comandaments militars han anunciat l'aplicació d'una política d'ofensiva militar contra l'ELN, i després d'això aquesta guerrilla, en consideració de les circumstàncies presentades i de l'adveniment de la crisi de legitimitat que sacseja el Govern, ha declarat des de l'any passat la seva negativa a reprendre les converses de pau, excepte els acords amb sec-

13 Els quals fan referència als desplaçats, als desapareguts, a les garanties per als líders polítics i socials, a les mines antipersona i als dispositius institucionals i dels organismes humanitaris i de la comunitat internacional per a aquest efecte.

14 Vegeu el text de l'Acuerdo Base Gobierno Nacional – ELN Informe de la Delegación del Consejo Nacional de Paz a la Mesa de Conversaciones Gobierno Nacional – ELN, agost del 2007.

tors de la societat civil i de la comunitat internacional, tal com ho van manifestar i ratificar en la segona comunicació a Colombià i Colombianes per la Pau (4 de maig del 2009).

D'altra banda, després del moment pròxim que es va presentar al final del 2007 per definir una fórmula per a l'acord humanitari amb les FARC, quan van ser autoritzades pel Govern colombià la mediació del president Chávez de la República Bolivariana de Veneçuela i la facilitació de la senadora Córdoba, el president Uribe va suspendre els seus eficaços serveis de manera inconsulta i desobligant. El fet va desfermar una forta tensió política i fins i tot militar amb Veneçuela, i va propiciar agressius atacs del president Chávez contra el seu homòleg colombià. Uribe va voler justificar la seva actuació com a resposta a certes imprudències i a la manca de discreció del president veneçolà, però les causes de fons van ser el fet de no suportar els costos polítics que implicava la gestió en curs i l'interès de mantenir la seva línia de guerra i no admetre passar a la fase d'entesa prevista amb la insurgència.

L'altre fet negatiu per a les possibilitats de les negociacions de pau i l'entesa cap a solucions humanitàries, amb el concurs de la comunitat internacional, el va constituir l'atac militar colombià en territori equatorià contra un campament de les FARC que va causar la mort de Raúl Reyes, integrant del Secretariat d'aquesta guerrilla, que va precipitar la crisi diplomàtica més greu que ha afrontat Colòmbia. En pocs dies va produir la suspensió de les relacions diplomàtiques amb l'Equador, Veneçuela i Nicaragua, i va suscitar el rebuig de nombrosos països i de diversos ens internacionals. El Govern colombià va quedar aïllat inter-

No hi ha dubte que el conflicte armat i la crisi humanitària generada per aquest conflicte persisteixen i transcendeixen les fronteres de Colòmbia

nacionalment i només va comptar amb el suport dels Estats Units, ja que estava identificat amb la fracassada i desprestigiada estratègia antiterrorista nord-americana, compromesa amb guerres i actes d'agressió. Tot i així, i de manera paradoxal, Uribe va apuntalar internament el seu prestigi en capitalitzar suport davant dels sectaris atacs del president veneçolà, de l'agressiva militarització de la frontera per la banda veneçolana i de la inclinació majoritària al país a la sortida de força.

La incursió militar colombiana inconsulta en territori equatorià va constituir una violació del dret internacional que protegeix la sobirania i la integritat territorial dels Estats i va ocasionar víctimes civils de diversos països. En la discussió cal advertir que la presència de tropes guerrilleres colombianes més enllà de la frontera no justifica de cap manera el que va succeir. Uribe es va afanyar a aclarir que l'atac va tenir lloc sota la seva responsabilitat directa,¹⁵ i en els cercles oficials i d'opinió nacional va predominar la idea que aquesta actuació va ser legítima.¹⁶ En contrast, en el context internacional va predominar la condemna.¹⁷ Després d'intensos debats i de la creixent tensió internacional a la regió, l'OEA va rebutjar el fet en diverses instàncies, va exigir el respecte a la sobirania i a la integritat territorial dels Estats i va presentar la sol·licitud expressa d'excuses i compromís de no-repetició que va haver de presentar l'Estat colombià.

Fonts equatorianes van sol·licitar investigar el possible suport tàctic en l'atac colombià a la seva sobirania de la base militar nord-americana de Manta. Si s'arribés a comprovar aquesta circumstància, la participació dels Estats Units seria greu. La informació va permetre establir que no era un campament improvisat.¹⁸ Això indica que la guerrilla també violava la sobirania de l'Equador; la seva presència no tan sols implicava el creuament il·legal de la frontera sinó el muntatge d'un dispositiu militar irregular i la utilització del territori per a objectius del conflicte armat intern a Colòmbia. El Govern de l'Equador va declarar que no desconeixia l'existència de campaments insurgents colombians en el seu territori i va informar sobre la persecució anterior a campaments de les FARC.

No hi ha dubte que el conflicte armat i la crisi humanitària generada per aquest conflicte persisteixen i transcendeixen les fronteres de Colòmbia.

15 Tal com van difondre àmpliament els mitjans de premsa, el president Álvaro Uribe va declarar que assumia directament la responsabilitat de l'atac militar colombià fet en territori equatorià i que havia autoritzat, orientat i estat alerta del desenvolupament de l'operació.

16 Així ho argumenta, per exemple, l'editorial d'*El Tiempo* del 4 de març del 2008.

17 Així, la presidenta de Xile, Michele Bachelet, va manifestar que no hi ha "objectiu legítim o il·legítim que justifiqui traspasar fronteres." En el mateix sentit, el president de França es va pronunciar a favor del respecte de les fronteres: "Cadascú ha de respectar les fronteres de l'altre. Crec que les democràcies s'han de defensar contra els terroristes amb les normes de la democràcia." Sarkozy, N. (6 de març del 2008). *El Tiempo*, pàgs. 1-2.

18 Contràriament, tenia construccions per a dormitoris, menjador, dispositius per a entrenaments, àrea de capacitació i dipòsits per a logística, animals i queviures.

Ara, després de la complexa crisi i en aquestes noves circumstàncies, el Govern de Colòmbia no s'inclina a permetre una acció mediatadora sinó, com a màxim, suports o facilitacions

En aquest context també es planteja un dilema entre la internacionalització del conflicte o la cooperació per a la resolució política i el tractament humanitari. Malgrat la crisi en les relacions de Colòmbia amb diversos països i l'aïllament per ser l'únic país de la regió que adopta l'estratègia antiterrorista dels Estats Units, agafa força l'interès de la comunitat internacional per cooperar amb fins humanitaris i en relació amb el tractament polític del conflicte armat intern colombià. La internacionalització del mateix conflicte afecta de manera notòria les fronteres, en especial les de Veneçuela i l'Equador, amb fenòmens com la militarització, la presència guerrillera i paramilitar, els refugiats, l'estímul per part dels actors del conflicte al narcotràfic, la proliferació d'altres economies il·legals i la proliferació de factors d'il·legalitat i de violència. Als límits amb Veneçuela hi ha alts marges de contraban, i als de l'Equador l'impacte negatiu de les fumigacions amb glifosat que ocasionen queixes i la demanda d'aquest país contra Colòmbia. Amb Veneçuela fa diverses dècades que es tracta un conflicte limítrof no resolt però en tractament directe,

i amb Nicaragua un litigi històric que s'ha accentuat en els últims anys i cursa al Tribunal Internacional de l'Haia.

En els esforços per a l'acord humanitari han actuat com a facilitadors Espanya, França i Suïssa; així mateix, Veneçuela i Cuba han prestat oficis en els alliberaments d'ostatges per part de les FARC de principi d'any. Altres països llatinoamericans com el Brasil, l'Argentina, l'Equador, Bolívia i Xile expressen col·laboració i van prestar oficis en la Comissió Internacional que es va formar el desembre del 2007, quan es va intentar sense èxit l'alliberament inicial d'un grup significatiu d'ostatges. Congressistes i sectors d'opinió dels Estats Units també s'han compromès. El CICR desenvolupa la seva missió humanitària i contribueix directament amb intermediació humanitària en l'alliberament dels ostatges.

Malgrat les tensions existents però que s'han resolt en bona mesura amb Veneçuela i es mantenen amb l'Equador i Nicaragua, s'entén que la contribució de la comunitat internacional en el tractament del conflicte colombià és decisiva, però han sorgit discussions i noves situacions que comporten revisar-ne els termes. El Govern nacional va reaccionar amb justesa davant la manera com la República Bolivariana de Veneçuela va liderar la Comissió Humanitària formada al final del 2007 i que va tenir la coordinació de l'Argentina, ja que en bona mesura va perdre iniciativa i no es va imposar una coordinació d'esforços estreta i necessària. Ara, després de la complexa crisi i en aquestes noves circumstàncies, el Govern de Colòmbia no s'inclina a permetre una acció mediatadora sinó, com a màxim, suports o facilitacions.

Des d'abans de l'incident de l'1 de març (atac a l'Equador),¹⁹ Chávez va proposar

19 Data de l'atac colombià en territori equatorià.

Amb el fenomen paramilitar es revela la captura i la reestructuració regressiva de les institucions estatals. La segona reelecció d'Uribe permetria consolidar el projecte de contrareforma constitucional

crear una comissió de països llatinoamericans i europeus per rebre un delegat del Govern nacional i un altre de les FARC, mentre que alhora Sarkozy va donar suport a la idea d'adoptar un pla amb països llatinoamericans i es va oferir en persona per anar a la frontera colombiana a rebre Ingrid Betancur. El president Uribe no va compartir la primera proposta, però va expressar que si en aquell moment la guerrilla alliberava l'Ingrid autoritzaria la gestió, alhora que va exigir a les FARC que permetessin l'entrada d'una missió mèdica internacional. També des del principi d'enguany el secretari general de l'OEA, José Miguel Insulza, es va oferir a participar en qualsevol iniciativa per a l'alliberament dels retinguts.

Crida l'atenció que, en el fragor dels fets recents en l'àmbit internacional de la regió, el president Uribe hagi manifestat en diferents rodes de premsa el seu acord per promoure l'acord humanitari d'intercanvi i fins i tot hagi fet manifestacions donant suport a la recerca per via política de la pau a Colòmbia, normalment en resposta als oferiments de col·laboració d'altres mandataris, si bé això no es correspon amb polítiques i iniciatives al país. "L'acord continua sent possible, i donem la benvinguda als països

i a les institucions que treballen per aconseguir-lo".²⁰

S'està vivint la crisi política, institucional i de legitimitat de l'Estat i del Govern més profunda. Avui dia, el Govern colombià promou canvis institucionals que soscaven els fonaments de l'Estat social de dret i que impliquen, per les vies de fet i de dret, la contrareforma de la Constitució política. Amb el fenomen paramilitar es revela la captura i la reestructuració regressiva de les institucions estatals. La segona reelecció d'Uribe permetria consolidar el projecte de contrareforma constitucional. S'associa estretament la contrareforma política i institucional amb el retrocés en les possibilitats de la pau. Si s'aconseguís aquesta contrareforma, s'ignorarien els compromisos amb els pactes de pau subscrits a principi dels noranta i es lesionarien els fonaments per a la construcció de la pau.

Tot i que la proposta de solució política del conflicte armat amb la insurgència manté la vigència, ha perdut espai i possibilitats polítiques. En la població hi ha una alta expectativa amb la possibilitat d'un triomf militar del Govern, ja que el Govern s'esforça a evidenciar un debilitament polític i militar de les guerrilles. És creixent el rebuig ciutadà a la guerra i a les seves conseqüències humanitàries i de diferent ordre. La guerra serveix de pretext al projecte de contrareforma, a l'autoritarisme i a la intolerància, cosa que és hàbilment aprofitada pel Govern. La instal·lació d'una base militar dels Estats Units a Colòmbia seria molt negativa i enfortiria la intervenció militar nord-americana (Teteyé, a la Guajira).

²⁰ Declaració concedida a periodistes xilens, 9 de març del 2008.

La solució de la crisi
en drets humans
i en dret humanitari
és consubstancial a la
recuperació de la pau

Canvia la relació entre la solució política del conflicte armat i la dinàmica de la construcció de pau. Tots dos factors són necessaris i complementaris, però adquireix més èmfasi l'opció de la construcció de la pau per via de l'acció política i social en termes de la construcció de la democràcia i la justícia social. En aquesta perspectiva exerceixen un paper rellevant els governs alternatius de diferent nivell. El pitjor escenari seria l'acabament de la guerra per la via del desgast en el temps, amb greus costos polítics, socials, econòmics i humanitaris. En la conjuntura actual, les negociacions polítiques amb les FARC i l'ELN són improbables. Cal recuperar les possibilitats d'una política de pau nacional, estatal i amb participació decisiva de la societat civil, i lluitar per un acord nacional per la pau que associï la defensa de la democràcia i les solucions humanitàries. D'aquí es podran derivar polítiques, reformes i mesures a favor de la construcció de la pau i noves opcions per recuperar la possibilitat de la solució negociada del conflicte armat.

Davant les grans dificultats i la improbabilitat que es produeixi l'entesa en les condicions actuals entre el Govern i les guerrilles, resulten determinants les exigències, la pressió i el grau d'incidència que s'aconsegueixi davant les parts des de la societat civil i des de la comunitat internacional. Ateses les circumstàncies, el paper de la comunitat internacional

davant les opcions de solució política negociada i de cerca de compromisos i acords humanitaris es fa imprescindible i cada vegada més important. En l'àmbit internacional s'enforteixen possibilitats de facilitació, d'acompanyament, de mediació i de cooperació dels organismes internacionals, intergovernamentals, dels Estats i de la societat civil internacional amb les solucions humanitàries, amb els processos de pau i amb la construcció de la pau.

Reconèixer que persisteix una crisi humanitària significaria per al Govern haver de reconèixer la incapacitat i la debilitat de l'Estat per controlar i atendre la situació.

Cal recuperar el tractament d'una agenda en drets humans i en dret humanitari de manera integral; els drets de les víctimes s'han situat en l'agenda política de manera important amb relació a la veritat, a la justícia, a la reparació integral i –el que és més important– a les garanties de no-repetició. La solució de la crisi en drets humans i en dret humanitari és consubstancial a la recuperació de la pau.

Preocupa enormement que l'argument d'apropiació de recursos naturals sigui econòmic, però el mètode d'apropiació és de força, d'expropiació, de militarització i d'opressió. Hi ha actors econòmics que alimenten la guerra al nostre país, especialment des de l'expansió de monocultius de la palma d'oli, de la canya de sucre i d'altres espècies per produir agrocombustibles o els mal anomenats biocombustibles. S'està reconfigurant el territori i aguditzant el problema de la tinença de la terra al país. Ens podem preguntar, quin pot ser l'impacte de les inversions econòmiques estrangeres en les posicions dels països en la superació del conflicte?

Cal un compromís social per construir els consensos que facin realitat la democràcia, un model de desenvolupament econòmic amb equitat que garanteixi l'Estat social de dret, la superació de la corrupció i la sostenibilitat de la pau

Per això, des de fa molt temps hem plantejat que la solució política del conflicte sigui fruit d'un ampli procés de diàleg que involucri les parts enfrontades militarment, però que també permeti la participació de tots els actors socials no armats, tant els que han estat víctimes de la violència, com els que han vist retallats els seus drets i fins els que s'han beneficiat de l'actual estat de coses.

Considerem de gran valor en les condicions actuals la incidència i l'actuació de la comunitat internacional, tant en les seves expressions estatals i intergovernamentals com en les de la societat civil.

L'Assemblea Permanent per la Pau emfatitza la diplomàcia ciutadana per la pau i promou en coordinació amb les altres plataformes una Trobada Internacional per la Pau a Colòmbia, així com altres accions d'incidència davant els Estats i a la recerca de l'ampli concurs d'autoritats locals i de la societat civil internacional.

Fa temps que impulem i treballem una estratègia de Diplomàcia Ciutadana per la Pau per sensibilitzar i convocar la comunitat internacional a no donar suports que donin continuïtat a la guerra; en aquest marc, és important el restabliment

dels bons oficis de les Nacions Unides mitjançant l'enviat especial del secretari general, amb un mandat clarament definit tendent a promoure, acompanyar i facilitar una sortida negociada al conflicte colombià.

En aquesta perspectiva, fa temps que impulem les consideracions i les propostes següents:

La pau no depèn només d'un acord entre les parts enfrontades en el conflicte armat. Cal un compromís social per construir els consensos que facin realitat la democràcia, un model de desenvolupament econòmic amb equitat que garanteixi l'Estat social de dret, la superació de la corrupció i la sostenibilitat de la pau.

Han anat creixent les exigències de la societat civil per fer de la negociació política el camí que posi fi a la confrontació armada. Assistim a una nova etapa d'ascens del moviment per la pau i la democràcia, i hi ha diversos factors que ens permeten assenyalar que s'obren possibilitats per avançar en la solució política negociada del conflicte armat intern. Els canvis polítics que han tingut lloc al continent, els suports humanitaris que aquests canvis han ofert en situacions específiques i les manifestacions de governs llatinoamericans i d'organismes multilaterals de contribuir amb la pau de Colòmbia, són presuposts bàsics per atrevir-nos a sol·licitar el compromís obert i decidit als governs llatinoamericans perquè contribueixin en la cerca d'acostaments i de mecanismes per al diàleg al nostre país que porti a la solució pacífica del conflicte armat a Colòmbia.

El conflicte armat i la crisi humanitària indubtablement transcendeixen les fronteres

Espanya és el país més escoltat a la UE i, a més, el que més bloqueja el seguiment i el control del compliment dels drets humans a Colòmbia, ja que, no pas en va, és el segon inversor econòmic a Colòmbia després dels Estats Units

de Colòmbia, i la solució política negociada al conflicte armat a Colòmbia requereix més vinculació i més compromís de la comunitat internacional. Convoquem la comunitat internacional a una cooperació per la pau de Colòmbia, orientada a la construcció de democràcia, ciutadania, participació i desenvolupament humà i sostenible, i de no-ingerència com a actor de guerra.

Cal promoure accions internacionals urgents per a la pau, com el restabliment de l'assessor especial de pau a Colòmbia del secretari general de les Nacions Unides i la formació d'un grup de països i d'organitzacions civils llatinoamericanes per la pau de Colòmbia. Això també requereix que es treguin de la llista de terroristes els grups guerrillers, ja que això restringeix la possibilitat d'acció política d'aquests grups guerrillers de buscar sortides i aliances que ambientin la solució política del conflicte.

L'experiència al continent davant altres conflictes armats evidencia que una participació global, coordinada i activa dels governs contribueix positivament cap als camins del diàleg i de la negociació política. Per això cal guanyar una major presència

de la societat civil nacional i internacional en la implementació d'espais polítics, d'incidència i en la participació de processos de negociació, que permeti l'enfortiment del moviment ciutadà per la pau de Colòmbia i avançar en la constitució d'una agenda de pau amb justícia social que garanteixi el respecte dels drets humans i el compliment del dret internacional humanitari (DIH).

La pau a Colòmbia necessita la cooperació solidària de més enllà de les seves fronteres, que impedeixi la internacionalització del conflicte i eviti la desestabilització de la regió.

Per les raons anteriors, molt respectuosament formulem a la Unió Europea, i a la cooperació internacional en general, les propostes següents:

- Encara que la UE no ha deixat de plantejar les seves preocupacions al voltant de les violacions dels drets humans i del dret internacional humanitari, ha canviat el llenguatge i el to dels seus pronunciaments. (Espanya és el país més escoltat a la UE i, a més, el que més bloqueja el seguiment i el control del compliment dels drets humans a Colòmbia, ja que, no pas en va, és el segon inversor econòmic a Colòmbia després dels Estats Units). Aquest canvi –que no es correspon amb les circumstàncies– fa pensar que potser per a la UE aquestes violacions es miren més com a obstacles i dificultats per al perfeccionament democràtic, enmig d'una situació de conflicte, que no pas com a part de la configuració d'un nou model d'Estat, basat en el concepte de seguretat nacional i plegat estrictament a la doctrina nord-americana. En aquest ordre d'idees, algunes mesures empreses pel Govern en oberta contradicció amb

Cal que la comunitat internacional entengui la necessitat de renovar l'interès i les accions per prioritzar la sortida negociada del conflicte armat i no la vegi com a complement i alternativa posterior a l'ús de la força.

el dret internacional dels drets humans es perceben com a "conjunturals i no com a estratègiques i fundacionals d'un nou Estat autoritari",²¹ acompanyat de molts intents de contrareforma a la Constitució del 1991, i els projectes i lleis que afecten els drets polítics i retallen els drets socials i econòmics de la gran majoria de la població.

- Per això alguns experts internacionals assenyalen que l'èxit més important del Govern colombià seria que la cooperació europea acabi sent decididament funcional a l'estratègia de cooperació del Govern d'Uribe, i això allunyaria aquest continent de la possibilitat de contribuir a la solució política negociada del conflicte armat, a la pau i al desvetllament de l'embruix autoritari, principalment quan Europa va recollir els costos polítics de la negociació fracassada, ja que indubtablement hi va tenir un paper molt important.

Quin hauria de ser el paper de la comunitat internacional?

- Treballar perquè s'estableixi una estratègia global de pau, sostenible i autònoma, que s'ha anat esquerdant, i s'expressi en articular l'actuació política i l'ajuda

econòmica, tant en el camp de la cooperació com en l'humanitari.

- En aquest sentit, cal que la comunitat internacional –i aquí ens referim no tan sols als governs sinó també a tot el sistema de les Nacions Unides, a les agències de cooperació, als sectors socials i amb èmfasi als legisladors– entengui la necessitat de renovar l'interès i les accions per prioritzar la sortida negociada del conflicte armat i no la vegi com a complement i alternativa posterior a l'ús de la força.
- Guanyar un paper més proactiu i sobretot més ferm i independent en l'exigència del compliment dels drets humans i del dret internacional humanitari. El millor suport a la tasca de l'oficina de l'alt comissionat de les Nacions Unides és acompanyar amb tot el lideratge necessari i amb les declaracions públiques les denúncies del deteriorament de la crisi humanitària.
- En aquest camp cal guanyar més suport de comunitats en el camí de l'exigència d'aconseguir acords humanitaris, que visibilitzi la realitat del conflicte que volen fer desaparèixer, i sobretot que es guanyi en solidaritat amb els centenars de víctimes i de familiars que pateixen el desplaçament i l'afectació de la vida, la dignitat i la llibertat.
- Suport i acompanyament de la societat civil i de les seves organitzacions i tre-

21 Comentaris de Federico Andreu a la ponència de Mabel González sobre "El papel jugado por la UE frente a la situación colombiana. Tendencias actuales y escenarios posibles en el marco de la UE de los 25", Seminario –Taller Balances y Perspectivas de las Relaciones Políticas y de Cooperación entre la UE y Colombia, op.cit.

La solució del conflicte implica pensar en canvis i en sortides de fons als problemes que van originar i que alimenten el conflicte

balladors i treballadores per la pau i els drets humans i la població vulnerable.

- Suport a l'enfortiment de l'estat social de dret, desvelant el miratge del seu suposat desenvolupament, amb propostes que el tipifiquen com un Estat més autoritari.

A Colòmbia es necessita:

1. Construir un gran consens o acord nacional entre els no armats –la gran majoria de la societat colombiana– que recolzi en la reconstrucció de la democràcia plena, en la justícia social i en el benestar de les majories, que faci possible solucionar el conflicte armat, social, cultural, en què el primer pas immediat sigui el reposicionament de l'acord humanitari, buscant l'interès nacional i el desencallament dels inamovibles.
2. El posicionament d'una proposta de pla per abordar la greu crisi humanitària dels desplaçats i els desterrats, d'altres poblacions i comunitats, que deixi la impunitat i faci real els drets a la veritat, a la justícia i a la reparació.
3. Superar la concepció que la solució política al conflicte és sinònim de rendició, de desarmament i de desmobilització dels grups insurgents. La solució del conflicte implica pensar en canvis i en sortides de fons als problemes que van originar i que alimenten el conflicte.

Això suposa, a més:

- Que inclogui la participació de les víctimes com a subjecte actiu de la negociació.
- La no-impunitat dels crims de lesa humanitat.
- Que les organitzacions de la societat civil tinguin possibilitats d'aportar des de la seva civilitat i autonomia.

Aquest ha estat el missatge principal que l'Assemblea per la Pau ha lliurat des de la seva estratègia de diplomàcia ciutadana per la pau en escenaris com el Fòrum Hemisfèric de la Societat Civil a la V Cimera i a l'Assemblea General de l'OEA, celebrat a Washington el mes de febrer passat, o la V Cimera Americana, celebrada a Trinitat i Tobago el mes anterior, en la qual es va tenir l'oportunitat de conversar amb alguns presidents llatinoamericans i amb diversos ministres de relacions exteriors i funcionaris de les cancelleries llatinoamericanes.

La pregunta que sorgeix, llavors, és la següent: hi ha possibilitats de negociar la pau sense el reconeixement del conflicte? I, més específicament, les guerrilles estan disposades a una sortida negociada sense el reconeixement més mínim de les seves pretensions de reforma social? La negativa del Govern és, així, un mal auguri per a la pau.

Tots els colombians estem cridats a construir solucions de fons mitjançant processos veritablement democràtics i participatius, que creïn nous consensos, que viabilitzin solucions als problemes que el Govern actual no vol i no pot solucionar.

Queda a les mans de les organitzacions socials, de drets humans, i iniciatives de pau, i de la comunitat internacional, continuar

enarborant la bandera de la sortida política negociada. Això implica alhora emprendre accions concretes per evitar l'aprofundiment del conflicte i la consolidació de la impunitat. Per això la pau a Colòmbia també haurà de ser un propòsit internacional.

Socorro Gómes

Presidenta de Cebrapaz i del Consejo Mundial de la Paz (Brasil)

Diàlegs i propostes des de la societat civil

EL CARÀCTER DEL CONFLICTE COLOMBIÀ I ELS MOVIMENTS DE LA SOCIETAT CIVIL PER LA PAU I ELS DRETS HUMANS

La violència a Colòmbia és un fenomen històric i sociopolític, les arrels del qual es troben en els conflictes socials, sobretot en el camp, en el marc d'una societat immensament injusta, la classe dominant de la qual està oligarquitzada i és extremadament antidemocràtica. La violència s'ha institucionalitzat i té l'agent principal en l'aparell estatal, sempre lligat a la defensa d'interessos econòmics i polítics de les classes dominants. Cal destacar que la violència política a Colòmbia està relacionada amb la permanent ingerència dels Estats Units en el país, en el marc dels plans d'aquesta superpotència imperialista per establir un territori-base de control regional geopolític.

Les parts del conflicte armat són l'Estat i el moviment insurgent. Els paramilitars no poden ser considerats elements bel·ligerants o parts autònomes, ja que també són expressió de l'Estat, creats, mantinguts i subvencionats per l'Estat per desenvolupar el que s'ha denominat "guerra bruta", ja que són ells els qui fan activitats de persecució, assassinats, matances de sindicalistes (més de setanta durant l'actual Govern, que se sumen a les més de dues mil en els últims deu anys), estudiants i, per regla general, líders del moviment social.

El conflicte armat colombià transcorre enmig d'un conflicte més gran, de lluita

de classes, d'agudes contradiccions entre el capital i el treball, entre els latifundistes i els pagesos, entre l'imperialisme i la majoria de la nació. El moviment insurgent té plataformes polítiques, econòmiques i socials per afrontar aquests problemes, propugnant les ruptures necessàries per conquerir la democràcia, el progrés i la justícia social. Per això, el moviment insurgent no ignora altres protagonistes populars ni els substitueix. Aquests actors de la lluita social i política, així com altres sectors que practiquen formes de lluita diverses, són elements per a la transformació social.

Normalment, sobre el moviment insurgent pesa l'acusació d'antidemocràtic. En rigor, qui és antidemocràtic és l'Estat i el seu règim polític. Les organitzacions populars i polítiques no tenen garanties per exercir l'oposició. El sistema polític és un simulacre de democràcia en què interaccionen els partits de les classes dominants, una part dels quals s'identifica amb la violència política.

A Colòmbia, com a tota l'Amèrica Llatina, hi ha condicions per a la mobilització social per tal que els sectors polítics d'oposició, no tan sols al Govern d'Uribe, sinó al mateix model econòmic i polític, treballin a favor de la unitat, amb la perspectiva de construir un país diferent, democràtic, progressista i socialment just. Hi ha condicions per a un cicle d'elevació de la lluita de masses, en les quals emergeix amb força la lluita per la pau i els drets humans,

L'Assemblea Permanent de la Societat Civil per la Pau exerceix un paper protagonista, com una de les expressions de la societat civil

vinculades a la lluita pels canvis democràtics, socials i polítics, com ara la conquesta de la reforma agrària, l'enderrocament del paramilitarisme, la reforma política democràtica, l'existència de garanties perquè el moviment social i les forces d'oposició desenvolupin plenament les seves activitats i la descriminalització de la protesta popular.

En el marc de la lluita per la pau i els drets humans en la perspectiva que assenyallem, l'Assemblea Permanent de la Societat Civil per la Pau exerceix un paper protagonista, com una de les expressions de la societat civil. Creada el 1998, agrupa sectors socials que treballen per la solució política negociada del conflicte armat i per la pau amb justícia social.

L'Assemblea s'assumeix com un procés pedagògic de formació de subjectes socials per enfortir el moviment per la pau i les expressions de poder ciutadà. D'aquesta manera, actua des de la perspectiva de la societat civil en l'àmbit sectorial, local, regional i nacional.

L'Assemblea aglutina diversos tipus d'organitzacions i va adquirir projecció internacional en participar en el Fòrum Social Mundial.

L'ambient més favorable a la seva actuació, com la de la resta d'organitzacions

de la societat civil compromeses amb la lluita per la pau i els drets humans i per la solució negociada al conflicte armat, es va formar en l'època de l'obertura del diàleg entre el Govern d'Andrés Pastrana i la insurgència.

La idea motriu amb què actua l'Assemblea Permanent de la Societat Civil per la Pau és que aquesta conquesta correspon a una creació col·lectiva de la societat.

ELS CAMINS PER A LA CONSTRUCCIÓ DE LA PAU A COLÒMBIA

La conquesta de la pau a Colòmbia depèn de diversos factors. Un d'aquests factors és la solidaritat envers les justes demandes dels sectors organitzats de la societat civil i dels moviments que efectivament lluiten per aquesta conquesta. Donem suport a aquestes demandes, que es poden resumir en els punts següents:

1. LA SOLUCIÓ DEL CONFLICTE ARMAT NO ÉS ES MILITAR SINÓ POLÍTICA. EL PRIMER PAS ÉS FER L'INTERCANVI HUMANITARI

La política de línia dura que la ultradreta colombiana ha dut a terme en els últims anys, materialitzada pel Pla Colòmbia i patrocinada pels governs dels Estats Units, només ha intensificat el conflicte, a més de ser l'argument per justificar l'intervencionisme militar dels Estats Units a l'Amèrica Llatina.

Una part de l'elit colombiana ultraconservadora, a la qual Uribe està vinculat, intenta convertir el país en una mena d'Israel de l'Amèrica Llatina. Aquesta elit, que té vincles amb el paramilitarisme, sempre s'ha oposat a qualsevol temptativa seri-

Els esforços del grup Colombians i Colombianes per la Pau (CPP) mereixen tot el suport, com per exemple l'intent de mediar en l'alliberament dels segrestats. L'intercanvi humanitari és necessari i urgent

osa de diàleg i de cerca de la pau. L'any que Uribe va iniciar el segon mandat, es van fer evidents forts indicis de relació del seu partit amb sectors del paramilitarisme, com les AUC (Autodefenses Unides de Colòmbia).

L'Estat colombià intenta negar l'existència del conflicte armat, caracteritzant-lo com una agressió terrorista, en sintonia amb la política internacional de "guerra contra el terrorisme" de l'era Bush. L'actitud del Govern d'Álvaro Uribe és d'absolut rebuig al diàleg i a la negociació, i d'insistència a resoldre el conflicte per la via militar.

Podríem dir que la negativa a l'intercanvi humanitari com a forma de posar fi a la situació dramàtica en què viuen els presoners representa un delictes. Uribe ha ignorat i fins i tot ha rebutjat els gestos unilaterals de les forces insurgents en l'alliberament dels seus presoners, reiterant la prioritat de l'acció militar.

Segons el nostre parer, els esforços del grup Colombians i Colombianes per la Pau (CPP) mereixen tot el suport, com per exemple l'intent de mediar en l'alliberament dels segrestats. L'intercanvi humanitari és necessari i urgent.

2. SOLUCIONAR ELS GREUS PROBLEMES SOCIALS

La qüestió social és dramàtica a Colòmbia i és l'essència dels conflictes al país. En els últims divuit anys, l'economia colombiana s'ha anat adaptant cada vegada més al model neoliberal de "lliure comerç", s'han privatitzat importants empreses estatals, s'ha passat a mans de la iniciativa privada diversos serveis públics essencials com la sanitat i l'educació, i la política agrària ha afavorit la concentració de terres.

La pobresa afecta més del 60% de la població, i en algunes regions del país la indigència arriba al 25%. Dels 12,2 milions de pagesos, 10,6 són considerats pobres. Més del 60% de la població econòmicament activa es troba en una situació informal i la concentració de la renda és de les més elevades des dels anys setanta. Segons fonts independents, avui dia hi ha 2,5 milions de nens treballant al país.

La sindicalització en empreses transnacionals com Shell, BP o Gas Natural d'Espanya, està prohibida, els treballadors de les empreses estatals no tenen dret a la negociació col·lectiva. La concentració de la terra i dels conflictes agrícoles continua sent una de les principals causes dels desplaçaments forçats i de la violència al camp.

L'analfabetisme absolut (gent més gran de quinze anys que no saben llegir ni escriure) és del 8,4%, i la taxa de mortalitat infantil és del 26,3% dels nascuts vius.

No queda cap dubte que el camí per a la pau a Colòmbia passa per la construcció d'una societat més justa, amb menys asimetries i desigualtats socials, i pel fet que les riqueses del país es dirigeixin al benefici de la majoria de la població i no a un petit grup.

Durant els últims mesos, ha crescut enormement el nombre de denúncies d'interceptacions telefòniques, seguiments il·legals i intimidacions tant a magistrats, com a periodistes, polítics, etc.

3. PER ASSOLIR LA PAU A COLÒMBIA CAL POSAR FI A L'ACTUAL ESTAT D'EXCEPCIÓ I A LA POLÍTICA DEL PARAMILITARISME

Colòmbia viu sota un règim polític de dreta, autoritari i rigorosament d'excepció, seguritari i militarista, lligat al paramilitarisme i a la retòrica de la "guerra contra el terrorisme" de la doctrina Bush.

El nivell de persecució política a l'interior de Colòmbia contra moviments socials, organitzacions de drets humans, sindicalistes, partits polítics de l'oposició, etc., és molt elevat.

Durant els últims mesos, ha crescut enormement el nombre de denúncies d'interceptacions telefòniques, seguiments il·legals i intimidacions tant a magistrats, com a periodistes, polítics, etc.

Per tal de desacreditar i criminalitzar les forces socials, les organitzacions de drets humans i les personalitats democràtiques i progressistes, el Govern les estigmatitza com a "terroristes vestits de civils" i com a representants de la "farcpolítica".

Aquestes intimidacions també són realitzades pels paramilitars, cosa que demostra

que aquest fenomen és lluny d'arribar a la fi. Segons un informe publicat recentment per l'ONG Codhes (Consultoria en Drets Humans i Desplaçaments), Bogotà ha passat a ocupar el primer lloc en relació amb els desplaçaments forçats, i és el principal punt receptor dels desplaçats.

La política de desmobilització dels paramilitars realitzada pel Govern d'Uribe, a partir de la Llei de justícia i pau, és una farsa, no correspon a les exigències internacionals, no permet que es coneguin veritablement les organitzacions, qui en són els finançadors i els còmplices, a més de culminar amb un alt grau d'impunitat, ja que diversos desmobilitzats són responsables de crims de lesa humanitat i de narcotràfic.

El fenomen del paramilitarisme, sorgit als anys setanta, patrocinat per latifundis, empresaris relacionats amb el sector rural, narcotraficants i exportadors il·legals de maragdes, va tenir l'apogeu als anys vuitanta amb la formació de les Autodefenses Unides de Colòmbia. Les AUC són per definició una organització de caràcter paramilitar, ja que la seva justificació és la de substituir l'absència i la incapacitat de la força estatal en el combat contra les organitzacions guerrilleres.

La seva estratègia consisteix a debilitar i aniquilar el suport dels pagesos als insurgents. Les denúncies de matances, de programes d'eliminació i de desaparicions selectives han generat despoblacions forçades que entre el 1985 i el 2004 pugen a uns 3.400.000 persones. Els paramilitars són els principals causants de la degradació del conflicte armat, ja que a més de tot això són els responsables de la guerra bruta, de la intimidació dels moviments socials i de les forces progressistes.

Només aquest any han estat assassinats més de setanta dirigents de moviments sindicals i socials

4. LA PAU ÉS INDISSOCIABLE DE LA JUSTÍCIA / PUNICIÓ DELS CRIMS COMESOS

La repressió política ha estat una constant en la vida política colombiana. Han estat assassinats 4.665 dirigents polítics, líders de moviments socials i sindicals des de la matança feta contra les forces que formaven la Unió Patriòtica (UP) als anys vuitanta. Només aquest any han estat assassinats més de setanta dirigents de moviments sindicals i socials.

Últimament han sortit a la llum els terribles fets relacionats amb el fenomen dels "falsos positius". "Positiu" és la denominació donada per l'exèrcit colombià a una baixa enemiga, normalment causada entre les forces insurgents. L'episodi recent que es va fer públic a partir de la desaparició de nombrosos joves de la regió de Soacha aclareix la macabra operació: els oficials de l'exèrcit assassinaven a sang freda joves de barris populars i els presentaven com a baixes de les forces enemigues (insurgents), o sigui, com a "falsos positius".

Segons el diari *El Espectador*, les execucions extrajudicials fetes per l'exèrcit i presentades com a baixes en combat contra les forces insurgents poden pujar a la impressionant xifra de dues mil persones si comptéssim des del 1998. Això representa un veritable genocidi, un dels més grans crims contra la humanitat mai comesos en el nostre continent. Aquests crims no poden quedar impunes.

5. PER LA FI DEL PLA COLÒMBIA, L'ELIMINACIÓ DE LES BASES MILITARS ESTRANGERES I DE LA INGERÈNCIA DE L'IMPERIALISME NORD-AMERICÀ

Com a forma de superar el conflicte colombià, creiem que és primordial la fi de l'estratègia bel·licista que utilitza el Govern.

Part primordial d'aquest camí és la fi immediata dels plans Colòmbia i Patriota, a més de l'eliminació de les bases militars estrangeres de la nostra regió.

L'oficialment denominat "Pla per a la pau, la prosperitat i l'enfortiment de l'Estat", o Pla Colòmbia, concebut pel Govern del president Andrés Pastrana (1998-2002) i aprovat pel Congrés nord-americà sota l'argument que es tracta d'un "Pla Marshall per a Colòmbia", és la intromissió més forta estrangera en el conflicte colombià en la seva història. La cooperació financera suma un total de 7,5 bilions de dòlars. Els recursos són destinats a cinc objectius prioritaris:

- Suport militar, subministrament d'equipaments militars, entrenament de forces.
- Instal·lació de radars i bases aèries a la regió andina.
- Suport als cossos policials.
- Desenvolupament alternatiu al cultiu de la fulla de coca.
- Finançament i capacitació per a representants en els diàlegs de pau.

El Pla Colòmbia encara utilitza diverses estructures que l'imperialisme té a la regió i que són coordinades a partir del Comando Sud, a Key West, Florida.

La relatora especial de les Nacions Unides sobre els mercenaris, Shaista Shameen, en el seu informe del 2005, va expressar la seva preocupació per la proliferació descontrolada de les denominades "Companyies Privades de Militars"

Cal destacar la base de Manta, a l'Equador, on hi ha un sofisticat sistema d'intel·ligència electrònica que proporciona dades en temps real sobre el moviment de les forces insurgents. Segons afirma el tinent coronel Javier Delucca, "la base de Manta és molt important dins el Pla Colòmbia. Estem molt ben situats per operar en aquesta zona". Tots els indicis ens porten a creure que l'agressió perpetrada per Colòmbia a l'Equador, que va provocar la mort del negociador de les FARC, Raúl Reyes, es va valer d'informacions provinents de la base de Manta i va comptar amb la participació d'agents nord-americans, militars i mercenaris.

A més de la lluita contra els insurgents, l'aparell militar que els Estats Units tenen a la regió està destinat a pressionar els països que s'oposen als seus interessos. Aquestes estructures militars formen un veritable cinturó al voltant de l'Amazònia brasilera, a més de constituir una provocació i una amenaça per a Veneçuela i per a Bolívia.

Davant això, és una necessitat imperiosa la fi del Pla Colòmbia, el desmantellament de les bases militars estrangeres, així com la desactivació de la Quarta Flota de la Marina de Guerra dels EUA. L'Amèrica Llatina

té una gran identificació amb la pau, els conflictes entre els seus països tendeixen a resoldre's en forma de diàleg. L'interès d'utilitzar la força a la nostra regió és l'objectiu de forces externes que busquen en el conflicte colombià motius i arguments per mantenir una veritable parafernàlia bèl·lica al continent, que avui viu un procés de transformacions polítiques progressistes.

6. PER LA FI DE LES FORCES MERCENÀRIES

La relatora especial de les Nacions Unides sobre els mercenaris, Shaista Shameen, en el seu informe del 2005, va expressar la seva preocupació per la proliferació descontrolada de les denominades "Companyies Privades de Militars".

Aquesta proliferació descontrolada va tenir lloc durant el Govern del president George W. Bush. Les "Companyies Privades de Militars" acompanyen actualment les forces militars dels EUA allà on siguin.

DynCorp, una de les empreses de mercenaris més antigues del món, que compta actualment amb 23 mil especialistes, ha actuat a Colòmbia des del 1997, quan va signar un contracte amb el Departament d'Estat per valor 600 milions de dòlars. Les seves missions en el conflicte armat colombià són de maneig dels sistemes de comunicació i radars, activitats de fumigació, investigació del moviment de persones i armaments, entrenament de forces contrainsurgents, a més de les tasques d'intel·ligència.

La seva utilització és part de l'estratègia per disminuir de manera considerable el nombre de soldats nord-americans implicats en accions militars. A Colòmbia, per exemple, el Congrés dels Estats Units va autoritzar la presència d'un màxim de 500 militars.

Aquestes Companyies Privades de Militars intenten eludir totes les normes del dret internacional, del respecte als drets humans o de la sobirania d'un país

No obstant això, aquestes limitacions no s'apliquen a aquestes companyies privades.

Aquestes Companyies Privades de Militars intenten eludir totes les normes del dret internacional, del respecte als drets humans o de la sobirania d'un país. Es tracta d'una forma més de l'imperialisme que evita les conseqüències i les responsabilitats per les seves accions.

7. AVANÇAR EN LA INTEGRACIÓ SOLIDÀRIA DE L'AMÈRICA LLATINA

Les transformacions polítiques que ha viscut l'Amèrica Llatina situen novament entre les prioritats polítiques la bandera de la integració llatinoamericana com a camí de consolidació de més autonomia i més independència de la regió. Els ideals de Bolívar, de Bonifacio, de San Martín i de José Martí, tornen a tenir vigència i força política, i reafirmen la necessitat de més autonomia de la regió davant els interessos de l'imperialisme nord-americà.

La integració solidària de l'Amèrica Llatina crea un ambient favorable a la pau a Colòmbia.

8. CONSTITUIR UNA ÀMPLIA PLATAFORMA EN DEFENSA DE LA PAU I DE LA SOBIRANIA NACIONAL

Estimats amics i companys de la lluita per la pau, cal guanyar cors i ments per formar un ampli moviment social que busqui conque-

rir la majoria de la societat colombiana per a l'opció de sortida per les vies polítiques. Un moviment que impulsi una agenda de transformació social, que consolidi el respecte dels drets humans, dels drets socials i la cerca d'un model de desenvolupament autònom i sobirà que sigui beneficiós per a la seva població.

Benvolguts amics i amigues, per aconseguir la pau a Colòmbia, com en qualsevol altre lloc del món, cal derrotar el principal factor que promou les guerres i els conflictes, l'imperialisme. La pau no pot ser la dels cementiris, la pau que volem és la de la justícia social, la de la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, la del dret al treball i a l'oci, la del respecte al medi ambient i la de la sobirania nacional. Aquesta pau només és possible amb la derrota de l'imperialisme.

Estem segurs que amb la força dels carrers derrotarem l'imperialisme.

Estem segurs que la pau a Colòmbia és possible.

Moltes gràcies.

José Vicente Otero

Representant del Consejo Regional Indígena del Cauca -CRIC-
(Colòmbia)

Amb dignitat i autonomia els pobles indígenes de Colòmbia en defensa de la vida

INTRODUCCIÓ

Es diu que el moviment popular a Colòmbia travessa per un moment de crisi, però el que no es diu gaire és que aquesta crisi es deu a una estratègia de guerra compartida i ben planificada que es fa servir per trencar el teixit social i per apropiari-se dels recursos naturals, sota la tesi del desenvolupament i la tàctica de dividir per aconseguir els objectius.

L'Estat emet normes que retallen els drets de la nostra gent, fa servir la força per reprimir la protesta social, judicialitza líders per detenir-los i danyar el seu bon nom, i fins i tot comet atemptats amb la seva força pública, en què han perdut la vida molts dels nostres companys i autoritats tradicionals. Tot això va acompanyat de l'ús dels mitjans de comunicació per estigmatitzar, assenyalar i fins per oferir recompenses buscant trencar la nostra unitat com a comunitats organitzades.

D'altra banda, l'interès de la guerrilla pel control dels nostres territoris fa que continuament inventin falsedats per justificar les amenaces i les violacions del dret internacional humanitari que fan amb força freqüència contra la nostra gent. Una situació que caracteritza el moment actual és que algunes esglésies ortodoxes fan el joc al conflicte i volen pescar en aquestes aigües tèrboles, promovent la creació d'organitzacions paral·leles que compten amb el suport governamental.

LA SITUACIÓ ACTUAL DELS POBLES INDÍGENES

A Colòmbia hi vivim 102 pobles indígenes, corresponents a 1.392.623 persones. Estem ubicats a les zones muntanyoses, a les sel·les i als deserts, és a dir, a les zones menys accessibles i més inhòspites del país.

Els pobles indígenes de Colòmbia vivim avui dia una de les pitjors crisis humanitàries com a conseqüència de: la pobresa i la discriminació estructural, que és històrica; l'expedició i l'aplicació de polítiques públiques regressives; la inefectivitat del dret al territori, agreujada per les conseqüències del conflicte armat colombià. Tots aquests factors comporten la configuració d'un veritable genocidi a l'interior dels pobles indígenes de Colòmbia.

La pobresa i la discriminació estructural s'evidencien en el fet que els pobles indígenes tenim els índexs més baixos en salut i educació, i el que és encara més greu, en la falta de seguretat alimentària per a la subsistència, cosa que resulta en la incapacitat per practicar activitats tradicionals com la caça, la pesca i la recol·lecció d'aigua i d'aliments bàsics per a la subsistència. Arran d'aquesta situació, molts pobles indígenes com els wipibi, els chimilas o els guayaberos, entre altres, s'estan morint de fam. El 75% dels nostres nens pateixen problemes de desnutrició, cosa que afecta la nostra existència futura com a pobles. En

El 75% dels nostres nens pateixen problemes de desnutrició, cosa que afecta la nostra existència futura com a pobles

aquest context de pobresa, de discriminació i de conflicte armat, divuit pobles es troben en risc d'extinció perquè tenen entre 22 i 200 membres. I aquesta situació va ser advertida el 2004 per Rodolfo Stavenhagen (exresponsable de l'ONU per a assumptes indígenes).

El 1991 es va expedir la Constitució de 1991, és a dir fa disset anys. En els últims temps, aquesta Constitució ha començat a aplicar-se de manera regressiva, en la mesura que s'han expedit lleis que van en contra dels drets que s'hi reconeixen, com és el cas de la Llei Forestal o de l'Estatut de Desenvolupament Rural, declarats inconstitucionals per la Cort Constitucional colombiana gràcies a la intervenció de les organitzacions socials colombianes.

En relació amb el conflicte armat colombià, es corroboren afirmacions com les del relator Rodolfo Stavenhagen, que des de l'any 2004 ja parlava de la configuració de veritables genocidis a l'interior dels pobles indígenes i de la necessitat de prendre mesures per evitar-los.

Les xifres del genocidi indígena a Colòmbia són aterridores. Val la pena esmentar (SISD-CO) que en un període de sis anys (del 2002 al 2009) més de 1.200 indígenes han estat assassinats. L'any 2008 han perdut la vida 82 persones, i en els menys de tres mesos que portem del 2009, unes 60. Alguns per mort violenta i uns altres per omissió insti-

tucional. Els pobles més afectats han estat els nasas, els kankuamos, els embera chami, els wayu i els awa.

Desplaçats i confinats (relació especial amb el territori): 71.000 persones desplaçades i, durant els últims mesos, diversos desplaçaments col·lectius: quatre (Wayu, Muriel Mining, Awa Choco). Unes 108 persones indígenes en situació de confinament que no tenen possibilitats de sortir a fer les seves pràctiques tradicionals de subsistència. Avui el poble awa, que a més a més està ubicat en un territori minat, compta amb més de 1.300 persones en aquesta situació. Una infinitat d'amenaçes, que evidència un patró de menyspreu i de discriminació envers els pobles indígenes.

En relació amb la llibertat d'expressió, hem d'esmentar que les emissores indígenes són objecte constant de bloquejos, s'impedeix als comunicadors indígenes que parlin en l'idioma propi en aquestes emissores comunitàries, es confisquen els telèfons mòbils als líders indígenes per evitar les comunicacions, amb la qual cosa es vulnera el dret a la llibertat d'expressió. Quinze comunicadors indígenes estan amenaçats, i alguns s'han vist en l'obligació de desplaçar-se o d'exiliar-se.

Entre els anys 2002 i 2008, 126 dones indígenes van perdre la vida, i es van reportar 68 casos de violència sexual els principals responsables dels quals eren membres de la força pública.

Cal recordar al Govern colombià el compliment de les normes internacionals encaminades a la salvaguarda de la dignitat humana, de la llibertat i dels drets humans de les dones colombianes (convenció de l'ONU contra totes les formes de discriminació sexual, Declaració de Belem do Pará,

El conflicte armat, unit a la política de seguretat democràtica, ha portat als pobles indígenes conseqüències com la militarització dels territoris

etc.), amb un èmfasi especial en les dones vulnerables, com ara camperoles, indígenes, afrodescendents, desplaçades i víctimes del conflicte que es viu des de fa més de cinc dècades al país.

És de vital importància l'aplicació real del mandat de la Cort Constitucional en l'acta 002 del 2007, mitjançant la qual s'orienta el Govern a posar en marxa els programes d'atenció per a la superació de traumes i la recuperació de l'autoestima de les dones en situació de desplaçament, víctimes del conflicte (camperoles i indígenes). Aquesta acta és igual que la 004, que preveu la salvaguarda de les comunitats indígenes, i s'han de complir per tal de garantir el ple gaudi dels drets humans i el respecte irrestricte a la dignitat humana d'homes i dones. Només l'adopció de polítiques integrals de drets humans, com a polítiques de l'Estat, no pas de Govern, aconseguirà derrotar l'alt grau d'impunitat regnant en totes les valoracions de drets humans sistemàtics i selectius que són el pa de cada dia a Colòmbia.

El Govern ha de vigilar i procurar l'anul·lació total dels delictes que atempten contra la dignitat de les dones, especialment les accions carnals violentes de què són víctimes dones indígenes, camperoles i desplaçades; el cos de les dones no pot continuar sent un botí de guerra per als grups armats il·legals i les forces armades de l'Estat.

El conflicte armat, unit a la política de seguretat democràtica, ha portat als pobles indígenes conseqüències com la militarització dels territoris i la implementació de batallons d'alta muntanya sense consulta prèvia, la vinculació dels indígenes a les xarxes d'informants, l'embaràs i l'involucrament sentimental de dones, nenes i joves.

I, en aquest conjunt de violacions als drets humans que pateixen els pobles indígenes, hi estan vinculats tots els actors armats legals i il·legals.

En relació amb els drets territorials, al territori dels pobles indígenes i afrodescendents és on es desenvolupa amb més intensitat el conflicte armat colombià, en la mesura que el territori es fa servir com a corredors estratègics o com a llocs per resguardar-se.

Considerem que en la majoria de casos l'estratègia de desplaçament forçat està associada a una estratègia d'apropiació de les terres indígenes per part dels actors armats per a la sembra de productes il·licits, cosa que al seu torn porta les fumigacions, amb conseqüències en la vida i en la salut de la gent, especialment dels nens. Aquesta estratègia de desterritorialització també està associada al desenvolupament de megaprojectes.

En tot aquest context és preocupant que no es prenguin mesures efectives i eficaces per aturar el genocidi que s'està denunciant, i més preocupant encara, que les exigències i les reivindicacions dels pobles indígenes s'associïn al terrorisme, i molt més preocupant, que això surti de directrius d'alts funcionaris encapçalats pel president de la República.

L'any 2006, l'ONIC va sol·licitar a la fiscalia que s'investiguessin 1.940 casos sobre

És preocupant que no es prenguin mesures efectives i eficaces per aturar el genocidi que s'està denunciant

violacions dels drets humans d'indígenes. D'aquests 1.940 casos, la fiscalia va fer un mostreig de 100 casos, i d'aquests 100 casos va informar que el 90% de la fiscalia es va inhibir o els va tancar per manca de proves.

Els diagnòstics estan fets, les necessitats dels pobles indígenes s'han posat sobre la taula, i tot i així no es prenen mesures. Al contrari, es donen situacions com la succeïda després de la Minga Nacional Indígena, en què, com vostès saben, va ser assassinat per membres de la força pública Edwin Legarda, marit de la líder indígena Aida Quilcue.

Enguany la situació ha empitjorat. Hem acabat el 2008 i començat el 2009 amb la matança al poble kankuamo, l'atemptat contra la filla d'Aida Quilcue i l'assassinat del líder indígena del poble nasa, Robert Guacheta.

Com a pobles indígenes, som conscients que si no sabem entendre el moment històric que travessa la societat, i en especial els moviments populars del país, a Colòmbia el Govern amb les seves polítiques neoliberals aconseguirà el que no va poder concloure el model d'invasió en més de 515 anys.

En conseqüència, cal que avancem processos de resistència cultural, política i econòmica que responguin als nostres esforços de control territorial i que permetin consolidar iniciatives de governs propis, així com

alternatives econòmiques que s'oposin als TLC inconsults i evitin el control per part del capital multinacional i l'explotació de la mare terra.

ELS ELEMENTS CENTRALS DE LA NOSTRA PROBLEMÀTICA:

Hi ha imposició de models globalitzants que mercantilitzen els drets fonamentals, cosa que ha anat afectant els drets socials, econòmics i culturals, i ha reduït les obligacions de l'Estat per garantir els drets humans, el dret humanitari i el degut procés.

Es va produir una reducció dels avenços constitucionals en matèria d'Estat social i democràtic de dret, que afecta normes que reconeixien l'autonomia dels pobles indígenes sobre el territori; avui dia, principalment amb normes de l'ordenament ambiental i miner, es tendeix a eliminar, entre altres, les garanties històriques sobre l'ús col·lectiu de la terra.

El Congrés de la República ha aprovat el tractat de lliure comerç entre Colòmbia i els Estats Units, i el Govern aprova sol·licituds fetes per empreses multinacionals perquè puguin accedir als territoris geoestratègics, situació per la qual el sector social organitzat considera que estan en risc les formes de producció autònomes i els recursos naturals com l'aigua, l'oxigen, les mines i els hidrocarburs, i es posa principal interès en el tema de les patents.

S'ha degradat el conflicte armat, assumit per tots els actors armats en contra de la població civil, i s'aguditza més si es té en compte que el Govern nacional ha decidit fomentar la guerra, des d'una estratègia coneguda al país com a política de seguretat democràtica.

S'ha degradat el conflicte armat, assumit per tots els actors armats en contra de la població civil

PROPOSTES

Que el Govern de Colòmbia ratifiqui i faci efectiu el compliment de la Declaració de les Nacions Unides sobre els Drets dels Pobles Indígenes. En relació amb la Declaració Universal, el Govern l'ha d'acatar sense restriccions. Restricció **primera**: la força pública no tindrà llocs vedats en el territori colombià; aquesta expressió està en contra del dret internacional humanitari, ja que tots els exèrcits tenen restriccions en escoles, en centres de salut, en habitatges i, per descomptat, en els territoris col·lectius dels pobles indígenes. **Segona**: el tema del sòl, el subsòl i l'espai aeri considerat propietat de l'Estat no és més que la demostració que la norma ignora la preexistència dels pobles indígenes i busca afavorir l'interès expansionista del capital i la depredació ambiental, en especial pels projectes miners i d'exploració d'hidrocarburs; els pobles indígenes som anteriors a la conformació dels Estats moderns; aquí és ben important explicar conceptes com la integralitat, la mare terra i els esperits protectors. **Tercera**: el tema de la consulta prèvia, que ja estava normatitzada en el conveni 169 de l'OIT i que en la Declaració Universal és molt més explícita.

Que abans de signar cap tractat de lliure comerç (els EUA i la UE), aquests governs facin una revisió sobre la situació dels drets humans i del dret internacional en els pobles indígenes, i que es ratifiqui a més el compliment del conveni 169 de l'OIT en la consulta prèvia.

És per això que la nostra proposta és de continuar enfortint els nostres propis espais, com el territori de Convivència, Diàleg i Negociació de la Societat Civil (1999), el Congrés Itinerant (2001 i 2004), l'Alliberament de la Mare Terra (2005), la Cimera Nacional d'Organitzacions Socials (2006), el Parlament Indígena i Popular (2006-2007), així com La Minga de Resistència Social i Comunitària (2008), l'autonomia en l'aplicació de l'acta 004, el Pla de Salvaguarda per a 34 pobles indígenes que es troben en risc d'extinció per causa del conflicte armat i el desplaçament forçat, el Tribunal Permanent dels Pobles Indígenes que la nostra gent ha obert al poble colombià, etc. Esperem que això sigui un camí per a la recuperació de la confiança d'altres sectors socials en la mobilització social, perquè hi vegin la cerca i la construcció d'un país per a tots i totes, mostrant que és un esforç no tan sols indígena sinó també de gent que creu en la democràcia, somia amb un país lliure, respecta els processos i vol continuar enfortint-los mitjançant la unitat de la diversitat que habita el territori colombià.

Encara que compartim amb esperança l'aprovació de la Declaració Universal dels Drets Humans a l'ONU, curiosament, observem que els Estats Units i el Canadà van donar el vot en contra i que Colòmbia es va abstenir de votar, argumentant que contradiu la juridicitat colombiana, cosa que, a part de ser una mentida, no pot ser l'argument d'un Estat modern i respectuós amb els avenços de la humanitat en matèria de drets humans. Aquesta situació mostra la realitat del món i en especial de Colòmbia pel que fa a la vigència dels drets humans: les potències, perquè les seves economies continuïn sent fortes, es neguen a reconèixer l'autonomia dels pobles que han estat avassallats històricament, mentre que governs com el colombià es mantenen sub-

Les potències, perquè les seves economies continuïn sent fortes, es neguen a reconèixer l'autonomia dels pobles que han estat avassallats històricament

misos als mandats que les potències els imposin.

Volem cridar l'atenció davant situacions que ens obren nous camins. La primera és haver aconseguit que la Cort Constitucional declari inexecutable l'Estatut de Desenvolupament Rural per no haver esgotat el procediment de la consulta amb els pobles indígenes, i la segona és que, mitjançant l'acta 004 del gener del 2009, obligui l'Estat colombià a presentar un pla de salvaguarda per a 34 pobles indígenes que es troben en risc d'extinció a causa del conflicte armat i del desplaçament forçat.

La nostra perspectiva és llavors garantir que els plans de vida de la nostra gent es projectin i es realitzin, aspiració potser remota si es té en compte la situació actual relacionada amb els retrocessos constitucionals promoguts pel Govern Uribe i aprovats per un Congrés que, està comprovat, forma part del projecte paramilitar de les últimes dècades. Aquest projecte està entossudit a negar els assoliments de la democràcia i a afavorir el capital privat, en especial el de les empreses multinacionals, aprofundint la problemàtica de terres, que, amb el conflicte armat, es converteixen, avui dia, en el principal factor de risc per a la supervivència dels nostres pobles.

TAULA 5
LA PAU COM A EIX INTEGRADOR:
POSSIBLES ESCENARIS
D'ACOMPANYAMENT INTERNACIONAL

Kelly Nicholls

Directora de la US Office on Colombian (EUA)

La política d'Estats Units

Gràcies a la Taula Catalana per la invitació a aquest gran esdeveniment. Per a la meva organització, l'Oficina dels Estats Units per a Colòmbia, és molt important explorar maneres en què puguem unir esforços Colòmbia, Europa, els Estats Units i l'Amèrica Llatina amb l'objectiu de buscar formes que contribueixin a millorar la situació dels drets humans a Colòmbia i així arribar a una resolució pacífica i duradora del conflicte.

Abans de començar vull aclarir que no formo part del Govern dels Estats Units de cap manera. Sóc australiana i dirigeixo una ONG independent a Washington DC que té com a objectiu informar els polítics i el públic dels EUA sobre els impactes de la política envers Colòmbia i crear un canvi en aquesta política per tal que sigui més justa, i enfocada principalment en els drets humans i la pau. Per a aquest propòsit, treballem juntament amb les organitzacions i les plataformes colombianes per assegurar-nos que la seva veu sigui escoltada a Washington. Creiem molt en la importància del treball en coalició amb altres organitzacions i institucions, i agraeixo l'oportunitat i la possibilitat que vostès em brinden per a l'exploració i la coordinació d'un treball articulat amb vostès.

M'imagino que volen saber què significa Obama per a Colòmbia. I si hi haurà més programes dels que han aguditzat la guerra i han permès un ambient d'impunitat a Colòmbia, o si la nova Administració representa una oportunitat per a

un canvi real en la política dels EUA cap a Colòmbia.

Però, abans de parlar de les possibilitats en el futur, vull parlar-los sobre el context actual de la política nord-americana cap a Colòmbia, posar-los en context des d'on hem vingut o sortit.

Els EUA han donat més de sis bilions de dòlars en els últims vuit anys a Colòmbia, i d'aquesta manera s'han convertit en el principal donant de recursos econòmics a aquesta nació. D'aquí deriva la gran influència que tenen en l'actualitat sobre el Govern de Colòmbia.

Aquesta influència ha augmentat encara més en els últims anys amb la promesa del tractat de lliure comerç que Uribe vol que li aprovin desesperadament.

Fins al 2008, l'assistència dels EUA cap a Colòmbia estava dividida de la manera següent: el 80% en ajuda militar i només un 20% en l'àrea social. L'any 2008, amb el nou Congrés, vam aconseguir que es modifiqués de la manera següent: un 60% en ajuda militar i un 40% en el camp social.

No obstant això, aquesta ajuda ha tingut i continua tenint impactes molt greus per a Colòmbia en la cerca de la pau. Per esmentar-ne només alguns:

Els EUA han finançat moltes de les divisions i brigades involucrades en els casos d'execucions extrajudicials, mostrant que el sistema d'avaluar i decidir quines brigades re-

Actualment es produeix la mateixa quantitat de cocaïna que des de l'inici del Pla Colòmbia, i mentrestant s'ha creat molt desplaçament i molta destrucció en la vida de les comunitats

bran aquesta assistència és completament insuficient.

Es mesuri com es mesuri, la política nord-americana respecte a les drogues ha estat un fracàs absolut. Actualment es produeix la mateixa quantitat de cocaïna que des de l'inici del Pla Colòmbia, i mentrestant s'ha creat molt desplaçament i molta destrucció en la vida de les comunitats, en la seva salut, en la seguretat alimentària i en el medi ambient.

Quan va començar el Pla Colòmbia, l'any 2000, i novament l'any 2002, quan Uribe va llançar l'estratègia de "seguretat democràtica", vam advertir que aquestes polítiques reduïrien immensament les possibilitats per a una solució negociada al conflicte. Efectivament, encara som molt lluny de la pau.

No obstant això, avui dia, després de l'elecció del president Obama, em sembla que l'horitzó és una mica més prometedor i que hi ha més possibilitats.

Això no vol pas dir que el sol fet de la seva elecció garanteixi una millora de la situació a Colòmbia. Però sí que podem veure que estem treballant amb paràmetres molt diferents i que hi ha més portes obertes.

En primer lloc, Obama va rebutjar el discurs de la "guerra contra el terrorisme", en el qual o bé s'està amb el Govern o bé amb l'enemic. Sota aquesta mentalitat de Bush, Uribe podia justificar perfectament la seva agenda de seguretat democràtica, en la qual els drets humans eren prescindibles i en la qual els qui criticaven el Govern eren aliats del terrorisme.

La visió d'Obama respecte a la seguretat és completament diferent. Ha mostrat una visió en què el respecte cap als drets humans i la inclusió de tots en el debat formen part essencial de la seguretat.

Mentre que Bush mostrava la seva absoluta manca de respecte per les lleis internacionals i les institucions que les promouen, Obama és tot el contrari. Un dels seus primers actes va ser ordenar el tancament de Guantánamo i declarar il·legals certes formes de tortura. A més a més, el representant dels Estats Units a les Nacions Unides ara forma part del gabinet de Govern.

En les nostres reunions amb els assessors d'Obama per a l'Amèrica Llatina, ens han dit que en les converses telefòniques que el president ha mantingut amb Uribe i en les converses entre alts funcionaris de tots dos països el missatge ha estat clar: que no serà el mateix que va ser amb Bush i que volen veure canvis reals en la situació dels drets humans al país.

A més a més, Obama va ser el primer candidat a la presidència a parlar sobre els problemes de drets humans a Colòmbia en un debat presidencial. Amb tot, fins al moment les úniques declaracions públiques que ha fet sobre aquesta situació a Colòmbia han estat completament centrades en les violacions contra els sindicalistes.

Una de les primeres coses que l'Administració d'Obama ha de fer per promoure la pau és reduir o posar fi per complet a l'ajuda militar

Les prioritats dels EUA a la regió han canviat. Per a Bush, Colòmbia era l'aliat més proper i més important a la regió. Però Obama està disposat a formar noves relacions amb països com Cuba i Veneçuela, i per tant no dependrà tant de Colòmbia. Hem sentit que el Brasil, Mèxic i Cuba serien les prioritats a la regió. Això és bo perquè els EUA no es veuran tan obligats a complaure el seu aliat fidel. Però també vol dir que nosaltres tenim el repte de ser escoltats en el nostre lideratge sobre Colòmbia.

Els assessors d'Obama ens han dit que no volen intervenir en polítiques internes d'altres països, i que, tot i que volen veure la pau a Colòmbia, no volen liderar el procés. Més aviat estarien disposats a donar suport a iniciatives que vinguin de Colòmbia i que tinguin l'aval dels colombians. A més a més, han indicat que volen una política que es promogui més des de la base que des de dalt, que s'acosti més a la societat civil.

Això és important perquè les forces més importants per produir el canvi són dins de Colòmbia. La política dels EUA ha de donar suport directament als defensors dels drets humans, a les víctimes, als jutges, als fiscals, als periodistes, als grups de dones, als desplaçats, als líders sindicals i als afrocolombians i els indígenes. A més a més, ha de fer públic el seu desig de veure una pau negociada.

D'altra banda, una de les primeres coses que l'Administració d'Obama ha de fer per promoure la pau és reduir o posar fi per complet a l'ajuda militar. En això podem aconseguir molt en aquest moment. Els assessors d'Obama ens han dit que el president vol que Colòmbia assumeixi més part dels costos militars del Pla Colòmbia, i sembla que en el pressupost de l'any fiscal 2010 hi haurà una reducció de l'assistència militar per tal que sigui només el 50% del pressupost total per a Colòmbia. Hem de continuar mostrant les violacions comeses per la força pública i continuar pressionant per a una reducció de l'assistència militar. L'ajuda militar no es cancel·larà de la nit al dia, però em sembla que podem aconseguir una reducció significativa en aquesta assistència en els pròxims anys.

No obstant això, estem molt preocupats per la militarització de l'ajuda social dels EUA. USAID està promovent fortament el programa del CCAI, que és una estratègia de suposada col·laboració entre les forces armades i les parts civils del Govern amb l'objectiu de garantir la presència de l'Estat en llocs on no existeix. És un bon objectiu, però amb una execució preocupant. En els programes pilot hem vist que hi ha molta més presència militar que civil, i per tant les forces armades assumeixen papers que tradicionalment assumien les agències civils. A més a més, abans de l'arribada de les agències de control com la fiscalia i la procuradoria, es corre el risc que s'incrementin les violacions als drets humans, com ara les execucions extrajudicials, com s'ha vist en el municipi de la Macarena, al departament del Merta, al sud del país. Necessitem informació molt més clara sobre aquest programa per poder fer una incidència eficaç sobre això. Però el que és clar és que en aquest moment es tracta d'un programa

En la seva campanya presidencial, Obama va expressar els seus dubtes sobre el tractat, específicament per la seva preocupació pel que fa als drets dels sindicalistes

prioritari per a USAID, no tan sols a Colòmbia sinó en altres països en conflicte, com l'Afganistan i l'Iraq.

Pel cantó positiu, els membres de la nova Administració ens han dit que estan oberts a una possible reavaluació de la política antidroga a Colòmbia, i que veuen la importància de posar més atenció en la demanda als EUA. En la seva presentació a la Cimera de les Amèriques, Obama va reconèixer la importància de centrar-se més en la demanda de les drogues i no només en l'oferta. També va reconèixer la necessitat de tractar les causes d'aquesta oferta, com la manca d'oportunitats i la pobresa. En general, a Washington hi ha un canvi en el pensament sobre els programes antidrogues, i en el cas de Colòmbia s'estan adonant del fracàs de la política de les fumigacions – cosa que penso que podríem aturar en els propers anys.

El TLC és un altre tema molt important en aquest moment. Bush va impulsar el tractat amb molta força, però vam aconseguir convèncer els nostres aliats al Congrés, especialment la presidenta de la Cambra Baixa, Nancy Pelosi, d'aturar-lo. La nostra iniciativa va tenir èxit. En la seva campanya presidencial, Obama va expressar els seus dubtes sobre el tractat, específicament per la seva preocupació pel que fa als drets dels sindicalistes.

Ara, amb l'objectiu d'arribar a un acord sobre el TLC abans de les eleccions de l'any que ve, Uribe i el Govern estan empenyent el tractat encara amb més força, gastant-se al voltant de 300 mil dòlars al mes en promoció i lideratge. Llegint El Tiempo, es podria pensar que després de la breu reunió entre Obama i Uribe en un sopar durant la Cimera de les Amèriques, el debat sobre el TLC amb l'Administració d'Obama ja està molt avançat. Però fa dues setmanes, quan ens vam reunir amb els assessors d'Obama per al comerç –els encarregats del TLC–, ens van dir que no han decidit res sobre els cronogrames del procés ni sobre els temes que formaran part del debat.

El que sí és clar és que Obama ha mostrat interès a avançar el procés, però només quan el Govern colombià hagi complert alguns indicadors en la millora de la situació de sindicalistes i potser altres qüestions de drets humans. En realitat, seria políticament molt difícil per a Obama rebutjar per complet el tractat amb Colòmbia mentre el signa amb Panamà. A més a més, si Obama dona llum verda per a l'aprovació del TLC, seria poc probable que el Congrés Demòcrata continués rebutjant-lo. No obstant això, Obama ha introduït la idea d'indicadors (*benchmarks*) que el Govern colombià hauria de complir abans que el TLC fos aprovat. Els grans reptes que tenim ara són els següents:

1. Primer: els problemes del TLC no es poden resoldre simplement amb indicadors. Hi ha problemes amb el text del TLC, que per exemple no dona cap protecció als petits productors, els cultius dels quals es veuran afectats negativament i per tant es crearà desocupació significativa en aquest grup vulnerable i problemes

Hem de treballar amb força per aconseguir que les veus dels defensors, dones, afrocolombians, indígenes, desplaçats i víctimes quedin incloses en el debat del TLC abans que sigui massa tard

de seguretat alimentària. Ens han dit que serà molt difícil obrir el tractat de nou i tornar a debatre'l, però de totes maneres ho intentarem.

2. Segon: en aquest moment el debat sobre el TLC ha estat molt centrat en les violacions contra els sindicalistes, que és òbviament molt important, però també hi ha altres grups que es veuran afectats pel TLC. Hem de treballar amb força per aconseguir que les veus dels defensors, dones, afrocolombians, indígenes, desplaçats i víctimes quedin incloses en el debat abans que sigui massa tard. A la USOC estem intentant crear una coalició àmplia d'organitzacions per treballar aquest tema, i amb aquest grup que hem format ens hem reunit amb l'Administració d'Obama per discutir el TLC, i en concertació amb els nostres col·legues a Colòmbia estem creant una proposta d'indicadors.
3. El tercer repte que tenim és el temps. El Govern d'Uribe està empenyent amb força perquè hi hagi acord sobre el TLC abans de les eleccions. Hem de ser molt clars amb l'Administració d'Obama que necessitem anys, no pas mesos, per mesurar una millora real en la situació dels drets humans a Colòmbia.

4. El repte final, i potser el més complicat, és com continuar rebutjant el TLC alhora que estem ficats en el debat sobre indicadors i canvis textuais. Per exemple, entenc perfectament el rebuig absolut al TLC per part dels pobles indígenes i afrocolombians pels danys que causa als seus drets ètnics i culturals i per la manca de consulta prèvia. No obstant això, si ells no entren en el debat del TLC és molt probable que el TLC s'aprovi sense cap mesura per mitigar els impactes negatius que tindrà per a aquestes comunitats.

Canviant de tema, una de les prioritats d'Obama és la lluita contra l'escalfament global. Just en la seva presentació a la Címera de les Amèriques, va parlar del paper que l'Amèrica Llatina ha de tenir en aquesta lluita, especialment pel que fa a la seva capacitat per produir fonts d'energia sostenible. Tot i que aplaudeixo aquest objectiu, em preocupa que pogués referir-se a l'impuls de la indústria de la palma africana a Colòmbia, que ha causat molts problemes de violacions de drets humans i destrucció del medi ambient. Penso que és un moment molt important per presentar a l'Administració informació concreta sobre els impactes de la palma africana a Colòmbia.

Un altre tema que he de destacar és el de les extradicions dels caps paramilitars. La política dels EUA pel que fa a la Llei de justícia i pau ha estat molt contradictòria. D'una banda, han finançat i recolzat el procés de desmobilització, però de l'altra han obstaculitzat el procés amb la demanda d'extradició dels caps paramilitars a partir de càrrecs de narcotràfic. A més a més, ha estat gairebé impossible organitzar reunions amb el Departament de Justícia per a les víctimes o per a les nostres organitza-

Hem d'insistir perquè l'Administració d'Obama prengui una postura molt forta pel que fa als drets humans a Colòmbia i denunciar públicament les seves violacions, fins i tot les comeses pel Govern

cions. Continuarem pressionant i buscant noves formes per influir en el Departament de Justícia.

Com a conclusió, destaco algunes de les recomanacions més importants:

1. En primer lloc, hem d'insistir perquè l'Administració d'Obama prengui una postura molt forta pel que fa als drets humans a Colòmbia i denunciar públicament les seves violacions, fins i tot les comeses pel Govern. Aquesta postura ha d'incloure igualment una denúncia de les prossecucions i de les difamacions en contra dels defensors dels drets humans, que alts funcionaris del Govern colombià han convertit en pràctica sistemàtica. D'altra banda, hem d'assegurar que l'assistència dels EUA per als òrgans de control aconseguixi abaixar la impunitat i millorar la situació dels drets humans. Una manera d'aconseguir-ho, i una cosa que la USOC està fent, és la creació d'indicadors per mesurar l'eficàcia de l'assistència que els EUA donen a la fiscalia, a la procuradoria i a la defensoria; part del finançament d'aquestes entitats ha de dependre del compliment d'aquests indicadors.
2. Continuar documentant casos d'execucions extrajudicials i d'altres violacions per part de la força pública, i fer servir aquests casos per insistir que hi hagi una reducció significativa en l'ajuda militar i una avaluació seriosa de l'historial de drets humans de les brigades que reben ajuda dels EUA.
3. Investigar més profundament els programes de CCAI de col·laboració entre les forces armades i les agències civils governamentals que USAID està promovent al país, perquè puguem incidir-hi més.
4. Assegurar que el debat sobre el TLC sigui obert i inclogui tots els sectors de la societat que es veurien afectats, i insistir que hi hagi un procés real i participatiu per crear indicadors i canvis per mitigar els impactes negatius del tractat.
5. Garantir que, en aquest moment crític per a un possible canvi de rumb de la política dels EUA cap a Colòmbia, la veu de la societat civil colombiana sigui escoltada per la nova Administració i pel Congrés.
6. Continuar mostrant les errades i els greus impactes de la política antidrogues a Colòmbia i insistir en la fi de les fumigacions aèries com a mecanisme d'eradicació dels cultius il·lícits.
7. Elaborar informes sobre els riscos i els problemes que comporta el cultiu de palma africana a Colòmbia, per fer-los servir com a eines informatives a l'interior de la nova Administració i al Congrés.

I, per últim, treballar a favor de la construcció de llaços més estrets amb els nostres col·legues, tant als EUA com a Colòmbia, a Europa i a l'Amèrica Llatina.

Gràcies de nou per l'oportunitat de compartir aquests dies amb vostès, i espero que puguem continuar dialogant i explorant formes de treballar junts per al respecte dels drets humans i de la pau.

Jean-Pierre Gontard

Exassessor del Govern suís pels processos de pau a Colòmbia

Desgel o "descongelament" – l'acompanyament europeu

1. Fa vint-i-cinc anys va tenir lloc un episodi molt important en la història de Colòmbia: l'alto el foc de les 0:00 hores del 28 de maig del 1984, tal com estava previst en l'Acord de La Uribe.

Primer contacte entre el Govern colombià i les FARC: final de gener del 1983. Signatura de l'acord: 28 de març del 1984. Al cap de catorze mesos de contactes directes callaven les armes. L'acord va ser signat en representació per la banda de les FARC per Marulanda, Jacobo Arenas, Alfonso Cano, Raúl Reyes i Jaime Garacas.

2. Per a la comunitat internacional va ser una sorpresa molt agradable, ja que el president Belisario Betancur no havia fet campanya amb una proposta de diàleg de pau i en els sis primers mesos del seu mandat es va parlar poc de contactes amb les FARC. Com va ser possible arribar a un alto el foc en un temps tan curt? Pot ser que coincidissin el Govern i les FARC a ascendir discretament cap a la primera prioritat, la voluntat política de mantenir converses de pau?

Val la pena analitzar un període no tan llunyà. Repeteixo qui van ser els qui van signar l'acord per part de les FARC: Marulanda, Raúl Reyes, Alfonso Cano.

Un Govern conservador va aconseguir que les FARC s'asseguessin a Colòmbia amb representants del Govern, tot i que la guerrilla no el considerava legítim.

El president Belisario Betancur i el Secretariat de les FARC ho van aconseguir sense

la participació d'intermediaris internacionals.

3. Tant de bo el Govern colombià i el Secretariat de les FARC coincidissin amb voluntat política de mantenir converses de pau. Al cap d'uns quants mesos, i després d'establir una certa confiança entre els negociadors, llavors sí, en aquell moment la comunitat internacional podria respondre a una possible invitació per acompanyar les etapes següents cap a la pau duradora.

4. Al maig del 2009 es percep un desgel, amb indicis positius:

- alliberaments unilaterals per les FARC de "polítics", de militars i de policies, d'estrangers,
- declaracions concretes de les FARC en resposta a peticions de Colombians i Colombianes per la Pau,
- algunes declaracions de les autoritats de Bogotá.

Vaig tenir l'oportunitat de recordar alguns d'aquests indicis interessants al març a Madrid, durant el seminari internacional de la Universidad Carlos III, en una ponència de la taula "Aportes y perspectivas relacionadas con acuerdos de regulación de la guerra en Colombia".

En el text del 20 de març del 2009, titulat "Círculo de Sabios de la Isla de Providencia", esmentava la feina de Yezid Arteta, investigador de l'Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ens sembla molt positiu que el president Uribe

Si considerem els últims deu anys, vuit Estats europeus i set Estats americans han participat en processos de pau entre Bogotà i les guerrilles

hagi pensat a proposar-lo per ser "instructor de pau" i possible pont per a contactes futurs. Serà l'inici d'un nou inici?

5. No cal necessàriament un canal complicat per tal que l'Estat colombià es comuniqui amb les FARC o amb l'ELN.

Cal recordar com les autoritats civils i militars van mantenir obert el famós "canó del riu Duda", com Jacobo Arenas es comunicava amb el Govern amb el "telèfon vermell" o com l'Alt Comissionat per la Pau, Camilo Gómez, parlava amb Raúl Reyes gairebé cada dia per telèfon o per ràdio.

Hom pot pensar que totes dues parts, els governs i la insurgència, consideren reactivar més canals de comunicació.

6. Serà el desgel de cada primavera o un "descongelament" durador de tipus antàrtic?

7. Cada primavera els europeus han manifestat que el seu interès per Colòmbia no és tan sols econòmic, degut a la mida del país i del mercat que representa una població de més de 44 milions, activa i treballadora, sinó també per la seva influència política i cultural. El conflicte a Colòmbia té una importància no tan sols humanitària, sinó també política i simbòlica per a la resta de la comunitat internacional.

Cap país no ho pot ignorar. Els europeus, els llatinoamericans, els nord-americans i ara

els asiàtics han d'aplicar segons els casos els principis de coresponsabilitat i de cooperació.

8. Si considerem els últims deu anys, vuit Estats europeus i set Estats americans han participat en processos de pau entre Bogotà i les guerrilles. Els europeus van respondre a peticions colombianes o van proposar els seus bons oficis i Bogotà els va acceptar. La llista és impressionant (per ordre alfabètic): Alemanya, Espanya, França, Itàlia, Noruega, Suècia, Suïssa i el Vaticà.

Els americans són els següents: el Brasil, Canadà, Costa Rica, Cuba, l'Equador, Mèxic i Veneçuela.

Els Estats Units van tenir una trobada semi-oficial a Costa Rica el desembre del 1998. El cap de l'Oficina d'Afers Andins del Departament d'Estat, Phil Chicola, es va reunir amb Raúl Reyes a San José. Un diplomàtic americà estava present el gener del 1999 a San Vicente del Caguán, el de la inauguració del procés de pau.

9. Es poden identificar diversos escenaris de col·laboració:

- facilitació de contactes discrets en el seu territori
- amfitrió que organitza converses a petició de les parts
- organització de conferències
- participació com a garant o com a testimoni en etapes d'un procés
- negociació com a mediador
- participació en alliberaments

Als vuit Estats europeus es van desenvolupar contactes discrets o secrets.

Als vuit Estats esmentats més amunt també es van desenvolupar converses formals o

Més aviat hi ha escassetat de sincronització entre els interessos de l'Estat colombià per a la pau i els interessos de les guerrilles per a la política

conferències a petició de les parts o de la societat civil. Les trobades més notòries es van organitzar a Alemanya (Porta del Cel a Magúncia), a Espanya (Madrid, Toledo, etc.), a França (París), a Itàlia (Roma), a Noruega (Oslo), a Suècia (Estocolm), a Suïssa (Berna i Ginebra) i al Vaticà.

Quatre països van participar com a garants o, si més no, com a testimonis. Espanya, França, Noruega i Suïssa van assistir a sessions de negociació entre el Govern i l'ELN, a Cuba i a Veneçuela (Illa Margarita).

A partir de l'any 2002, els europeus van acceptar actuar com a emissaris o facilitadors, començant per Suïssa. França primer i Espanya després es van unir a Suïssa i van constituir el grup de països amics treballant per assolir un contacte directe Govern - FARC que desembocqués en un acord humanitari. Sovint es va parlar dels «europeus». Només érem tres i no pas set com durant les negociacions del Caguán (1999-2002).

Per acabar, alguns van participar com a garants en diverses etapes d'alliberaments a Colòmbia en col·laboració amb països llatinoamericans.

10. Es pot notar que els països europeus, sols, en grups petits o amb molts altres, han estat oberts a tota mena d'acompanyament durant els últims deu anys i sempre amb l'acord del Govern colombià.

11. També es pot notar que els combats continuen i afecten la població civil. El cost polític intern i extern pot ser alt per a un país europeu, lluny de les Amèriques, si els seus bons oficis no resulten en un progrés concret i visible. L'opinió pública i els parlaments es cansen. Els diplomàtics i els experts es concentren en altres zones estratègiques. Els empresaris europeus perden confiança. Els turistes tenen una por exagerada.

Com podem respondre des d'Europa quan arribi el moment? Com podem tornar a pujar al tren de la pau si és l'interès de Colòmbia i el nostre?

12. Les propostes són moltes i podem pensar que gairebé tots els escenaris han estat provats diverses vegades. Llavors alguns opinen que val més deixar als altres, als països veïns, als països llatinoamericans, a l'ONU i a altres organitzacions regionals, la difícil tasca de mirar d'acompanyar nous esforços per a la pau.

13. Val la pena considerar que no falta imaginació o experts. Més aviat hi ha escassetat de sincronització entre els interessos de l'Estat colombià per a la pau i els interessos de les guerrilles per a la política; és a dir, en primer lloc, entre el Govern i les FARC.

Pot coincidir la voluntat de pau urgent per una banda i la voluntat de pau intensa per l'altra. És possible que sigui un moment privilegiat d'uns quants mesos o d'uns quants anys. També és possible que el Govern i les FARC considerin de molt interès associar alguns països europeus per enfortir uns contactes inicials o per confirmar la serietat de les converses davant una opinió pública nacional i internacional que s'ha tornat molt escèptica.

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

Si arriba el tren de la pau, com podem saber si és bo per a l'Estat colombià que hi pugin el Govern i les guerrilles?

Per als europeus, com es pot saber si val més pujar al tren de la pau amb un grup de països amics que tenen més o menys els mateixos interessos o la mateixa política ("like-minded countries") o pujar-hi amb un grup heterogeni que a vegades permet reaccionar de manera més adequada a situacions imprevistes durant converses difícils?

Com es pot saber si es tracta de política d'Estat o de Govern?

La meua opinió és que som a la primavera. De moment es tracta d'un desgel, però no podem descartar que es converteixi en un "descongelament" durador.

14. Els països veïns, els llatinoamericans, els nord-americans, ho tenen molt clar: no poden ignorar el que passa a Colòmbia. A Europa, convé no perdre l'interès per la pau de Colòmbia.

Em sembla que hi ha un nucli de països europeus que ja tenen relacions i experiència que podrien ser útils: Espanya, França, Noruega i Suïssa.

Els governs i les cancelleries dels quatre països amics de Colòmbia potser no tenen gaires desitjos de tornar a formalitzar un grup d'acompanyants. Però sí que necessiten observar i analitzar com a mínim el que passarà a Bogotà, el que passarà a les muntanyes i el que passarà a Washington.

15. Per tal que no se'ns escapi aquesta possible oportunitat proposo que es formalitzi un club d'amics europeus de Colòmbia for-

mat per institucions que solen aconsellar els governs:

- L'Escola de Cultura i Pau de Barcelona
- L'International Peace Research Institute d'Oslo
- El Centre per al Diàleg Humanitari de Ginebra
- La Comunitat de Sant Egidí de Roma

16. Totes quatre institucions treballen tant en temes acadèmics com en temes polítics. Totes quatre tenen relacions de confiança amb molts governs. Totes quatre són molt responsables. En cada una d'aquestes institucions hi treballa gent seriosa i discreta.

El club dels amics europeus de Colòmbia es podria reunir durant uns quants dies a l'estiu per compartir les seves notes i les seves anàlisis.

Les cancelleries d'Espanya, de França, de Noruega i de Suïssa podrien avaluar l'interès de mantenir aquesta capacitat permanent de reflexió i de suport a les polítiques colombianes.

Aquest club podria explicar-nos si els sembla que ve l'inici d'un "descongelament" o si es només el desgel anual de primavera.

Olga Amparo Sánchez Gómez

Representant de Colombianos y Colombianas por la Paz
Directora de la Casa de la Mujer (Colòmbia)

La pau: horitzó perdut a Colòmbia

Bona tarda. Per a totes i tots els qui ens acompanyen durant aquests dies de reflexió sobre la pau a Colòmbia, el meu agraïment i el de la Casa de la Dona i el de Colombianes i Colombians per la Pau, per la invitació de la Taula per ser avui amb vostès compartint reflexions i somnis.

Un agraïment molt especial a la Taula pel seu compromís indeclinable amb la pau i amb els drets humans a Colòmbia. Des del lloc més profund del meu cor, voldria que molt aviat estiguéssim debatent i compartint sobre la negociació política del conflicte armat, però permetin-me afirmar que la pau avui és un rumb perdut al nostre país.

Voldria fer algunes precisions. Colombianes i Colombians per la Pau no és un moviment social, és un corrent d'opinió que té l'origen en el desig i en el somni de colombianes i colombians de les més diverses posicions sobre el conflicte armat, de fer realitat el principi constitucional: la pau és un dret i un deure de compliment obligatori. Colombianes i Colombians per la Pau sorgeix com un cant a l'esperança, com a expressió de fe en la condició humana, com a compromís ètic i polític per aconseguir que la pau sigui el rumb o, com diu el nom d'aquest panel, la "pau com a eix integrador", i jo hi afegiria de la vida.

La seva metodologia de treball es fonamenta en:

- 1) El compromís ètic i polític d'unir voluntats, coneixements i desitjos per recórrer camins cap a l'assoliment de la negociació política.
- 2) Dialogar i intercanviar idees i propostes amb el Secretariat de les FARC, a través d'Internet, sobre temes que permetin avançar en camins cap a la construcció de la pau.
- 3) Reconèixer que el procés significa guanyar confiança i atorgar legitimitats.
- 4) Discutir i acordar tema per tema, i no avançar al següent fins que no es consideri superat el tema en discussió.

Com a resultat d'aquest procés, s'ha aconseguit: obrir un espai de comunicació del Secretariat de les FARC amb ciutadanes i ciutadans; l'alliberament unilateral de quatre agents de la força pública i de dos polítics; l'anunci de les FARC de l'alliberament unilateral del cap Moncayo i de l'inici d'un procés per a l'intercanvi humanitari dels 22 membres de la força pública que encara estan retinguts com ostatges.

Avançar en aquests processos ha implicat que les FARC deixin les posicions inamovibles, com la sortida de Pradera i Florida; el suport al procés de líders polítics dels Estats Units, de França, del Brasil, de l'Argentina, de Xile, del Canadà, de Veneçuela, de Bolívia, d'Espanya, de Suècia, entre altres, i el suport de sectors de la societat colombiana i d'organitzacions socials.

En divuit anys de desenvolupament de la Constitució del 1991, a Colòmbia no s'han construït camins certs per a la cerca de la pau perquè la guerra és més rendible

El procés s'enfronta a un seguit d'obstacles referents a la manca de voluntat política del Govern per avançar en el procés; a la política de terra arrasada, recolzada per amplis sectors de la població; a la postura que cal la derrota militar de les FARC per negociar després; a la concepció que l'agenda social és patrimoni de la societat i que no ha de ser lliurada a les FARC; al rebuig majoritari a les FARC per part de la societat colombiana.

Fent referència a Colombianes i Colombians per la Pau, no puc deixar d'anomenar de manera especial la senadora Piedad Córdoba. Ella ha estat una lluitadora constant en la defensa dels drets humans, una convençuda que la pau és el camí per construir un país pluralista, divers i inclouent. És una somiadora i una militant de la vida; últimament s'ha dedicat amb valentia i força a buscar camins que ens permetin acostar-nos a la negociació política del conflicte armat com un preàmbul per a la construcció de la pau. Gràcies a ella, dotze dels ostatges de les FARC estan en llibertat. Per a ella, la meua admiració i el meu reconeixement; a ella li atorgo autoritat i solidaritat.

Per què afirmo que la pau, avui, és un horitzó perdut a Colòmbia? La vindicació per la pau té una llarga trajectòria. No ha estat, ni és, un procés homogeni i monolític.

En aquest procés hi han convergit diverses postures polítiques, accions i estratègies, i des d'aquesta multiplicitat d'interessos, necessitats i pràctiques es va aconseguir plasmar en la Constitució del 1991 la pau com un dret i un deure de compliment obligatori, convençudes i convençuts que aquesta fita històrica es constituïa en un repte inajornable per a la construcció de la pau. En divuit anys de desenvolupament de la Constitució del 1991, a Colòmbia no s'han construït camins certs per a la cerca de la pau perquè la guerra és més rendible. En aquest context, l'eix articulador no és la pau sinó la guerra.

Progressivament, les dinàmiques de la guerra se'ns han introduït al cos i a casa. Els forns en què els paramilitars van cremar els cossos de les seves víctimes no ens horroritzen. "L'olor dels cadàvers descomponent-se en fosses comunes i desconegudes ja no la sentim, ni sentim el soroll de les nostres passes sobre la sang que banya la terra. Tenim un vel als ulls, membrana còmplice, un silenci als llavis tancats mentre els pobles desapareixen de la faç de la terra. Tot fa olor de podrit i el poder estén les ales sembrant el desert i la mort al seu voltant".

"L'horror de la vida, l'horror de la violència del nostre món, el mal en la seva visibilitat aterridora, ha anat desapareixent darrere les teories on res no es veu, on res no fa olor, on res realment no ens fa tremolar ni ens envaeix la ment amb els sentiments, profunds, esgarrifosos, que ens obliguen a reflexionar amb la carn, amb el cor i amb la intel·ligència. No volem sentir ni veure la realitat, i a això s'hi presta, també, un llençatge cada vegada més superficial, cada vegada més oficial. La vida s'extingeix, agonitza, ens crida des de tots els racons del planeta i no sentim res: els nostres testi-

S'aplaudeix fins al cansament
els qui violin totes les
normes constitucionals
internes, perquè es continuï
entregant el país als
interessos corporatius

monis no valen res, no serveixen per a res, només és apreciable el debat en els fòrums internacionals i allò de què ja s'ha extret la vida passional".¹

Recorro els fragments d'aquest lloc geogràfic anomenat Colòmbia, i en la meua memòria de nena, d'adolescent i d'adult emergeixen un a un fragments d'històries de violències i de morts. Les narracions de la meua àvia, les de la meua mare, les de les dones que ens cuidaven, les del meu pare i les dels mitjans de comunicació, són narracions barrejades amb contes infantils. Quina situació més perversa, més malalta, la que ens ha tocat viure i la que continuem vivint!

Aquestes narracions parlaven de desplaçaments, de desaparicions, de tortures, de violacions, d'extermini. I avui, malgrat tot l'horror i tot el patiment, la societat colombiana, sota la direcció del seu president, valida majoritàriament que es destini el 6% del PIB a la guerra. La societat i els seus governants no volen veure 4.300.000 desplaçats/des per conflicte armat; no els importa si els joves, als quals no se'ls brinden oportunitats, són assassinats per agents de la força pública i se'n mostren els cossos com a triomfs de la política de seguretat democràtica. No es veu amb preocupació que entre el juliol del 2002 i el juny del 2007 es registressin 12.547 víctimes d'execucions extrajudicials, d'homicidis polítics

i de desaparicions forçades,² per part de membres de les forces armades i de la policia, de grups paramilitars i de les guerrilles, per fora de combat, per raons sociopolítiques. No existeix commoció ni s'exigeixen responsabilitats per als qui diàriament entreguen els recursos als interessos privats nacionals i internacionals.

En l'àmbit internacional hi ha un silenci còmplice amb els qui tenen la responsabilitat constitucional de la cerca de la pau. Es canvia silenci per recursos energètics, petrolers, per l'aigua, pels boscos, pels mitjans de comunicació. S'aplaudeix fins al cansament els qui violin totes les normes constitucionals internes, perquè es continuï entregant el país als interessos corporatius; per continuar la guerra amb el sofisma que s'està combatent el terrorisme i el narcotràfic; per incrementar les arques de les companyies transnacionals amb la venda d'armes als exèrcits legals i il·legals.

I, avui com ahir, ni el patiment ni l'horror no commouen. Avui com ahir, a Colòmbia s'ha trencat el dic que mai no s'hauria hagut de trencar, el dic de l'ètica. Avui com ahir, l'ètica i el valor per la vida no són l'horritzó que guien les colombianes i els colombians, perquè s'ha fet de la polis un lloc per a la degradació de l'ésser humà, per a la corrupció, per a l'empresa de la mort i no de la vida.

Però no tot és desesperança i mort. També hi ha moltes veus, les vostres, les nostres i

1 Vélez Saldarriaga, Martha Cecilia, "Desafíos del feminismo en tiempos de guerra". Conferència presentada a la ciutat de Bogotà, 2006.

2 Comissió Colombiana de Juristes, "Violaciones de derechos humanos y violencia sociopolítica en Colombia, Derecho a la Vida". A <http://www.coljuristas.org/inicio.htm>.

Cada ciutadana, cada ciutadà, un esglaó; cada víctima, una denúncia, i totes i tots junts alcem la veu amb tanta força que el món ens està escoltant

les de milers de colombianes i colombians que, malgrat tot i contra tot, hem trencat el silenci de la indiferència. De viva veu, amb veus irades, assenyallem els horrors de la guerra, la desídia dels qui tenen la responsabilitat de buscar camins per a la negociació política del conflicte armat, revelem els noms de les víctimes i assenyallem els seus perpetradors.

En veu alta, hem denunciat els crims i els horrors de la guerra i hem exigit veritat, justícia i reparació. Traiem amb força l'esperança de construir un món millor, descobrint la voluntat comuna que fa comuns la certesa de la pau com un element integrador de la condició humana. Hem agafat coratge per canviar el rumb de la nostra història, es continua fent cadena. Cada ciutadana, cada ciutadà, un esglaó; cada víctima, una denúncia, i totes i tots junts alcem la veu amb tanta força que el món ens està escoltant.

QUINS SÓN ELS POSSIBLES ESCENARIS D'ACOMPANYAMENT INTERNACIONAL?

La solució del conflicte armat intern colombià ha de ser una responsabilitat de l'Estat i de la societat colombiana; però és un fet que en el moment actual el conflicte es troba articulat a dinàmiques internacionals com la indústria de les armes, el tràfic

de persones i de narcòtics, la disputa pel control i per la propietat de recursos energètics i per la biodiversitat; en aquest sentit, la comunitat internacional democràtica i compromesa amb la pau mundial ha d'afrontar certs reptes.

Els possibles escenaris d'acompanyament internacional als processos de negociació política del conflicte armat a Colòmbia es vinculen a la recomposició de les estructures de poder al món, i a noves realitats com el replegament de les grans potències de les seves zones d'influència després de la Guerra Freda. La població civil es converteix en centre del conflicte armat, amb impactes com la crisi humanitària que es viu al país.

Davant aquest fet s'ha incrementat la participació d'organismes multilaterals i regionals, com és el cas de l'OEA, en el procés de desmobilització de paramilitars. A part d'això, l'existència del Tribunal Penal Internacional obre una esperança a mitjà i a llarg termini perquè els responsables de crims de lesa humanitat i de guerra siguin sancionats. L'acompanyament de la comunitat internacional ha d'inscriure's en un marc de respecte a l'autonomia, d'impuls a la seguretat humana i a la democràcia, i de no-suport a cap actor armat legal o il·legal. Els possibles escenaris d'un procés de pau a Colòmbia són:

1. Creix la confrontació política per la possible reelecció del president Uribe. Reelegit que consolidarà un Estat al servei de la impunitat, de la corrupció. S'enforteixen els poders mafiosos i els vincles amb el paramilitarisme, amb el narcotràfic i amb la política. La coalició d'esquerra no aconsegueix enfortir la seva proposta política i no obté èxits electorals que equilibrin el poder de la coalició uribista.

S'enforteix el moviment ciutadà per la sortida política negociada al conflicte armat; s'aconsegueix avançar en aliances nacionals i internacionals que pressionin el Govern a buscar alternatives per a la sortida negociada del conflicte armat

2. Un escenari similar a l'anterior, amb la diferència que el nou paramilitarisme té un paper en l'àmbit regional, no pas per la via armada sinó per mitjà del control d'espais de participació social i política i de control territorial.
 3. Les guerrilles donen mostres que desitgen passar de l'acció merament militar a accions politicomilitars. S'aconsegueix un moviment ciutadà i de coalicions amb partits polítics per moure el pèndol cap a la negociació política, i l'intercanvi humanitari és un esglaó per a aquest objectiu. En la direcció del que succeeix actualment, no s'aconsegueix avançar i el conflicte es degrada encara més i es prolonga.
 4. L'Administració Obama presenta un escenari més favorable perquè s'iniciï un procés de negociació i de pau per mitjà de la democratització del procés i de reformes amb la participació de la societat civil. En la línia de la reelecció d'Uribe, condiona els seus suports amb respecte als drets humans a l'avenç de processos de veritat, justícia i reparació.
 5. S'enforteix el moviment ciutadà per la sortida política negociada al conflicte armat; s'aconsegueix avançar en aliances nacionals i internacionals que pressionin el Govern a buscar alternatives per a la sortida negociada del conflicte armat.
- En tots els escenaris possibles d'acompanyament internacional s'ha de:
1. Insistir al Govern colombià i a la insurgència que es posin en pràctica les recomanacions del sistema internacional de drets humans, del sistema interamericà en matèria de drets humans i del dret internacional humanitari, fent servir la condicionalitat de la cooperació bilateral al compliment d'aquestes recomanacions.
 2. Analitzar i comprendre el conflicte armat colombià des d'una mirada regional, impulsant i fomentant processos de pau subregional. Avui dia hi ha instruments polítics, de cooperació i comercials.
 3. Exigir al Govern colombià el compliment dels estàndards internacionals en matèria de veritat, justícia i reparació.
 4. Contribuir a l'enfortiment de les institucions de l'Estat garants dels drets humans.
 5. Contribuir a l'enfortiment de les organitzacions i dels grups de la societat compromesos amb la cerca de sortides polítiques negociades del conflicte armat.

Per acabar, vull reiterar que en cada fòrum nacional i internacional s'alcen veus de rebel·lia per denunciar els crims, per exigir que se sancioni els perpetradors. Veus avergonyides per haver de mostrar al món l'exercici sistemàtic de destrucció i de mort, l'exercici d'eliminar dones, nenes, homes en el seu ésser, en la seva dignitat, en la seva autonomia i en el seu lliure desenvolupament de personalitat, i per aquesta via,

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

Cada vegada són més les dones i els homes a Colòmbia que ens sumem a la gran odissea de construir la pau com a únic camí possible per humanitzar les nostres vides

condemnar l'oposició, la diferència, la rebel·lia, sotmetent, destruint i assassinant allà on s'alcen veus, allà on hi ha desobediència, allà on hi ha propostes de vida.

Hem entès que la guerra, de manera sistemàtica i brutal, destrueix identitats, amputa el nostre desig i ens col·loca en el terreny de l'animalitat. Per això, cada vegada són més les dones i els homes a Colòmbia que ens sumem a la gran odissea de construir la pau com a únic camí possible per humanitzar les nostres vides.

Moltes gràcies, i esperem que cadascuna i cadascun de vostès ens acompanyin en la construcció d'aquesta gran utopia: viure en una casa i en un país lliure de violències i de dominacions.

CLAUSURA

ANDREU FELIP

Director de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament de la Generalitat de Catalunya

Moltes gràcies. Faré una intervenció molt breu, ressaltant només un parell de coses. Una, d'important: donar les gràcies a tots i totes els qui han participat en aquestes Jornades. Aquesta setena edició evidentment explica que s'ha arribat aquí, per una part, per la tenacitat i el compromís de les persones que d'alguna manera estan vinculades a l'organització; però també, després de set anys, a la constant participació de l'Agència, amb què sempre han comptat.

Una participació que és un reflex del compromís dels ciutadans i les ciutadanes de Catalunya en la defensa dels drets humans, en defensa de la pau, en defensa dels drets col·lectius dels pobles, en defensa del diàleg, en defensa de la negociació com el millor instrument per a la resolució dels conflictes. Un compromís que no tan sols és conegut sinó que, gosaria dir, és reconegut a nivell internacional: aquest compromís de la societat catalana amb el diàleg i la negociació com a instruments per a la resolució de conflictes de manera duradora.

I d'altra banda, en un altre grau, però també és reconegut el compromís de la societat catalana amb Colòmbia per la situació política, per la vulneració de drets, per la violència que pateix el seu poble. I aquest interès, aquest compromís es manifesta de manera diversa per mitjà de diferents instruments, alguns en l'àmbit institucional i

uns altres per mitjà de la societat civil. Crec que un dels més importants és la mateixa existència de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia. La Taula, en què participa cada vegada més el Govern de Catalunya, que n'és membre per mitjà de l'Agència de Cooperació i de l'Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans. També es manifesta aquest compromís, per exemple, en el projecte de cooperació al desenvolupament que aprova el Parlament de Catalunya, que és el que manifesta el seu interès en Colòmbia com uns dels països prioritaris per a l'àmbit de les polítiques de desenvolupament.

Per exemple, aquest compromís institucional es va manifestar el novembre passat quan OIDHACO va celebrar l'assemblea a Barcelona i en aquesta assemblea es va fer present i va participar la segona autoritat de Catalunya, el vicepresident del Govern; o quan dijous passat el president del Parlament es va reunir amb la senyora Olga Sánchez amb motiu de la celebració d'aquestes Setenes Jornades. Per tant, és diversa la forma en què manifestem, tant en l'àmbit de la ciutadania com en el de les institucions, aquest compromís i aquest interès per Colòmbia i per la seva situació.

Un compromís que més i més des de Catalunya és rellevant, precisament en unes Jornades que tracten sobre la internacionalització del conflicte colombià i com la comunitat internacional incideix en el conflicte colombià, però també com el conflicte repercuteix en la comunitat internacional. I, com hem pogut veure durant aquests

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

dies, la possible solució al conflicte passa per la implicació de la comunitat internacional, ja que una de les afectacions és la de les persones refugiades. Aquesta és una conseqüència que cada vegada més arriba a Catalunya de manera específica: la de les persones refugiades que viuen entre nosaltres. El tema de les persones refugiades és un fenomen que no els és estrany als catalans i catalanes, que el tenen apropiat. De fet, molts homes i dones que a Catalunya havien lluitat per la democràcia i se n'havien anat, només fa trenta anys que van poder començar a tornar al seu país amb total llibertat, després d'anys d'assassinats, de repressió i d'exili, després de mig segle d'exili.

I per això, el fet que ara a Catalunya puguem acollir aquestes persones refugiades de Colòmbia es constitueix en una manera de tornar la solidaritat que durant molts anys hem rebut per part de la comunitat internacional i, especialment, dels països americans. Per tant, des de l'activitat permanent de la Taula, i específicament des de l'organització d'aquestes Jornades, comencem expressant el nostre agraïment per la vostra participació, ja que ens permet aportar el nostre gra de sorra a la resolució del conflicte i també situar-nos al costat del poble colombià i acompanyar-lo en el procés de la seva lluita per la consecució d'una pau justa i duradora. Per això, repetixo, moltes gràcies i moltes felicitacions a l'organització de les Jornades.

XAVIER BADIA

Director de l'Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans de la Generalitat de Catalunya

Bona tarda. Evidentment, les meves primeres paraules són d'agraïment a totes les persones que aquí a Catalunya, a Espanya, a

Europa es mouen i treballen per Colòmbia al voltant de la Taula Catalana. També molt especialment vull donar les gràcies a totes les persones que heu vingut de Colòmbia i dels països veïns a aquestes Jornades, i que representeu uns sectors molt importants de població, que fa molt temps que lluiten per la pau i pels drets humans a Colòmbia; que venim aquí amb anàlisis, amb experiències i amb visions, enfrontades de vegades, diverses, amb molts matisos, però que a tots –i això s'ha posat de manifest en aquestes Jornades i en les anteriors, durant tot el treball de la Taula–, ens uneix un punt en comú, i és que Colòmbia està vivint un conflicte de naturalesa política que fa molt temps que dura i que està provocant un enorme patiment en el conjunt de la població de Colòmbia. I encara que el Govern del president Uribe el negui, negui l'existència del conflicte tal com hem recordat aquí durant aquestes Jornades i li doni un qualificatiu d'acord amb la seva estratègia de seguretat democràtica, de supeditació als Estats Units, no per això deixa d'existir aquest conflicte ni les seves conseqüències, que són molt greus per a amplis sectors de la població.

Però, a més a més, ens uneix una segona convicció, que fins i tot és molt més important que la primera, perquè ens il·lumina, ens dóna perspectiva de futur en el nostre compromís i en la nostra feina: busquem una sortida negociada al conflicte, treballlem per la pau a Colòmbia. I sabem que no hi ha una sortida militar, perquè no hi és, i perquè encara que hi fos, aquesta sortida no donaria satisfacció a la població que pateix a Colòmbia i molt especialment a les víctimes del conflicte, i rebutgem les armes, denunciem els crims d'Estat, denunciem l'ús del segrest, la violació dels drets humans i la violació de les lleis humanitàries; i ens uneix l'objectiu d'un acord humanitari, per-

què creiem que és un pas cap a una solució definitiva de pau.

I encara ens uneix una tercera convicció: la consecució de la pau que volem, que no és només que callin les armes dels grups armats, de les guerrilles, dels paramilitars, de les forces violentes de l'Estat. El que volem és una pau que va molt més allà del silenci de les armes i que només s'aconseguirà amb l'enfortiment de la societat civil com un element necessari per assegurar, juntament amb la consecució d'una alternativa política a l'actual Govern que afronta el conflicte merament com una lluita anti-terrorista, per assegurar, deia, les reformes necessàries de tipus estructural que garanteixin de manera plena la consolidació de la pau i un procés realment democratitzador.

A partir d'aquestes tres conviccions, tots els matisos, totes les visions, són possibles. I ho hem vist: uns posem els accents en uns aspectes, uns altres en uns altres. El paper del context, el paper de l'entorn, el paper del narcotràfic, de la parapolítica, de les màfies, el paper de la terra i de la Llei de justícia i pau, la impunitat i el rescabament de les víctimes. Però si d'alguna cosa ens ha servit l'experiència de la Taula, i si d'alguna cosa ens ha servit l'experiència de les sis Jornades anteriors i d'aquestes, les setenes, ha estat per aprendre que és molt més important el pes d'aquestes tres conviccions que ens uneixen que les diferències de tàctica o d'estratègia o d'anàlisi. Aquest, crec, és el valor principal de la Taula, de la seva feina i de l'univers que crea al seu voltant. Crec que és un cas que cal posar en valor, perquè és un espai de concertació entre la societat civil catalana amb les entitats i les persones colombianes i les institucions de Catalunya.

Com a director de l'Oficina de Pau i Drets Humans, els dic que el suport a la Taula

forma part fonamental de l'estratègia del Govern de la Generalitat de Catalunya, tant per mitjà de l'Agència de Cooperació al Desenvolupament com de l'Oficina de Pau i Drets Humans. Totes dues aborden el seu compromís amb la pau i amb els drets humans a Colòmbia compartint plenament els principis que he anunciat en aquestes paraules; mitjançant el nostre treball, donant suport i participant activament en les activitats de la Taula, hem anat analitzant les diferents cares del conflicte, els actors, les víctimes, els forats i les oportunitats. Sobretot, hem après a dialogar, a confrontar anàlisis i diagnòstics, a debatre polítiques i protagonistes, hem posat a la mateixa taula experts, activistes, analistes, represaliats, familiars de víctimes, hem analitzat les llums i les ombres de la política nacional i internacional; les virtuts i els reptes de la cooperació, el paper de les grans multinacionals i dels governs occidentals, també de l'espanyol. Hem parlat, hem discutit i hem discrepat. Hem utilitzat la paraula, l'argument, la persuasió. Hem teixit consensos i hem apartat discrepàncies. També hem discutit i ens hem barallat. En definitiva, hem après a il·luminar actituds i pràctiques que ens caldran per implantar, per aconseguir la pau, el respecte dels drets humans i la democràcia.

I en l'encadenament de les set Jornades en què hem anat analitzant les diferents cares del conflicte, avui hem posat l'accent en l'aspecte internacional, regional. Fins i tot sense contradir el que va dir el primer dia Yago Pico de Coaña, gran coneixedor de Colòmbia i persona que va posar tots els seus bons oficis a contribuir a la pau, sense contradir que el conflicte armat l'heu de resoldre els colombians i colombianes –això és evident–, avui no hem evitat analitzar les possibilitats i les oportunitats de la internacionalització de la pau, en un context

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

regional nou, que pot ser analitzat de manera molt diversa entre els mateixos participants de les Jornades, com s'ha posat de manifest avui, en el context del canvi de l'Administració dels Estats Units, que brinda més opcions a una política exterior, almenys teòricament, més independent, per part de la Unió Europea. Hem vist i hem analitzat propostes com en aquesta última taula. Vull agrair les intervencions de la Kelly, d'en Jean Pierre i de l'Olga Amparo, perquè és una mirada cap al futur. Això és el que serveix i això només justifica l'existència de la Taula.

Moltes gràcies.

RAMON SANAHUJA

Coordinador de Cooperació Internacional i Immigració, Ajuntament de Barcelona

Moltes gràcies. M'agradaria recordar algunes idees interrelacionades que s'han produït durant aquests dies. Per exemple, voldria cridar l'atenció sobre la intervenció feta per l'analista Marcos Criado, del Centre d'Estudis Polítics i Socials, que ens ha il·lustrat sobre la situació socioeconòmica de Colòmbia i el seu conflicte d'una manera molt rigorosa, i ens ha cridat l'atenció sobre la importància dels intercanvis comercials entre països veïns, especialment entre Colòmbia i Veneçuela. També voldria recordar la intervenció d'Alexandra Bermúdez, portaveu de l'Assemblea Permanent de la Societat Civil per la Pau, que ens va explicar un conte que recordarem, un conte sobre el petit colibrí que intenta apagar un foc de manera modesta; i aquest conte m'ha fet pensar en la contribució de les administracions catalanes, en la contribució de l'Ajuntament de Barcelona per mitjà de les diverses accions de cooperació a Colòmbia, en concret a la ciutat de Medellín, una coo-

peració de ciutat a ciutat. En aquest sentit, la cooperació de Barcelona a Medellín aposta per l'enfortiment de les capacitats de les entitats locals, particularment de les necessitats de l'acció ciutadana basada en els principis d'autonomia i de democràcia local. Aquesta etapa de col·laboració es va iniciar en el mandat de l'alcalde Sergio Fajardo, ara candidat a la presidència, i que ara continua amb l'alcalde actual. També donem suport a projectes d'associacions catalanes concretes, com per exemple al Moviment per la Pau, que des de fa diversos anys duu a terme una tasca important amb les persones afectades per les mines antipersones. Colòmbia és el primer país del món afectat per les mines d'acord amb els informes internacionals. També treballem amb una fundació colombiana, la Fundació Imago, que treballa amb població víctima del conflicte a Ciutat Bolívar, als barris de Bogotà. La cooperació de Barcelona està encaminada, com ja he dit, a enfortir les capacitats dels ens locals, així com de la societat civil colombiana. Construir la pau és construir ponts de diàleg sense desconfiança i sense por. L'objectiu és donar suport a la societat civil en el seu exercici de demandes democràtiques.

Com hem sentit en aquestes Jornades, la no-presència de l'Estat en bona part del territori és un dels greus problemes del conflicte. Per bé que l'Estat es manifesta mitjançant la presència de l'exèrcit i de la policia, no és suficient, atès que s'oblida de les altres obligacions de l'Estat: l'educació, la salut, les infraestructures, la justícia... A Colòmbia hi ha un Estat de dret, una separació de poders necessaris perquè tot funcioni. Aquests problemes, aquesta manca d'Estat afecta sobretot la població més feble, la població indígena, la població afrocolombiana, o la que viu a les zones frontereres, com ha explicat molt bé Marcos Criado.

Finalment, m'agradaria ressaltar la intervenció de Yago Pico de Coaña, que va dir que davant les parts d'un conflicte cal ser imparcial, però no neutral. No es pot ser neutral davant les víctimes de violacions de drets humans.

Construir la pau és construir ponts de diàleg perquè hi hagi confiança i per superar l'escepticisme. El senyor Gontard ha parlat de la necessitat de construir confiança en tota societat democràtica. Això fa referència a la situació a Colòmbia, però també és aplicable a altres situacions de conflictes al món.

Jo faria una crida als catalans i catalanes que són aquí perquè recordessin dues paraules que una periodista va pronunciar durant una de les manifestacions més multitudinàries que s'han produït a la nostra ciutat en resposta a uns dels pitjors assassinats: "Sisplau, dialoguin". Aquestes dues paraules van provocar un terratrèmol social i polític al voltant d'un conflicte que incomprendiblement no està resolt. Sisplau, dialoguin; sisplau, escoltin-se entre vostès. Això és importantíssim, escoltar les raons dels altres és clau. Recordar que hi ha molts exemples que ho demostren, com el de Sud-àfrica, en què la pressió exterior va ser un factor fonamental, encara que això no es produeix així en el conflicte colombià.

I, finalment, vull felicitar la tasca de la Taula per Colòmbia per la magnífica feina feta i pel nivell dels participants. Crec que la Taula s'ha de fixar reptes assumibles i ambiciosos, que signifiquin una esperança per al conflicte colombià, i aquestes Jornades seran recolzades totalment pel nostre Ajuntament. Ja només el fet de celebrar aquestes Setenes Jornades, encara que no hagin tingut la repercussió mediàtica que ens hauria agradat, ja té un valor, atès que s'hi han

expressat molts punts de vista i opinions diferents, una cosa que a Colòmbia potser no és possible.

Moltes gràcies.

VÍCTOR PUNTAS

Secretari del Fons Català de Cooperació al Desenvolupament

Gràcies. Vull començar felicitant a tots els ponents convidats per la Taula a aquestes Jornades, les últimes, que ja són un bon nombre, i també a l'organització per l'altura d'aquest esdeveniment, ja que organitzar una cosa així té un gran cost en esforç i en treball.

Vull començar amb una reflexió: desafortunadament, el conflicte colombià no és gaire conegut a Catalunya, i el poc que es coneix està completament mediatitzat per les notícies sobre la droga o la violència, o per les pel·lícules o les sèries que veiem. Per tant, és una bona tasca fer arribar a les diferents organitzacions socials tota la informació i tot el suport que puguin tenir per projectar una altra mirada sobre el conflicte colombià, en el seu terme mig, una mirada que contribueixi a aclarir tots els tòpics que es pugui; també està bé aprofitar cada vegada els colombians i colombianes que viuen entre nosaltres i que viuen en diferents pobles i ciutats, per escoltar-los i conèixer de primera mà, i que la veritat del conflicte colombià arribi amb més transparència a la nostra ciutadania.

Per això volem proposar dues línies de treball de fons. En primer lloc, treballar aquí, treballar a Catalunya, per solidaritzar la ciutadania amb el conflicte colombià en els seus diferents temes. I també sensibilitzar el conjunt dels ajuntaments catalans per-

VII JORNADES SOBRE COLÒMBIA

PROPOSTES PER A LA PAU A COLÒMBIA:
UNA PERSPECTIVA REGIONAL

què incloguin el tema de Colòmbia en les seves agendes de pau i cooperació. Malauradament, la gran majoria dels ajuntaments de Catalunya no tenen Colòmbia entre les seves prioritats, mentre que destinen molts esforços i molts recursos cap a altres zones del món. O sigui que el conflicte colombià no es troba entre les prioritats del món de la cooperació municipal.

Per això hem d'aspirar a mirar les coses més en conjunt, procurant que els ajuntaments colombians i les xarxes de societat civil que puguin existir explorin aquesta possibilitat amb els ajuntaments catalans, i es reforci així el municipalisme i el que és local, temes en què som experts des de fa més de trenta anys. Per tant, primer, treballarem perquè hi hagi una xarxa municipal a Colòmbia, que recordem és l'Administració més pròxima a la ciutadania. I segon, creem governança local per mirar la qualitat de vida i donar resposta a les necessitats de la gent d'allà, als seus pobles i ciutats, als seus escenaris, als seus ambients de concertació. Per tant, és un plantejament molt ambiciós que esperem que les mateixes persones facin que doni fruits, per abordar la cooperació des del que és local per mitjà d'aquestes vies, i segur que trobarem companys per mitjà de la Taula Catalana. Segurament en la pròxima edició, que serà ja la vuitena, podrem mostrar algun exemple, alguna línia de treball i de reflexió sobre el que es pot fer.

Finalment, voldria donar les gràcies a totes les institucions que donen suport a la Taula, que fan una feina important. I ànims a tots, esperança, que el que es fa cada dia és el que farà possible una realitat com la que tots volem.

Gràcies a tots i que gaudeixin de l'estada a Barcelona.

XAVIER CUTILLAS

Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia

Per acabar, en nom de la Taula, en primer lloc vull donar les gràcies a totes les persones que han participat en aquests tres llargs i intensos dies de debat, d'intercanvi, que contribueixen a continuar enriquint la bateria de propostes i d'anàlisis que s'han anat acumulant durant set anys de celebració d'aquestes Jornades.

Vull agrair, de manera molt emfàtica, l'esforç de la participació dels ponents, la majoria dels quals són persones amb l'agenda molt carregada i que en alguns casos han fet milers de quilòmetres per ser aquí només tres, quatre dies, incloent el vol de vinguda, el vol de tornada, les hores d'espera als aeroports... Sabem el que significa aquest tipus de coses, i per això els vull donar un agraïment molt especial i molt particular.

Com ja es va dir en la inauguració, el títol i el programa d'aquesta edició tenien a veure amb la dimensió regional del conflicte. Els atacs per part de l'aviació colombiana, amb el suport logístic i tecnològic dels Estats Units que tenia presència a Bogotá, sobre els campaments de les FARC en territori equatorià, van situar tota la regió en un punt molt proper a l'extensió del conflicte armat. L'únic efecte positiu que va tenir aquesta situació, si és que en pot tenir cap, va ser justament la visibilització en l'escena pública mundial que el conflicte colombià no era únicament un conflicte de caràcter intern, sinó que les conseqüències del conflicte tenien i tenen la tendència a regionalitzar-se i a globalitzar-se. I que, si no s'aborda d'una manera decidida i ràpida un procés que pugui portar al que alguns

denominen "congelar", uns altres parlen de "primavera", les conseqüències del conflicte poden anar més enllà del que ja hi ha ara, i poden ser molt més tràgiques i afectar molts més països.

En aquestes Setenes Jornades, la Taula ha volgut contribuir a analitzar tot aquest panorama, amb l'objectiu principal de buscar solucions, diàlegs, vies, partint de la base que tot indica que és possible la presència i la participació d'altres països i estructures –com ara la Unasur, tercers països, països acompanyants– en la solució d'aquest conflicte. Això ho fa pensar el viratge que la majoria dels països de l'Amèrica Llatina han fet en els últims anys i el canvi d'agenda que alguns d'aquests països han mantingut en algunes qüestions. No tan sols en el conflicte colombià sinó també respecte a les directives de l'OEA en el cas del bloqueig a Cuba i el canvi d'agenda de països llatinoamericans que han abordat governs d'esquerra i de centreesquerra en els últims anys i que són una nova oportunitat per donar sortida a un procés de pau.

Aquestes Jornades, modestament, se sumen i complementen unes altres iniciatives a Catalunya i també en altres llocs del món que s'han anat desenvolupant des de diferents instàncies: la política, l'acadèmica, la diplomàtica i des de la societat civil. I malgrat la complexitat i la dificultat del conflicte, i les obstruccions per part de sectors de l'oligarquia i del Govern colombià, comparteixen el compromís amb una sortida política negociada que tingui com a marc de referència les recomanacions de les Nacions Unides i d'altres organismes internacionals.

Finalment, hem de dir que des de la Taula i les organitzacions que la conformen començarem a organitzar des de dilluns que

ve les Jornades de l'any vinent, i animem les persones i altres organitzacions socials a continuar treballant per la construcció de la pau i la defensa dels drets humans a Colòmbia.

Moltes gràcies a tots i a totes.

